

ab468

ab460

Mim. M. Baha TANMAN

FATİH İLÇESİNİN OSMANLI DÖNEMİ ESERLERİ

**FOTOĞRAFLARLA FATİH ANITLARI'ndan
Ayrı Basım**

İstanbul — 1988

OSMANLI DÖNEMİ ESERLERİ

Araş.Gör.Mimar M.Baha Tanman

Yedikule Hisarı:

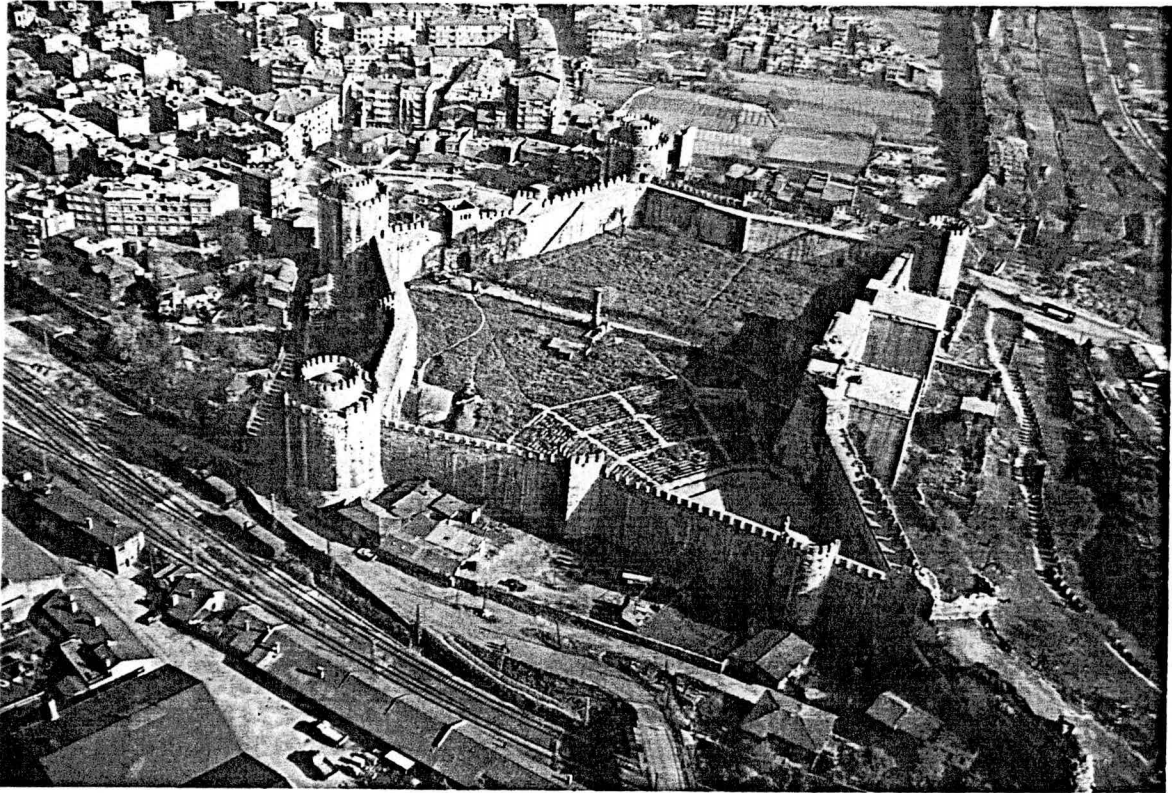
Türk askerî mimarisinin en önemli eserlerinden olan Yedikule Hisarı İstanbul'un fethinden hemen sonra 1455'lerde Fatih Sultan Mehmed tarafından, Altın Kapı ile çevresindeki kara surlarının doğusuna, Altın Kapı'nın kuzey ve güney yönlerindeki ikinci kulelere saplanan bir sur inşa ettirilmesi sonucunda teşekkül etmiştir.

Bu hisar İstanbul'da Osmanlı devrinin başlarında askerî yönü ağır basan bir iç kale -Fatih devri kaynaklarındaki tabirle "ahmedek"- niteliğinde idi. Dizdarn ve askerlerin ikametine mahsus binaların yanı sıra burada bir de ahşap çatılı cami inşa edilmişti. XX.yüzyıl başlarında ortadan kalkan camiden günümüze tuğla ile örülü minaresinin şerefeye kadar olan kesimi intikal edebilmiştir. Bu meyanda kuzey suru üzerinde XIX. yüzyıla kadar toprak bulunduğunu biliyoruz. Anadolu yakasında da, Fatih devri kaynaklarında "Döküntü Taş" olarak geçen ve halen Kız Kulesi'nin bulunduğu yerde topçu bataryaları oluşturularak İstanbul limanının girişi emniyet altına alınmıştı. Ayrıca Sultan II.Selim devrine (1566-1574) kadar Devlet Hazinesi'nin kısmen burada saklandığı, adı geçen sultanın buradaki kıymetli eşyayı israf etmesi üzerine oğlu III.Murad'ın Yedikule'deki hazineyi Topkapı Sarayı'ndaki hazine dairesine naklettirdiği kaynaklardan öğrenilmektedir.

Öte yandan Yedikule Hisarı Osmanlı Devleti ile savaş halinde olan yabancı devletlerin tebası ile diğer bazı önemli kişilere mahsus bir tutukevi olarak da kullanılmıştır. Nitekim "Kitabeler Kulesi" ya da "Zindan Kulesi" olarak adlandırılan doğudaki kulenin alt kesiminde buraya hapsedilmiş bir çok kişiye ait ilginç duvar yazıları hâlâ görülebilmektedir. Zamanla askerî ve inzibatî fonksiyonunu kayb eden hisar, tıpkı Rumeli Hisarı gibi, meskenler olarak mahalleye dönüşmüştür.

Mimarının yanı sıra, aynı dönemin eseri olan Rumeli Hisarı ile, arazi verilerinin bayağı farklı olmasına rağmen, yerleşim düzeni açısından da benzerlikler arz etmektedir. Fatih devrine ait olan surlar, meyilli top atışını mümkün kılabilmek amacıyla, orta yerlerinde çok geniş bir açı oluşturacak surette kılınmış dört kenar halinde düzenlenmiştir. Böylece batıdaki Bizans suru ile beraber Yedikule Hisarı beşgen bir alanı sınırlamaktadır. Bu alanın en geniş yerlerinde eni ile boyu 195 ve 160 m.dir. Surlarda kenarların birleştikleri noktalara, hisara adını veren yedi kuleden üçünü teşkil eden, birer kule inşa edilmiştir. Geriye kalan dört kule Bizans suru üzerinde bulunmaktadır. Bunlardan ikisi Altın Kapı'nın yanındaki mermer kuleler, ikisi de kuzey ve güney yönlerinde bunları izleyen kulelerdir. Osmanlı surlarında, kenarların ortasındaki kılınma noktalarında üçgen planlı birer burç, ayrıca batıdaki iki kenarda bunlara ilaveten yanın daire planlı birer burç daha yer almaktadır. Kuzey-doğudaki kenarda şehire açılan sivri kemerli kapı, kare planlı bir kulenin yanı sıra icabında indirilen bir demir perde ile korunmaktaydı. Bu kapı ile Altın Kapı'nın örülerek daraltılmış açıklığından başka, kuzeydeki kenarda, yine sonradan örülmüş olan Koltuk Kapısı bulunmaktadır.

Moloz taşlar ile örölmüş olan surlar, dendanlar, mazgallar, seğırdim yolları ve bunlara çıkan merdivenler ile donatılmıştır. Çapları yaklaşık 20m. yükseklikleri de 13 m. civarında olan üç Osmanlı kulesinde ise malzeme olarak kesme köfeki taşı tercih edilmiştir. Aslında kulelerin içinde ahşap katlar, üstünde kurşun kaplı ahşap konik külâhlar bulunmaktaydı. Bunlardan kuzey-doğı köşesindeki Darı Kulesi ile en güneydeki Kız Kulesi daire planlı, doğuda yer alan Zindan Kulesi (Kitabeler Kulesi) ise onikigen planlıdır. Osmanlı devrinde, Bizans kulelerinden, Altın Kapı'nın kuzeyinde yer alana Cebahane Kulesi, en kuzeyde yer alana Pastroma Kulesi, en güneyde bulunana ise Küçük Kule denildiğı anlaşıyor. Küçük Kule 1766 Mayısındaki büyük depremde yıkılmış, bir daha da ihya edilmemiştir. Pastroma Kulesi ise Sultan III.Ahmed tarafından 1724/25 (H.1137) de sekizgen planlı olarak, yanındaki Yedikule Kapısı ile beraber yeniden inşa ettirilmiştir. Ortadan kalkmış olan her iki Bizans kulesinin de kare planlı olduğı kesindir. Yerindeki Pastroma Kulesi'nden arta kalmış mermer bloklar ve kesme köfeki taşı ile örölmüş olan III.Ahmed Kulesi'nde, çifte pencere üzerindeki kitabe Sultan III.Osman devrinde 1754/55 (H.1168)'de tamir gördüğünü belgelemektedir. Günümüzde Yedikule Hisarı müze olarak gezilebilmekte ve özellikle İstanbul festivalleri sırasında çeşitli sanat etkinliklerine sahne olmaktadır.

Yedikule Hisarı kuşbakışı görünümü

Yatağan Camii:

er ile
eme
ışap
laire
rans
, en
niş,
gen
ans
ime
nde
nat

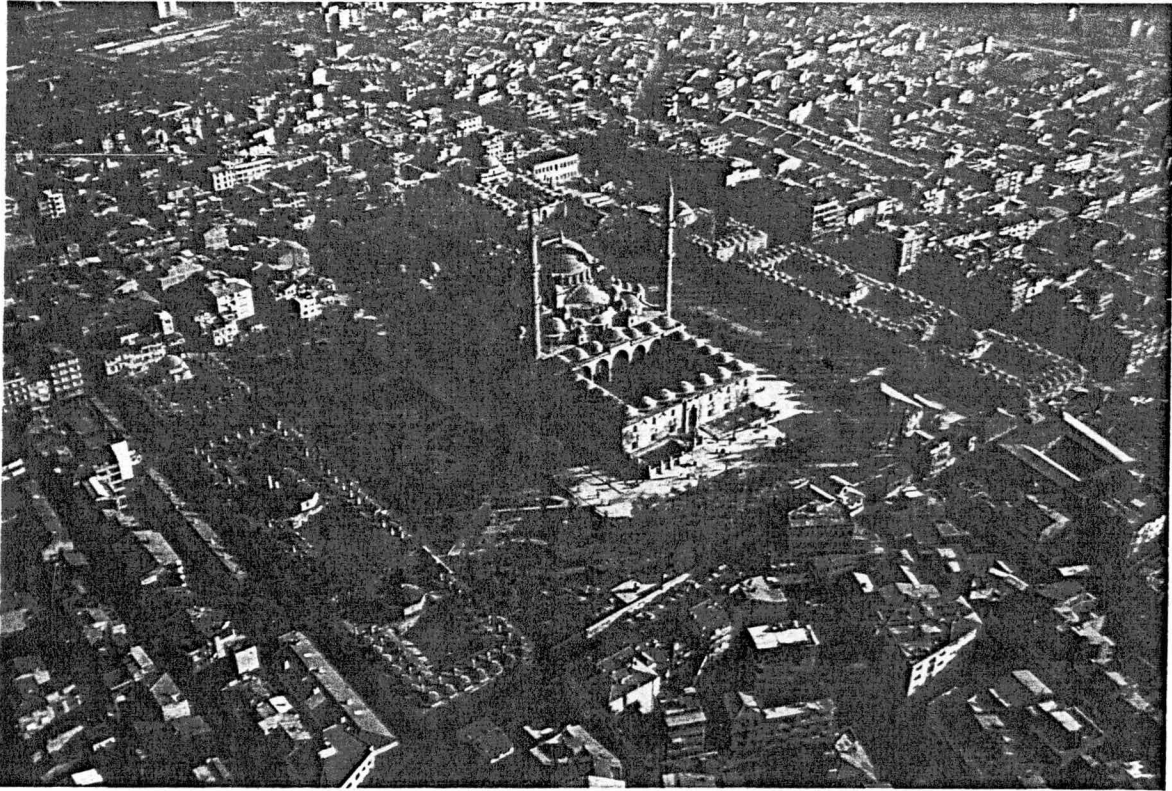
Eğrikapı'da, Molla Aşki Mahallesi'nde yer alan bu yapı Fatih Devri'nde (1453-1481) Fatih Sultan Mehmed'in topçubaşısı Hacı İlyas tarafından mescid olarak tesis edilmiştir. Mescide adını vermiş olan Yatağan Dede Kanunî Devri'nde (1520-1566) bu çevrede yaşamış ve mescidin haziresinde gömülmüş bulunan ünlü meczublardandır. 1598/99 (H.1007) da ikinci bir Hacı İlyas Çelebi minber ekleyerek yapıyı camiye dönüştürmüştür. Harime sonradan konmuş olan yivli ahşap sütunların ve mihraptaki kalem işlerinin ampir üslubunu yansıtması, mescidin Sultan II.Mahmud Devri'nde (1808-1839) elden geçirilmiş olduğunu göstermektedir. Yatağan Camii almaşık duvarlı kâgir bir harim ile ahşap duvarlı bir son cemaat yerinden oluşmaktadır. Mütevazî görünümüne rağmen, Fatih Devri'nde İstanbul'da inşa edilmiş çok sayıda ahşap çatılı mahalle mescidinden, özgün mimarisi ve detayları ile günümüze gelebilmiş tek örnek olduğu için mimarlık tarihimizde önemli bir yere sahiptir. Özellikle harimin kuzey duvarı boyunca uzanan, ayrıca son cemaat yerinin üst katını da işgal eden mahfilin ahşap direkleri, korkuluk babaları, pencere altı sediri kaplamaları, öte yandan pencerelerin ahşap kepenkleri, dış kapının yanındaki Bursa kemerleri, gerek dış gereksede iç kapının mukarnas ve rümillerden oluşan takozları kayda değer en ilginç detaylardır.

Yatağan Camii iç görünümü

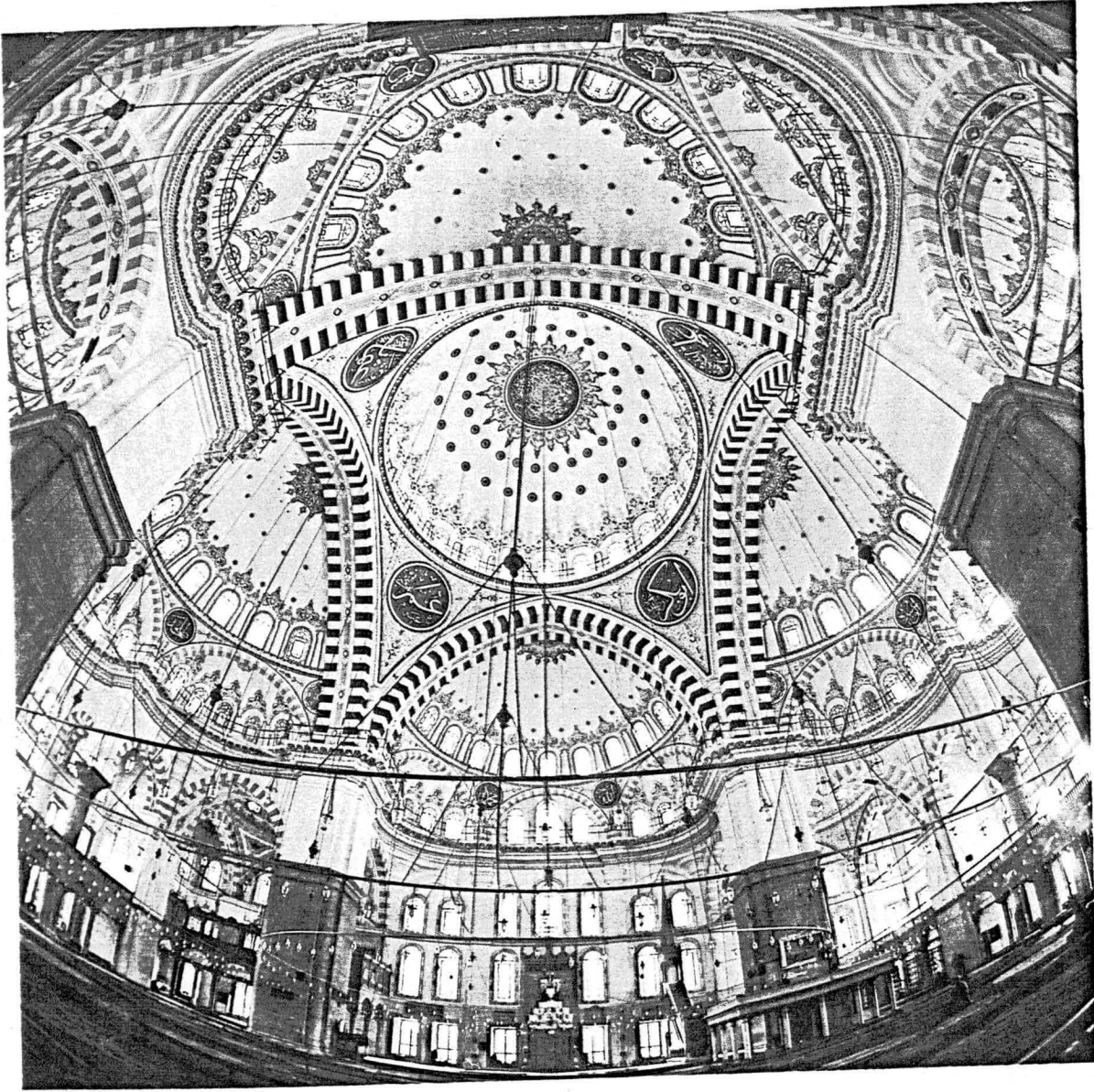
Fatih Camii ve Külliyesi:

Fatih ilçesine ve semtine adını vermiş olan bu külliye Kirmastı Mahallesi sınırları içinde kalmaktadır. Fatih Sultan Mehmed tarafından 1463-1470 (H.867-875) arasında inşa ettirilmiş olup gerek mimari programının zenginliği gerekse de geometri/fonksiyon şeması/ arazi verileri dengesinin en iyi şekilde başlandığı yerleşim düzeni açısından Türk-İslam mimarisinde -Sinan'ın Süleymaniye Külliyesi hariç- ne kendinden önce ne de sonra erişilememiş bir düzeye işaret etmektedir. Tasarımcısı, Koca Sinan'dan ayırdedilebilmesi için "Atik Sinan" ya da "Azadlı Sinan" olarak adlandırılan mimar Sinaneddin Yusuf (-1471/72) dur. Külliye, merkezindeki Fatih Camii'den başka, onaltı medrese, darüşşifa, tabhane, imaret, kervansaray, hamam, sıbyan mektebi, kütüphane, muvakkithane ve türbelerden oluşmaktadır. Darüşşifa, kütüphane muvakkithane, hamam, sıbyan mektebi ve medreselerden beşi ortadan kalkmış, diğer bölümler günümüze gelebilmiştir. Sultan I.Mahmud 1742 (H.1155) de caminin güney-batı köşesine bir kütüphane, adı geçen sultanın vezirlerinden Ahmed Paşa da yine bu yöndeki hazire duvarına 1741 (H.1154) de bir çeşme ilave ettirmiştir. İstanbul'da büyük tahribata yol açan Mayıs 1766 depreminde caminin kubbesi çökmüş, Sultan III.Mustafa 1767-1771 arasında dönemin hassa başmimarı Mehmed Tahir Ağa'ya, farklı bir plân şemasına sahip olan bugünkü Fatih Camii'ni yaptırmış ve bu arada caminin güneydoğu köşesine rampalı bir hünkâr mahfili ekletmiştir. XIX. yüzyılın başlarında külliyenin güney sınırına Sultan II.Mahmud'un annesi Nakşidil Valide Sultan (-1817) türbe, sebil ve sıbyan mektebinden oluşan küçük bir külliye inşa ettirmiştir. Yüzyılımızın başlarından itibaren, caminin güneyinde Fatih Sultan Mehmed ile eşi Gülbahar Hatun'un türbelerini barındıran alan hazireye dönüşmüş ve buraya Gazi Osman Paşa Türbesi ile beraber yine devlet ricâlinden bazılarına ait ufak türbeler inşa edilmiştir. Fatih Külliyesi'ni teşkil eden yapılar 108.000 m² lik muazzam bir arazi parçası üzerine, bu alanın ortasında, en yüksek yerindeki caminin mihrap eksenine göre simetrik olarak yerleştirilmiştir. Caminin batı ve doğu yönlerinde büyük boş alanlar bırakılmış, bunların arkasına, kusursuz bir simetrik düzen içinde, onaltı adet medrese yerleştirilmiştir. Bu medreselerden sekizi batıda (Marmara yönünde) yer almakta ve "Akdeniz Medreseleri"

Fatih külliyesi kuşbakışı görünümü

olarak adlandırılmaktadır. Doğuda (Haliç yönünde) bulunan diğer sekiz tanesi ise "Karadeniz Medreseleri", adı ile tanınırlar. Bunlardan camiye yakın olanlar, güneyden kuzeye doğru "baş kurşunlu", "baş çift kurşunlu", "ayak çift kurşunlu" ve "ayak kurşunlu" olarak kayıtlıdır. Arka sıradakiler ise, yine aynı yönde, "ülâ", "sâniye", "sâlise" ve "râbia" olarak isimlendirilmiştir. Medrese birimlerinden ortada yer alanlar bitişik olarak tasarlanmış, diğerleri ise sokaklar ve caminin dış avlusuna çıkan merdivenli geçitlerle birbirinden ayrılmıştır. En uçtaki medreselerin dış hizasından devam eden duvarlar cami dış avlusunu güney ve kuzeyde sınırlamaktadır. Medreseler arasındaki dört yan girişten başka bu duvarlarda dört kapı daha yer alıyor. Bunlar güney-batıda Çorba Kapısı, güney-doğuda Türbe Kapısı, kuzey-batıda Börekçi Kapısı, kuzey-doğudaki Boyacı Kapısı'dır. Caminin batı-ve doğu duvarları hizasında güneye doğru uzanan pencereli duvarlar Fatih Sultan Mehmed ile eşi Gülbahar Hatun'un türbelerinin yer aldığı, sonradan hazireye dönüşmüş olan alanı sınırlıyor. Kuzeydeki dış duvar üzerinde, Boyacı Kapısı ile Börekçi Kapısı arasında, kare planlı ufak yapılar olan sıbyan mektebi ile kütüphane yer almaktaydı. Arsanın geriye kalan kesiminin güney-doğusu darüşşifaya, güney-batısı da tabhane/îmaret/kervansaray grubuna tahsis edilmiş, bu ikisi arasında kalan sahaya da XIX. yüzyıl başlarında Nakşidil Valide Sultan'ın ufak külliyesi yerleştirilmiştir.

Fatih Camii içi

Her ne kadar Fatih Camii'nin ilk yapılışında ne şekilde olduğu ana hatları ile bilinmekte ise de, güney (Kible) duvarının bugünkü yerinde olup olmadığı ve yan duvarların geriye çekilip çekilmediği gibi hususlarda araştırmacılar tarafından farklı görüşler ileri sürülmüş, sonunda Yük.Mim.Dr.E.H.Ayverdi, arşiv belgelerinin yanı sıra inşai ipuçlarından hareketle ilk caminin restitüsyonunu en doğru biçimde ortaya koymuştur. İlk camiden günümüze şadırvan avlusunun batı, doğu ve kuzey revakları, taçkapı, mihrap ve minarelerin ilk şerefelerine kadar olan kesimi intikal edebilmiştir. İlk yapıldığında harimi sınırlayan duvarlardan batı ve doğuda yer alanların, bugünkü yerlerinden bir miktar dışarda, şadırvan avlusunun duvarları ile aynı hizada, güney duvarının ise aynı yerde olduğu anlaşılmaktadır. Harimin örtüsünü 26 m. çapında bir kubbe, bunu güney yönünde destekleyen aynı çaptaki yanm kubbe ve yanlarda yer alan yaklaşık 10 m. çapında üçer ufak kubbe teşkil ediyordu. Büyük kubbeyi taşıyan kemerler kuzeyde duvar payelerine, güneyde iki müstakil payeye (fil ayağına) oturmaktaydı. Doğu ile batıdaki açıklıklar, orta yerlerine konan birer sütun ve buna oturan ikişer kemerle takviye edilmisti. Enine diktördgen plânlı şadırvan avlusunu kuşatan revak, pandantifli kubbelerle örtülü yirmi iki birimden oluşmakta ve ahenkli nisbetleri ile dikkati çekmektedir. Kesme köfeki taşı ile örülmüş duvarlara, her birime altı üstlü bir çift isabet etmek üzere, iki sıra pencere açılmıştır. Alttakiler dikdörtgen açıklıklı söveler ve sivri tahfif kemerleri ile, sivri kemerli olan üsttekiler ise alçı revzenlerle donatılmıştır. Alt pencerelerin kemer aynaları yeşil renkli taştan birer çerçeve ile zenginleştirilmiş, kuzey duvarlarındakiler ayrıca renkli taş beyaz mermer kakmak suretiyle süslüs hatla Fatihâ sûresi yazılmıştır. Sade görünümli olan batı ve doğudaki avlu girişlerinin basık kemerli açıklıkları sivri kemerlerle kuşatılmış, buna karşılık taçkapı eksenindeki kuzey kapısı, kum saatli ve örgülü köşe sütunçeleri, mukarnas dolgusu ve palmetli alınlığı ile çok daha gösterişli tutulmuştur. Revağın taşıyıcıları çeşitli cinsten taş sütunlar, mukarnaslı mermer başlıklar ve iki renk taşla örülmüş sivri kemerlerdir. Taçkapı önündeki birimin kubbesi diğerlerinden daha yüksek tutularak harim girişi vurgulanmıştır. Avlu pencerelerinden ikisinin iç yüzünde, kemer aynaları sıralı tekniğinde çinilerle süslüdür. Bunlarda, içleri rûmiler ve şakayıklarla doldurulmuş kartuşlardan oluşan bir çerçeve içinde, lacivert zemin üzerine beyaz ve sarı kullanılarak, süslüs ve küfi hatla kaleme alınmış Ayet el-Kürsî'nin besmelesi ile sonu yer almaktadır. Muhakkak ki harimin yenilenmiş olan kuzey duvarındaki dört pencere üzerinde, aynı türde alınlıklar içinde metnin geriye kalan kısmı bulunuyordu.

Fatih medreseleri ve türbeler

Bütünyle beyaz mermerden mamul olan taçkapı abidevî boyutlan, başanlı nisbetleri ve nefis işçiliği ile göze çarpıyor. Basık kemerli açıklığı müteaddit silmelerle çerçevelenmiş, üstte bir sivri kemer ve bir Bursa kemeri ile kuşatılmış, helezon yivli pşkllerle zenginleştirilmiş mukarnas dolgu ile taçlandırılmıştır. Basık kemer ile yanlardaki mukarnaslı nişlerin üzerinde, üç parça halinde düzenlenmiş Arapça kitabe uzanmaktadır. İnşaatın başlama ve bitiş tarihleri ile Fatih Sultan Mehmed'in adını veren Metin, Ali Bin Sufi'ye ait, ustaca istiflenmiş sülüs hatla yazılmıştır.

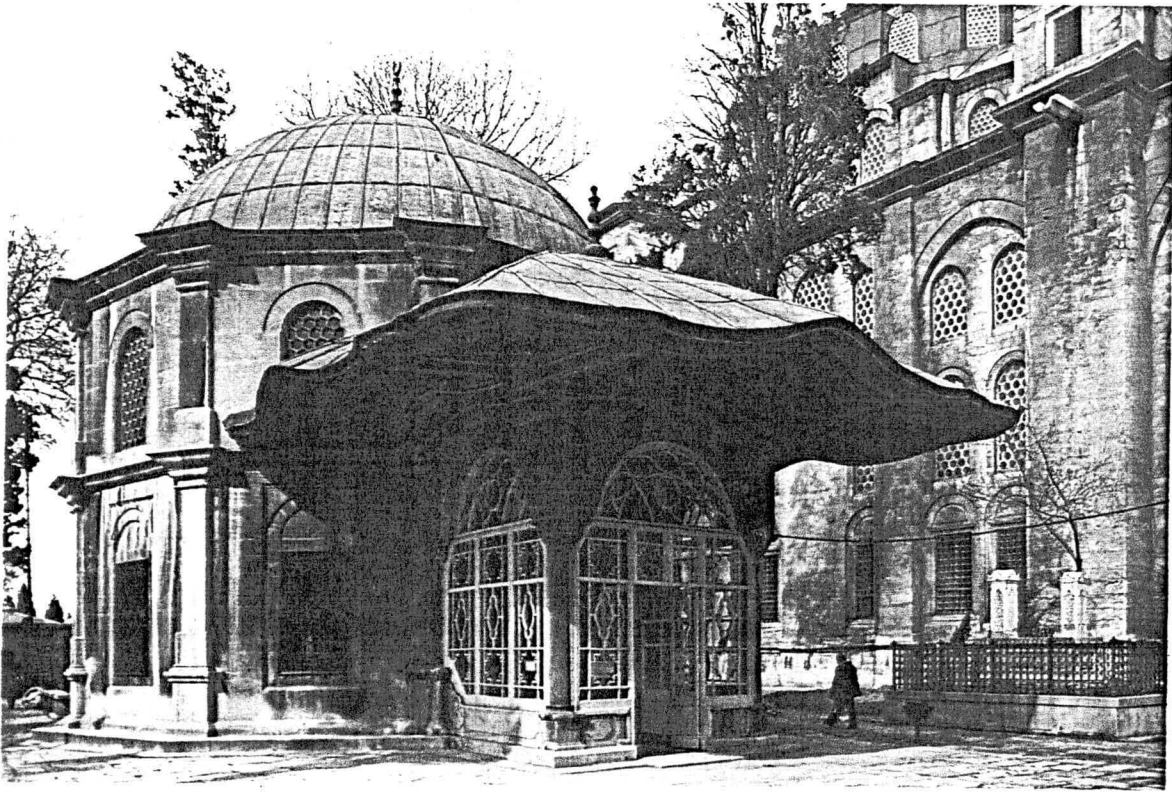
Fatih Sultan Mehmed türbesi i görünümü

Şadırvan avlusu ile harimin birleşme noktalarında yükselen iki minarenin kare plânlı kaidelerinde yüzeyler silmeli çerçevelerle hareketlendirilmiş, kare kaideden çokgen gövdeye geçiş ise kürsü kısmında prizmatik üçgenlerle sağlanmıştır. Fatih devrinden kalmış olan unsurların en çekicilerinden birisi de şüphesiz beyaz mermerden mamul mihraptır. Taçkapı gibi burada da klasik üslubun müjdecisi olan, nisbetleri ön plana alma ve süslemeyi arka plana itme zihniyetinin hakim olduğu görülmektedir.

İlk Fatih Camii, Osmanlı mimarisinde 1437-1447 tarihli Edirne Üç Şerefeli Camii ile başlayan, yine aynı şehirdeki 1569-1575 tarihli Selimiye Camii ile en parlak eserini veren merkezî plânlı abidevi camiler zincirinin, Üç Şerefeli'den sonra en önemli halkasını teşkil etmektedir. Plan/üst yapı, harim/şadırvan avlusu, yapı kitlesi/minareler, iç mekan/dış görünüş kaynaşmasının başarılı şekilde gerçekleştirildiği bu cami ile külliyesinin ihtişamı ve araziye yayılışı, klasik Osmanlı mimarisinin büyük dehası Koca Sinan'ın ne kadar zengin bir geleneğin mirasçısı olduğunu isbata yeterlidir. Bu arada Eski Fatih Camii'nin 26m. çapındaki kubbesi ile 2435 m²lik iç alanının ancak yetmiş beş sene sonra Koca Sinan'ın Süleymaniye Camii'nde aşılabilmiş olduğunu da kaydedelim.

Mehmed Tahir Ağa'nın eseri olan bugünkü Fatih Camii'nde XV. yüzyıl ortalarından itibaren beliren, Koca Sinan tarafından 1544-1548 tarihli Şehzade Camii'nde en gelişmiş şekliyle uygulanan merkezî kubbeli ve dört yarım kubbeli şema devam ettirilmiştir. Ortada köşeleri yuvarlatılmış kare kesitli pâyelere oturan kemerlerin taşıdığı 20 m. çapında bir kubbe yer almakta, dört adet yarım kubbe bu merkezî kubbeyi kuşatmakta, harimin köşelerinde kalan kare planlı birimler ise birer ufak kubbe ile örtülmektedir. Yapının güney-doğu köşesine eklenen hünkâr mahfili, ilk defa 1755 tarihli Nuruosmaniye Camii'nde karşımıza çıkan, rampalı bir giriş ile donatılmış, harime açılan cephesi de barok üslupta oymalı kafeslerle kapatılmıştır. Caminin içinde geçen yüzyılın 2.yansına ait, siyah ve gri tonlarının egemen olduğu eklektik kalem işleri bulunuyordu. Son yıllardaki tamiratta bunlar kazınarak yerlerine caminin mimari üslubuna daha uygun kalem işleri yapılmıştır.

Alt şerefelerinden itibaren yenilenen minareler barok karakterde dalgalı şerefe korkulukları ve eteği girland kabartmaları ile süslü külâhlarla donatılmıştır. XIX. yüzyıl sonlarında eklenmiş olan taş külâhlar 1965'deki onarımda iptal edilerek yerlerine kurşun kaplı konik ahşap külâhlar konmuştur. Hünkâr mahfili ile minarelerde III. Mustafa devri zevkinin yansıtılmış olmasına karşılık, harimin tasarımında, Fatih devri üslubuna ve o üslubu yansıtan şadırvan avlusu ile külliye binalarına ters düşmemeye gayret sarfedildiği açıkça belli olmaktadır. Klasik dönemi çağrıştıran bir şemanın yanı sıra III. Mustafa devrinde Osmanlı mimarisinin repertuarından çoktan çıkarılmış olan sivri kemer, mukarnaslı başlık gibi klasik detayların kullanılmış olması bunun delilidir.

Fatih Sultan Mehmed türbesi dış görünümü

Fatih Sultan Mehmed'in ve eşi Gülbahar Hatun'un türbeleri III. Mustafa tarafından eski temelleri üzerine yeniden inşa ettirilmiştir. Fatih Türbesi'nin diğerine nisbetle çok daha gösterişli olduğu hemen farkediliyor. Ongen planlı ve kubbeli yapının cepheleri bütünüyle mermer kaplanmış, ayrıca orta yerlerinde ve saçak hizasında iki yatay silme ile kesilmiştir. Köşelerde yer alan pilastrlar, alt silmede kesintiye uğramakta, sonra yine saçığa kadar devam etmektedir. Doğu yönündeki giriş revakı, Osmanlı baroğuna has dalgalı bir ahşap saçakla korunmuştur. İçerde Fatih Sultan Mehmed'e ait tek bir sanduka yer almakta, geç devire ait kalem işleri duvarları ve kubbeyi süslemektedir. Gülbahar Hatun'un kesme köfeki taşı ile örülmüş türbesi altıgen gövdesi ve süslemesiz cepheleri ile iddiasız bir görünüme sahiptir.

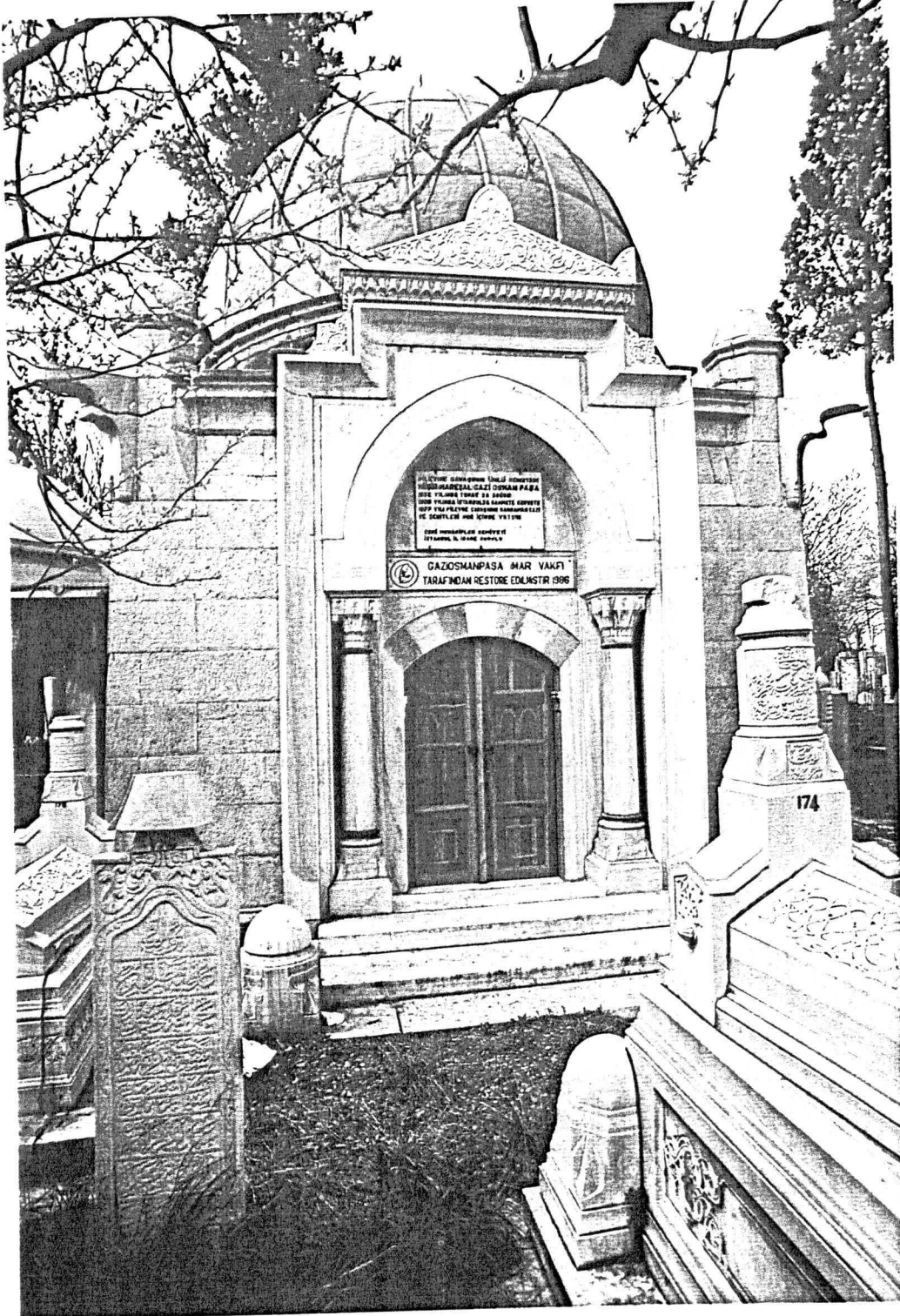
Nakşidil Valide Sultan için 1817'de vefatını müteakip inşa ettirilen türbe, yanındaki sebil, çeşme ve fevkâni sıbyan mektebi ile beraber ufak bir külliye teşkil etmektedir. Osmanlı barok üslubunu en iyi şekilde temsil eden bu yapılardan türbe daire planlı ve kubbelidir. İki sıra pencerelerin yer aldığı cepheler, basık kemerli alt pencerelerin arasına ince sütunlar, beyzi üst pencerelerin arasına da bunlarla aynı eksende pilastlar konmak suretiyle düşey dilimlere ayrılmış, bu bölünme kubbe kasnağındaki payandalar ile devam ettirilerek minyatür ağırlık kuleleri ile noktalanmıştır. Ayrıca pencere sıralarının arasında ve saçak hizasında yer alan iki adet dalgalı silme cepheyi kuşatmaktadır. Pilastrların altındaki çifte akantus yaprakları ile beyzî pencereleri taçlandıran perde kabartmaları mimari ile uyum içindedir. Türbe içindeki ve dış kapıdaki celi sülüs hatlar ünlü hattat kardeşler Mustafa Rakım (1787-1825) ve İsmail Zühdü (-1806) efendilerin eserleridir.

"Plevne Kahramanı" olarak tanınan Müşir Gazi Osman Paşa' (1832-1900) nın Fatih Camii haziresindeki kabri üzerine yüzyılımızın başlarında inşa edilmiş olan türbe, Osmanlı mimarisinin son üslup aşamasını gerçekleştirdiği I. Ulusal Mimarlık Dönemi' (ya da Neo-Klasik Dönem) nin ünlü mimarı Kemâleddin Bey' (1870-1927) in eseridir. Kare planlı türbenin duvarları kesme köfeki taşı ile örülmüş, girişin yer aldığı doğu cephesi bütünüyle beyaz mermer kaplanmıştır. Girişin önündeki sahanlığa, alt başları mermer babalarla süslenmiş basamaklarla çıkılır. Yapının cephesinden hafifçe öne çıkan yukarıda da saçak hizasından taştan giriş bir taçkapı görünümündedir. Basık kemerle geçilmiş olan esas açıklık, mukarnaslı başlıkları olan sütunların taşıdığı büyük bir sivri kemerle kuşatılmış, en üste tabanı mukarnaslarla, yüzeyi kabartma rûmillerle süslü üçgen bir alınlık yerleştirilmiştir. Yapının diğer cephelerinde girişi kuşatan kemer ve alınlık aynı boyutlarda tekrar edilmiş, ancak içine sivri ikiz pencereler konurulmuştur.

Nakşidil Valide Sultan türbesi

Yaklaşık 4.50 m. çapındaki tromplu bir soğan kubbe türbeyi örtmektedir. Yapının dış köşelerinde sivri kubbeciklerle donatılmış ağırlık kuleleri yükselmekte, içerde Gazi Osman Paşa'ya ait sandukanın çevresinde oymalı ahşap parmaklık göze çarpmaktadır.

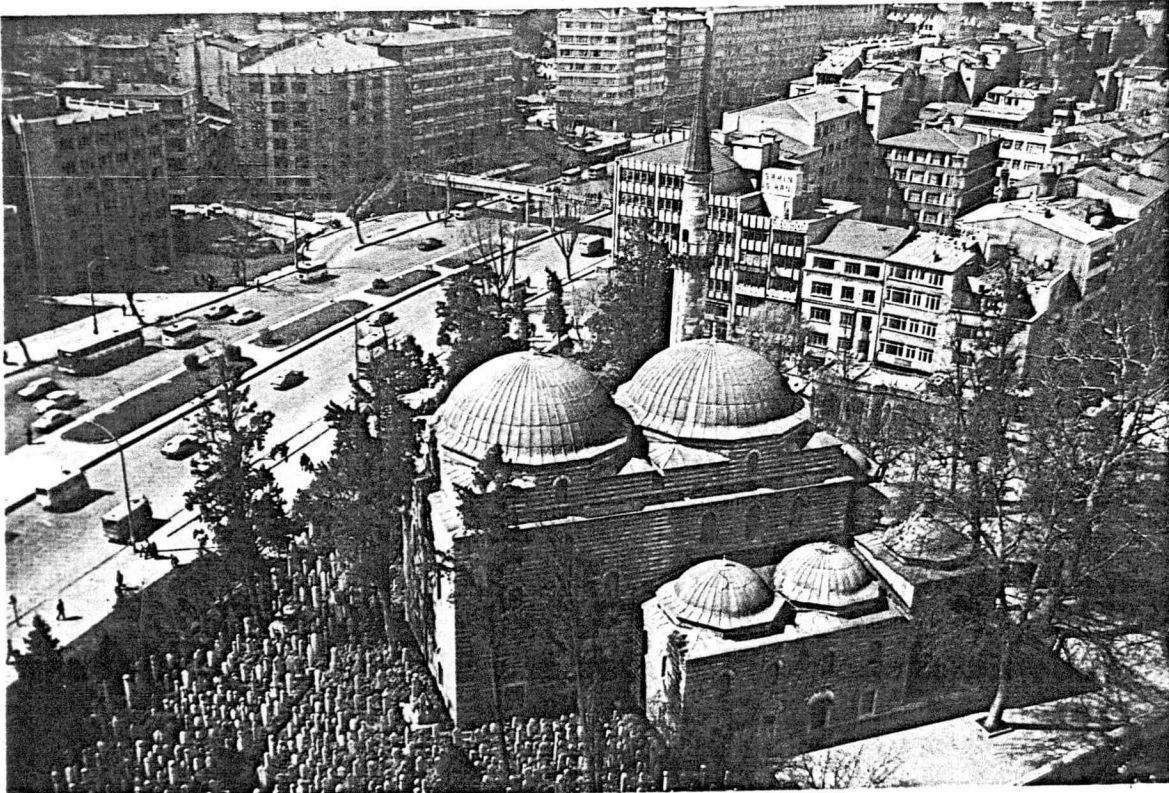

Gazi Osman Paşa türbesi

Murat Paşa Camii:

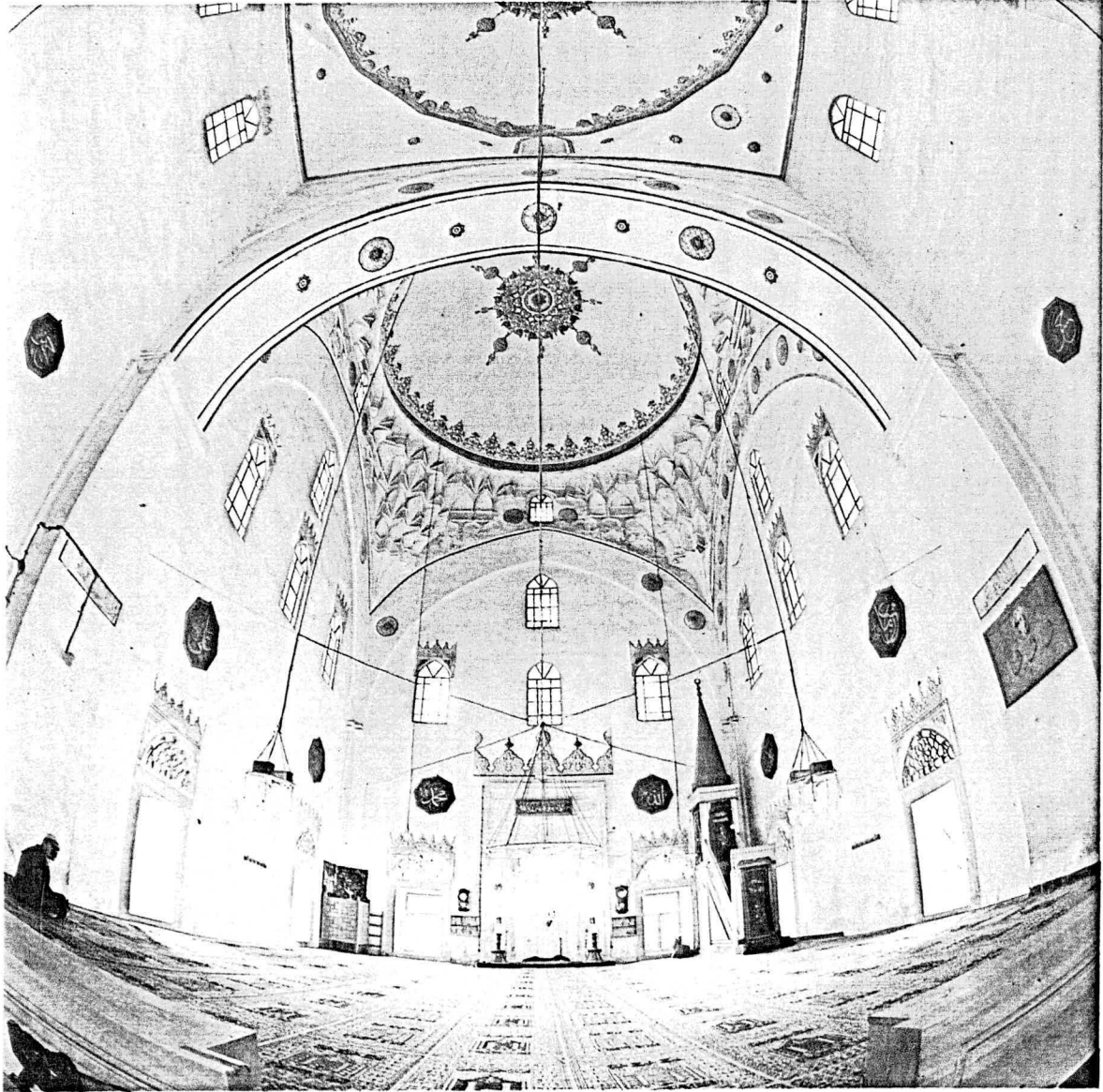
Aksaray'da, Murat Paşa Mahallesi'nde, Vatan ve Millet caddelerinin kavşağında yer alan bu cami 1471/72 (H.876)'de Fatih Devri (1451-1481) ricâinden Veziriazam Has Murad Paşa (-1474) tarafından inşa ettirilmiştir. Murad Paşa Camii medrese, hamam ve imaretten oluşan bir külliyein merkezinde yer alıyordu. İmaretin yeri ve yıkılışı tarihi bilinmemektedir. Caminin batısındaki medrese 1929'larda, doğusundaki çifte hamam (Aksaray Hamamı-Horhor Hamamı) 1956'da Vatan Caddesi'nin açılması sırasında yıktırılmıştır. Cami 1946'da onarım görmüş, 1957'de Millet Caddesi'nin genişletilmesi sırasında yerlerinden sökülen Şirmerd Çavuş Türbesi (XVI.yy.başları) güney yönündeki hazireye, Oğlanlar Tekkesi'nin sebil-türbe-çeşme grubu (1871) da kuzey yönündeki avluya taşınmıştır.

Murat Paşa Camii, Osmanlı mimarisinde 1339 tarihli Bursa Orhan Camii ile ortaya çıkan ve kuruluş döneminde yaygın biçimde kullanılan tabhaneli cami tipinin İstanbul'daki sayılı örneklerindendir. Almasıık duvarlarla sınırlandırılmış olan harim, mihrap-taçkapı ekseninde sıralanan ve büyük bir sivri kemerle birbirine açılan, eşit büyüklükte kare planlı iki birimden oluşmaktadır. Bunların üzeri, yapının beden duvarları ile aradaki kemere oturan, yaklaşık 10 m. çapında birer kubbe ile örtülmüştür. Güneydeki kubbe mukarnaslı pandantiflerle, içerden onaltı dilimli olan kuzeydeki ise prizmatik üçgenlerle kuşatılmıştır. Kuzeydeki birim, doğu ve batı yönlerinde, dörtte biri büyüklüğünde, kare planlı ikişer tabhane odası ile donatılmış, pandantifli kubbelerle örtülü olan ve basık kemerli birer kapı ile harime açılan bu odalar ayrıca, sivri kemerli açıklıklarla birbirine bağlanmıştır.

Murat Paşa Camii genel görünümü

Tabhanelerin harime açılan kapıları arasına mukarnaslı birer niş yerleştirilmiştir. Kesme taş işçiliği gösteren beş birimli son cemaat yerinde baklavali ve mukarnaslı başlıklara oturan sivri kemerler ve pandantifli kubbeler görülmektedir. Taçkapıda basık kemerle mukarnaslı kavsara arasında 876 (1471/72) tarihli Arapça mensur kitabe yer almaktadır. Kesme taştan kare kaideli ve silindirik gövdeli minarenin mukarnaslı şerefesine kadar olan kısmı aynen günümüze gelebilmiş, saçağı girlandlarla süslü peteği ise muhtemelen XVIII.yüzyılın 2.yansı içinde yenilenmiştir. Tabhaneler harime göre alçakta tutularak yapının kitlesi kademelendirilmiş ve nisbeten ahenkli bir görünüm sağlanmıştır.

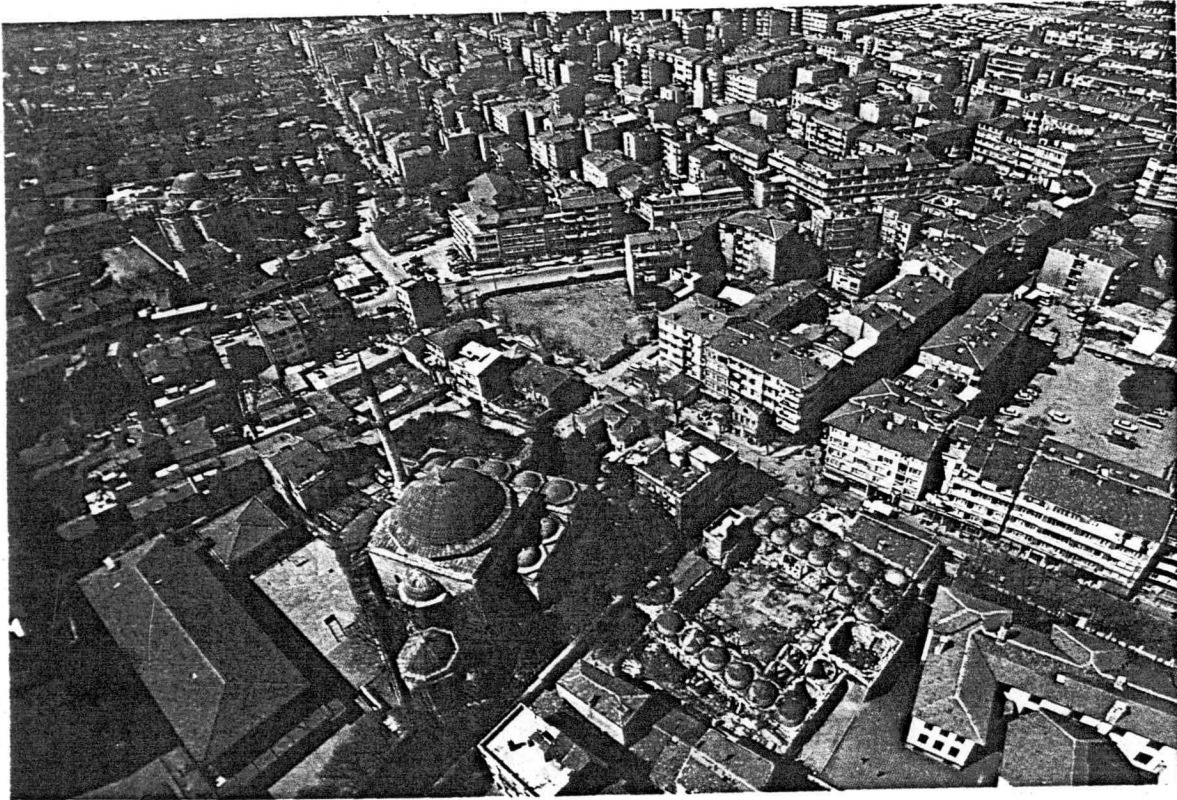

Murat Paşa Camii içi

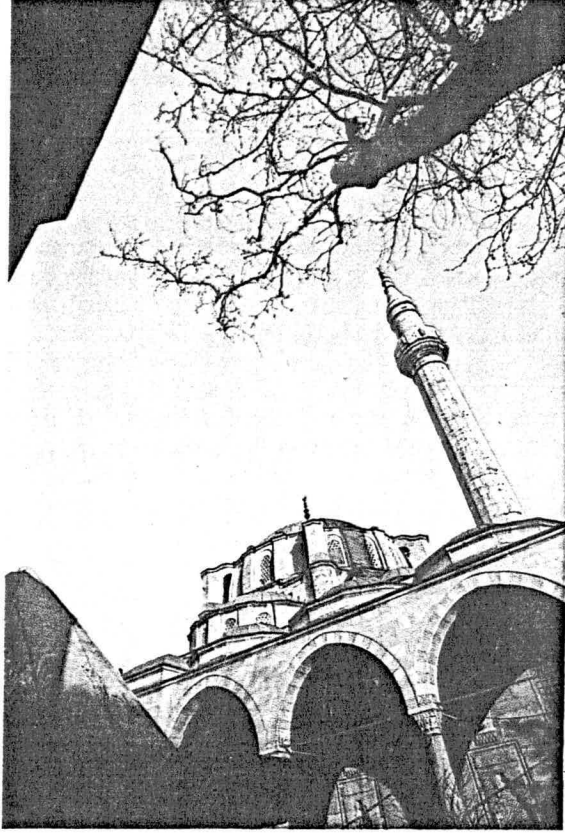
Davud Paşa Camii:

Söz konusu cami kendi adı ile anılan semtte ve mahallede, Sultan II.Bayezid'in veziriazamlarından Davud Paşa (-1498/99) tarafından 1485 (H.890)'de, medrese, sıbyan mektebi, imaret, türbe ve çeşmeden oluşan bir külliye ile beraber inşa edilmiştir. 1766'daki büyük depremden sonra dönemin hassa başmimarı Mehmed Tahir Ağa'nın denetiminde onarım görmüş, son olarak da 1948 ve 1960'da Vakıflar eliyle tamir ettirilmiştir. Külliye'nin imareti ile sıbyan mektebi ortadan kalkmıştır.

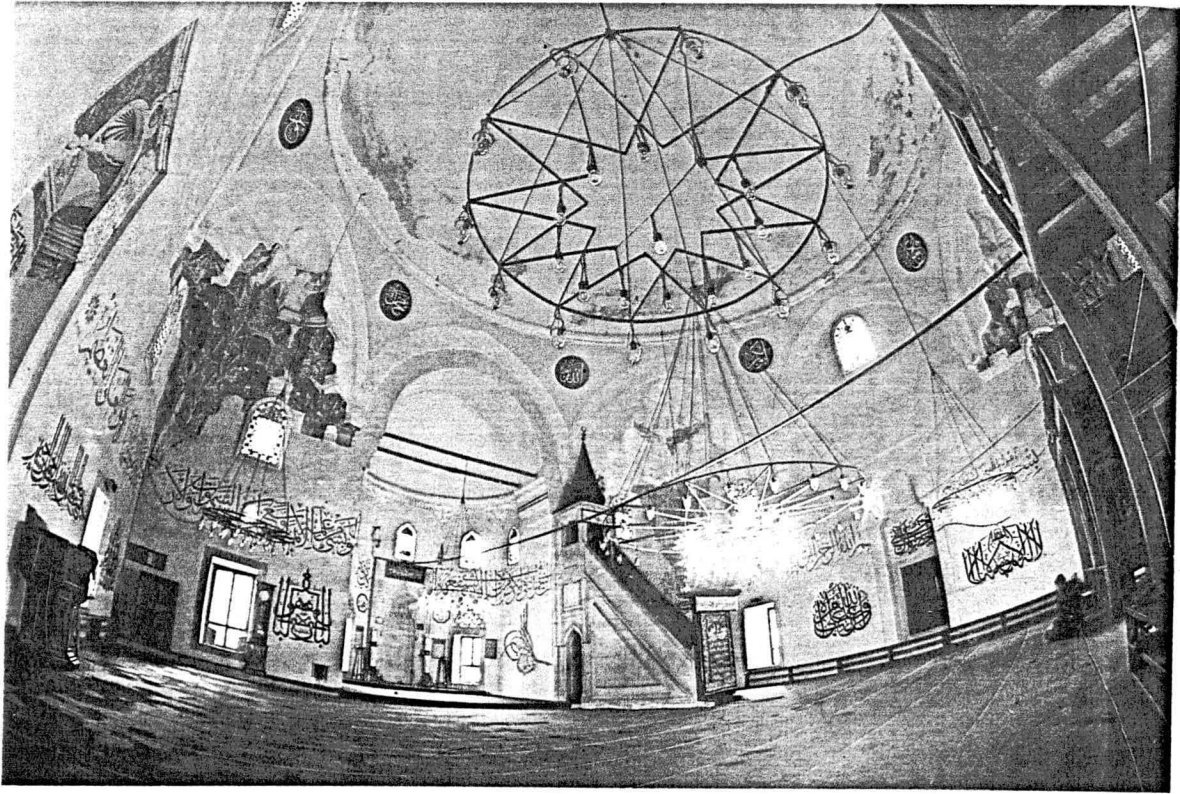
Davud Paşa Camii, İstanbul'da sayıları sınırlı olan tabhaneli camilerden olmakla beraber, kuruluş dönemindeki şemaya uymayan ve tek kubbeli cami tipi ile tabhaneli cami tipinin karışmasından meydana gelmiş olan bir şemayı sergilemektedir. Bütünüyle kesme köfeki taşından mamul olan yapının ortasında, yaklaşık 18 m. çapında bir kubbe ile örtülü olan kare planlı harim yer almaktadır. Basık bir kasnağa oturan kubbenin köşelerinde, alt kesimi püsküllerle sonuçlanan iri mukarnasların şekillendirdiği tromplar göze çarpmaktadır. Güney duvarının ortasında yarım sekizgen plânlı ve yarım kubbe ile örtülü büyük bir niş yer almaktadır. Mihrabı barındıran bu çıkıntı, açıklığı güney duvarının üçte biri kadar olan bir sivri kemerle harime bağlanmaktadır. Doğu ve batıda kare planlı ve kubbeli iki mekân yer alıyor. Bunlardan kuzeyde bulunanlar sivri kemerlerle dışarı açılan eyvanlar, diğerleri de tabhane odalarıdır. Ocaklar ve dolap nişleri ile donatılmış olan tabhanelere yanlarındaki kubbeli eyvanlardan girilmektedir. Granit sütunlara oturan sivri kemerler ve pandantifli kubbeler beş birimli son cemaat yerini meydana getirmektedir. Harime göre alçak tutulmuş olan mihrap çıkıntısı ile tabhaneler camiye hareketli bir dış görünüm kazandırmaktadır.

Davud Paşa Camii genel görünümü

Davud Paşa Camii dış görünümü

Davud Paşa Camii içi

Koca Mustafa Paşa Camii ve Külliyesi: (Sünbül Efendi Camii)

Kocamustafapaşa'da, Ali Fakih Mahallesi'nde yer alan bu cami ve külliye VI.yüzyıldan beri var olduğu bilinen ve 1284'de İmparator VIII.Mikhail' (1261-1281) in yeğeni Theodora Raouleina tarafından yenilenen Hagios Andreas in Krisei Kilisesi ile Manastır'ın Fetih'den bir müddet sonra 1486 (H.891)' da devrin ricâinden, "Atik" ve "Koca" lakaplı veziriazam Mustafa Paşa (-1512) tarafından cami ve tekkeye dönüştürülmesi sonucunda kurulmuştur. Külliye adını vermiş olan ve halk arasında kısaca "Sünbül Efendi" olarak tanınan ünlü mutasavvıf Şeyh Yusuf Sünbül Sinaneddin Efendi (-1529/30) tekkenin ikinci postnişinidir. Halvetiyye tarikatının Sünbülüyye kolunu kurmuş olan bu zat yirmi dört sene burada irşad görevini yürüttükten sonra vefatını müteakkip caminin kuzeyindeki avluya gömülmüş ve kabrinin üzerine türbesi inşa edilmiştir. Ayrıca medrese, imaret, hamam, muvakkithane gibi bölümlerin yanı sıra derviş hücreleri, selamlık, harem, mutfak, şeyh odası gibi tekke müştemilatının da ilavesi ile burada tam teşekküllü bir tarikat külliyesi oluşmuş, Koca Mustafa Paşa Camii de Sünbülüyye tarikatının pîrevi ve âsitanesi (merkez tekkesi) olma özelliğini, tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar sürdürmüştür. Külliyenin geçirmiş olduğu çeşitli tamirler arasında XVII. yüzyıl başlarında vezir Ekmekçizade Ahmed Paşa (-1617), 1766'da büyük depremi müteakkip, 1834 (H.1250)'de Sultan II.Mahmud, ve 1847 (H.1264)'de Sultan Abdülmecid tarafından gerçekleştirilen onarımları sayabiliriz.

Aynı zamanda tekkenin tevhidhanesi olarak da kullanılmış olan Koca Mustafa Paşa Camii, uzmanların, kiliseden dönme olduğunu ancak içine girdiklerinde anlayacakları ölçüde tadil edilmiştir. Kilise dışardan kesme taş örgülü duvarlarla kaplanmış, bu arada apsis çıkıntısı görünmez olmuş, narthexdeki esas girişler iptal edilerek burası caminin batı yönündeki bir yan sahr haline getirilmiştir. İçerde de orta kubbe, almaşık duvarlı kare bir kaide üzerine sekizgen kasnaklı olarak yenilenmiş, orta kubbeyi taşıyan payelerin güney ve kuzeydeki açıklıklarında yer alan sütun dizileri kaldırılmış, bu yönlerdeki kanatlar yarım kubbelerle örtülmüş, güney kanadına da mihrap ve minber eklenmiştir. Kuzey yönünde eklenen beş birimli son cemaat yeri mukarnaslı başlıkları, sivri kemerleri ve pandantifli kubbeleri ile yapının Osmanlı görünümünü tamamlamaktadır. Kilisenin kuzeydeki yan girişleri özgün söveleri ile korunmuş, üstlerine, sağdaki 1486 (H.891), soldaki 1490 (H.896) tarihlerini veren kitabeler

Sünbül efendi külliyesi

yerleştirilmiştir. Yapının kuzey-batı köşesinde, eski kilise ana girişinin yanında yer alan minare, kesme taş örgüsü, köşeleri burmalı sütunçeler, yüzleri sağır Bursa kemerleri ile donatılmış sekizgen kaidesi, çokgen gövdesi, mukarnaslı şerefesi ile XV. yüzyıl sonlarının üslubunu yansıtmaktadır. Caminin içinde son tamirlerde yenilenmiş kalem işlerinden başka, kayda değer süsleme unsurları olarak batı yönündeki sütun dizisinin Bizans dönemine ait başlıklarını, mihrap duvarındaki pencerelerden en soldakinin kemeri içine yerleştirilmiş olan çini ayet kitabesini (XVI.yüzyıl İznik) ve kıymetli hat levhalarını zikredebiliriz.

Külliyede, kuzey, batı ve doğu yönlerinde olmak üzere üç adet avlu girişi vardır. Doğu kapısından girince sağlı sollu hazire ile kuşatılmış bir yoldan geçilerek avluya varılır. Sağda, hazirenin arkasında, tekke şeyhlerinin ikametine mahsus ahşap harem binası yükselmektedir. Avluya varınca solda kimliği tartışmalı olan Safiye Hatun'un çokgen planlı ve kesme taş örgülü, klasik üsluptaki türbesi, sağda ise yüzyılımızın başlarında Serasker Rıza Paşa (1844-1920) tarafından yenilenmiş olan Sünbül Efendi Türbesi ile adı geçen paşanın buna bitiştirilmiş olan türbesi yer alır. Caminin kuzeyindeki avlunun ortasında sekizgen planlı şadırvandan başka, Hazret-i Hüseyin'in,

Sünbül efendi Camii içi

Araplar'ın İstanbul'u kuşatmaları sırasında esir edildiklerine ve buradaki manastırda tutuklu iken vefat ettiklerine inanılan kızlarının (Çifte Sultanlar) türbesi, hakkında çeşitli halk inançlarının bulunduğu "zincirli ağaç" ile 1737'de Hacı Beşir Ağa tarafından vakfedilmiş olan sütun biçimindeki kuş çeşmesi bulunmaktadır. Avlu kuzey, batı ve doğu yönlerinde önleri ahşap sakıflı derviş hücreleri ile çevrilidir. Doğudakilerin önünde, Sünbül Efendi'den sonra tekkenin postuna geçen şeyhlerin gömülü oldukları, geçen yüzyılın üslubunda bir dizi türbe sıralanmaktadır. Medrese caminin güney-batı köşesine bitişen, avlulu, müstakil bir yapıdır. Batıdaki avlu kapısının yanında muvakkithane görülmektedir. Hamam ise arsanın kuzey-batı köşesini işgal ediyor.

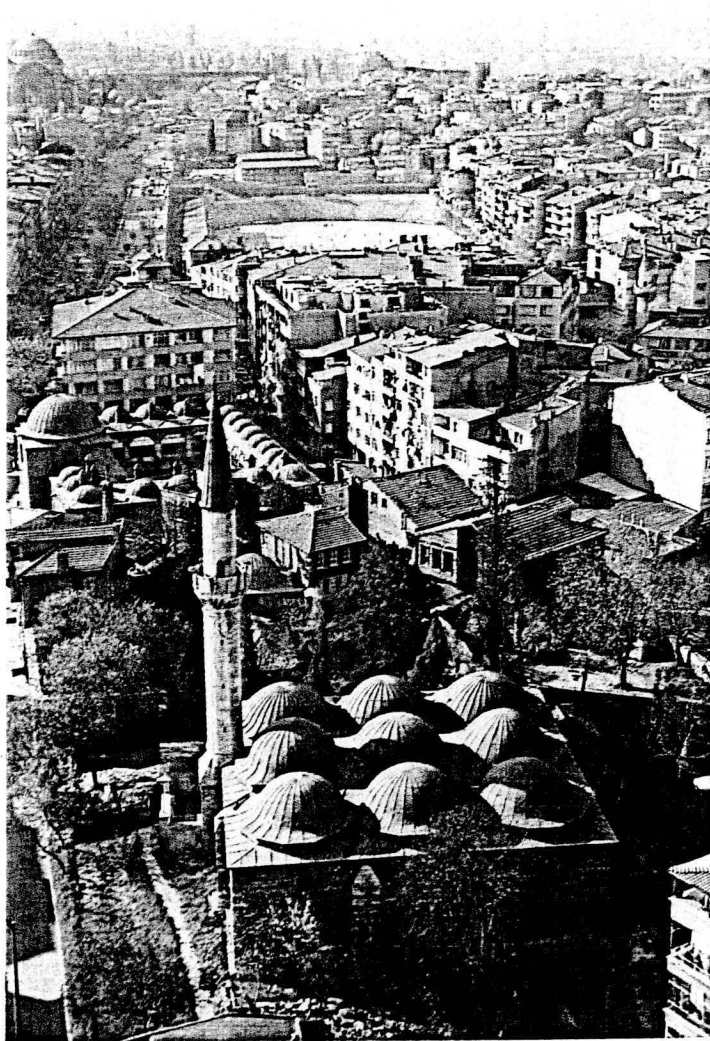

Sünbül efendi türbesi

Atik Ali Paşa Camii: (Zincirlikuyu Camii)

Beyciğez Mahallesi'nde yer alan ve Çemberlitaş'daki diğer Atik Ali Paşa Camii'nden ayırdedilebilmesi için semtinin adı ile "Zincirlikuyu Camii" olarak da anılan bu yapının banisi Sultan II. Bayezid Devri (1481-1512) ricâlından veziriazam Ali Paşa' (-1511) dir. "Atik, Eski, Hadım, Tavaşi" gibi lakaplarla anılan Ali Paşa'nın İstanbul ve Edirne'deki çeşitli hayrâtı arasında yer alan bu caminin inşa tarihi kati olarak bilinmemektedir.

Atik Ali Paşa Camii, Osmanlı mimarisinde kuruluş döneminde ortaya çıkmış ve -Bursa, Ulu Cami ve Edirne, Eski Cami gibi- abidevî ölçülerde uygulanmış olan çok birimli "Ulu cami" şemasını İstanbul'da devam ettiren nadir örneklerdendir. Bir sıra kesme köfeki taşı ve üç sıra tuğla ile örülmüş almasıık duvarlara sahip olan caminin enine dikkörtgen planlı harimi, mihrap duvarına paralel iki sıra halinde düzenlenmiş altı adet kare planlı birimden meydana gelmiştir. Birimleri örten, yaklaşık 4.50 m. çapında pandantifli kubbeler, sivri kemerler aracılığı ile, köşeleri pahlanmış kare kesitli iki paye ile bunların hizasında yer alan duvar payelerine oturmaktadır. Aynı örtü sistemi üç birimli son cemaat yeri revakında da devam etmektedir. Bütünüyle kesme köfekinden mamul olan minarenin şerefesi, devri için karakteristik olan helezonî yivleri ile dikkati çekmektedir.

Atik Ali Paşa Camii genel görünümü

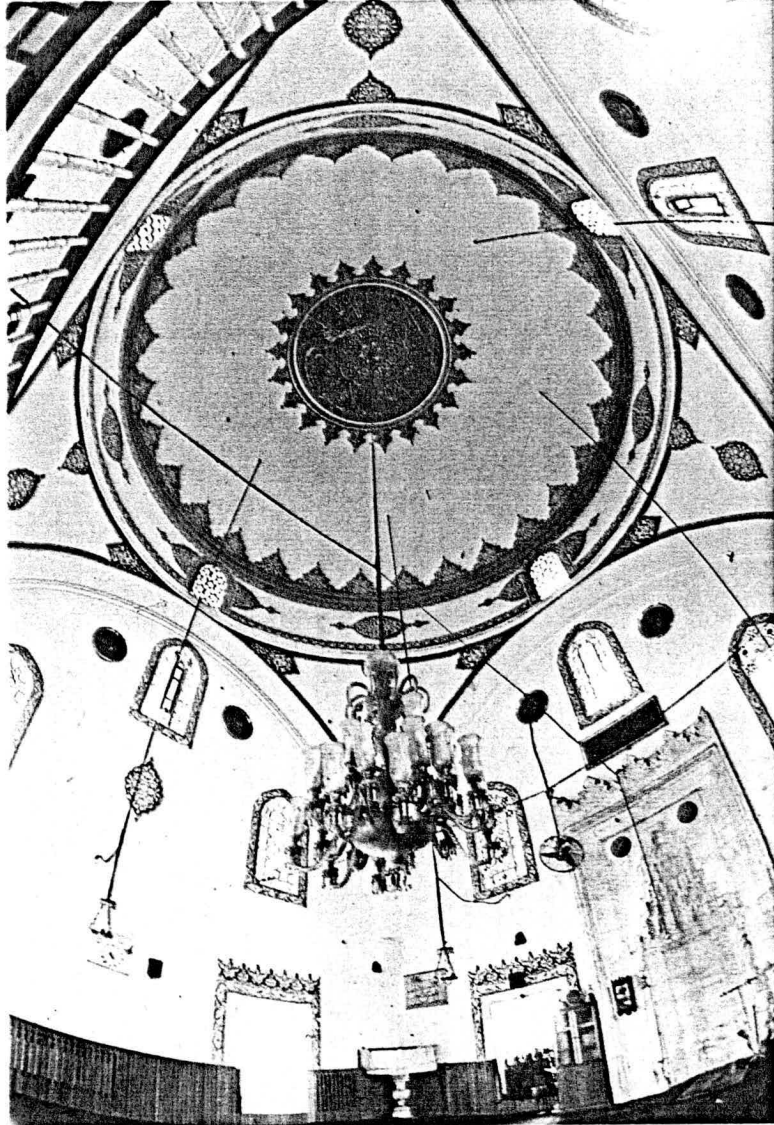
İskender Paşa Camii: (Terkim Camii)

Aynı adı taşıyan mahallede yer alan bu yapının banisi Sultan II. Bayezid Devri (1481-1512) vezirlerinden İskender Paşa'dır. Ancak bu dönemde hayatları ile eserleri birbirine karıştırılmış, aynı isme sahip birden fazla vezir yaşamış olduğundan, burada söz konusu olan İskender Paşa'nın bunlardan hangisi olduğu hususu tam aydınlığa kavuşmamıştır. Caminin inşa tarihi de kati olarak bilinmemekte, ancak vakfiyesinin 1505/06 (H.911) tarihli olmasından hareketle XV. yüzyıl sonlarında yada XVI. yüzyıl başlarında yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Taçkapısı üzerindeki ayet kitabesinden 1756/57 (H.1170) de onarılmış olduğu anlaşılmaktadır. Kesme köfeki taşı ile örülmüş beden duvarlarının sınırladığı kare planlı harim, içerde pandantiflere, dışarda onikigen kasnağa oturan, yaklaşık 11 m. çapında bir kubbe ile örtülüdür. Üç birimli son cemaat yerinde örtü unsuru olarak, ortada yıldız tonoz, yanlarda pandantifli kubbe kullanılmıştır.

İskender Paşa Camii dış görünümü

Buradaki sivri kemerlerin oturduğu başlıklar Bizans dönemine ait devşirme parçalar olup sonradan yüzeyleri traşlandığından özelliklerini büyük ölçüde kaybetmişlerdir. Taçkapının açıklığı siyah-beyaz ve pembe mermer parçaları ile geçmeli olarak örülmüş bir basık kemerle geçilmiştir. Çokgen gövdeli minarenin kaidesi harimin kuzey-batı köşesinde yer almaktadır.

İskender Paşa Camii içi

Bâli Paşa Camii:

Hoca Üveys Mahallesi'nde bulunan Bâli Paşa Camii'nin inşa tarihi ile banisinin ve mimarının kimliği hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Mamafih ilgili kaynaklardan ve kitabeden inşaatın Sultan II.Bayezid Devri (1481-1512) vezirlerinden Bâli Paşa tarafından başlatıldığı, 1494'de paşanın vefatından sonra hanımı Hümâ Hatun tarafından devam ettirilerek 1504/05 (H.910) yılında bitirildiği anlaşılmaktadır. Bu arada mimar Koca Sinan'ın eserlerinin dökümünü veren tezkirelerde Bâli Paşa Camii'ninde adına rastlanmaktadır.

Bâli Paşa Camii dış görünümü

Ancak, Sinan'ın kitabede verilen 1504/05 tarihinde daha henüz devşirme bile olmadığı bilinmektedir. Muhtemelen, "kıyamet-i suğrâ" (küçük kıyamet) adı ile tarihe geçmiş olan ünlü 1509 depreminde, İstanbul'daki hemen bütün yapılar gibi, Bâli Paşa Camii de hasar görmüş ve daha sonra Sinan tarafından esaslı bir onarıma tabi tutulmuştur. Nitekim Sinan'ın İstanbul/Silivrikapı'daki 1551 tarihli Hadım İbrahim Paşa Camii ile Diyarbakır'daki 1572/73 tarihli Behram Paşa Camii'nde bu yapıdan esinlenmiş olduğu açıkça görülmektedir. Bâli Paşa Camii 1633'de yangın geçirmiş, 1894'deki büyük depremde kubbesi ile son cemaat yeri çökmüş, 1918 Cibali-Fatih yangınında bir kere daha harab olmuş ve bir müddet yıkıntı halinde kalmıştır. Cumhuriyet devrinde Vakıflar'ca ele alınan caminin kubbesi 1937'de betonarme olarak yenilenmiş, son cemaat yeri ise 1975'de tekrar inşa edilmiştir. Bâli Paşa Camii 11.80 m. çapında pandantifli bir kubbenin örttüğü kare planlı harim ile, ortadaki çapraz tonoz, diğerleri pandantifli kubbelerle örtülü, beş birimli son cemaat yerinden oluşmaktadır. Kuzey, doğu ve batıdaki beden duvarlarına saplanan ikişer ayak ve bunları birleştiren üçer sivri kemer, harimi bu üç yönde kuşatan üst kat mahfilini taşımaktadır. Duvarları kesme köfeki taşı ile örülmüş olan caminin nisbetleri ve son cemaat yeri revakında görülen düşey yivli başlıklar dışında, bütün detayları klasik Osmanlı üslubuna uygundur. Harimin kuzey-batı köşesinde kare planlı minare kaidesi, kuzey-doğu köşesinde de bunun simetriği olan aynı boyutlarda bir merdiven kulesi yer almaktadır. Mahfillere çıkan merdiveni barındıran kulenin üst kesimi çapraz tonozlu bir hücre şeklinde değerlendirilmiştir. Minare girişi ve harim alt sıra pencereleri ile aynı boyut ve düzende olan merdiven girişinin üstünde, Abdullah oğlu Hızır Bey'in camiye vakfettiği gayrimenkullerin dökümünü içeren 1592 (H.1000 Cemaziyelevvel sonları) tarihli Arapça bir kitabe yerleştirilmiştir. Doğu yönünde yer aldığı bilinen Bâli Paşa Türbesi ile şadırvandan ise günümüzde eser yoktur.

Bâli Paşa Camii içi

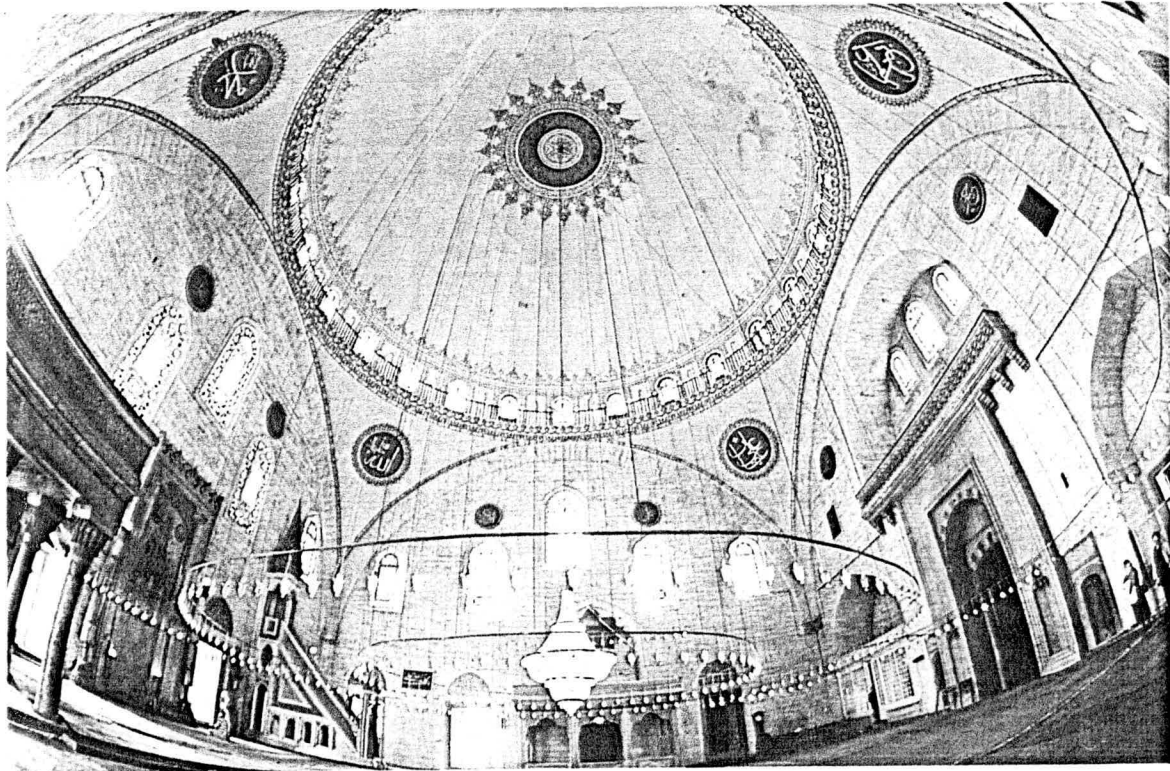
Sultan Selim Camii ve Külliyesi:

Kendi adı ile anılan semtte, Kâtip Muslihittin Mahallesi'nde yer alan bu cami Yavuz Sultan Selim adına oğlu Kanunî Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır. Yavuz 1520'de Edirne yolunda vefat edince cenazesi İstanbul'a getirilerek halen türbesinin bulunduğu yerde toprağa verilmiş, yerine tahta geçen Kanunî, babasının defn edildiği yere bir türbe, bunun kuzeyine de O'nun adına bir cami yapılmasını emretmiştir. İnşaati üç yıl süren caminin 1522/23 (H.929) de tamamlandığı taçkapısı üzerindeki kitabeden anlaşılmaktadır. Sultan Selim Camii her ne kadar tezkirelerde Sinan'ın eserleri arasında zikrediliyorsa da, hassa başmimarı olmasından yaklaşık onbeş sene önce Sinan'ın böylesine önemli bir tasarımı üstlenmesi imkânsızdır. Öte yandan ünlü mimarın bu tarihlerde yeniçeri olarak Belgrad ve Rodos seferlerine katıldığı da bilinmektedir. Ancak bu arada İstanbul'da bulunabildiği yedi aylık sürede, dönemin hassa başmimarı Acem Ali'nin maiyetinde inşaatta görev almış ve ayrıca 1538-1588 arasında, diğer bir çok yapı gibi, bu camiyi de onarmış olabilir. Caminin Kible yönünde, tarih sırası ile, Yavuz Sultan Selim'e, Kanunî'nin küçük yaşta ölen oğullarına (Murad, Mahmud, Abdullah), Sultan Abdülmecid'e (1823-1861) ve hanımlarından Servetseza Kadınefendi' (-1878) ye ait dört adet türbe yer almaktadır. Bunların yanında Kanunî'nin annesi Ayşe Hafsa Valide Sultan' (-1534) ın 1894 depreminde yıkılmış olan türbesinin temelleri de göze çarpmaktadır. Caminin çevresinde yer alan medrese sıbyan mektebi, imaret, hamam gibi külliye yapılarından geriye yalnızca sıbyan mektebi kalabilmiştir.

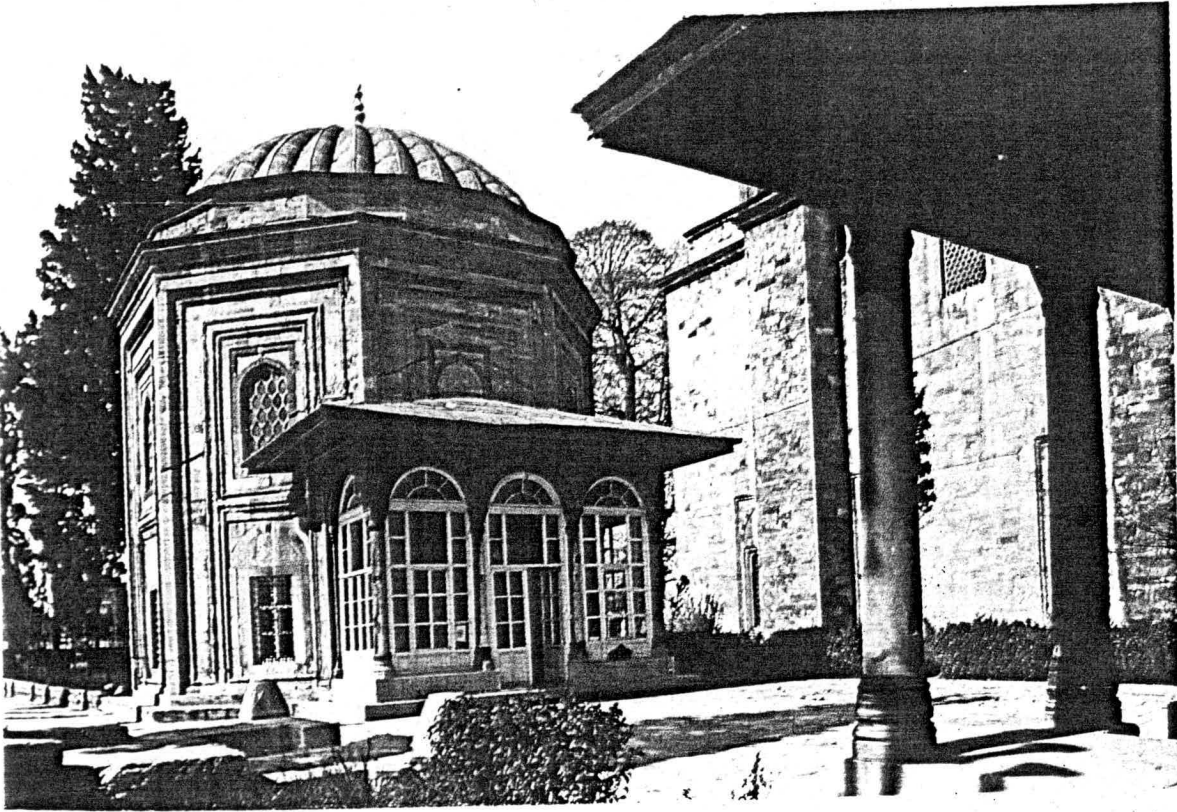
Yavuz Sultan Selim külliyesi

Bütünöyle kesme köfeki taşından inşa edilmiş olan yapı tek kubbeli ve tabhaneli camiler grubuna girmektedir. Ortada 24m. çapında pandantifli kubbenin örttüğü kare planlı harim, yanlarda pandantifli küçük kubbelerle örtölmüş dokuzar birimden oluşun tabhane kanatları, kuzeyde de yirmiki birimli bir revakın kuşattığı enine dikdörtgen planlı şadırvan avlusu yer alıyor. Doğu ve batıya açılan, önleri sakıflı müstakil girişlerle donatılmış olan tabhanelerin köşelerindeki dörder birim duvarlarla kuşatılarak ocaklı odalar teşkil edilmiş, aralarındaki altışar birim de dört eyvanlı plân şemasını devam ettiren haçvarî bir dağılım mekanı olarak değerdendirilmiştir. Tam ortada bulunan birimlerin kubbeleri aydınlık fenerleri ile donatılarak kapalı avlu geleneğinin de sürdüröldüğü görölmektedir. Kare kaideli, çokgen gövdeli ve şerefe altları mukarnaslı minareler tabhane kanatları ile şadırvan avlusunun birleştiğı köşelere yerleştirilmiştir. Doğu, batı ve kuzeye açılan üç adet girişe sahip olan şadırvan avlusunda, mukarnaslı başlıklara oturan iki renkte (kırmızı ve beyaz) taşlarla örölmüş sivri kemerlerin taşıdığı örtü birimlerinden, taçkapı ekseninde yer alan ikisinde tekne tonozlar, diğerdelerinde pandantifli kubbeler tercih edilmiştir. 1487/88 tarihli Edirne, II.Bayezid Camii ile hemen aynı plan şemasını sergileyen Sultan Selim Camii'nde minareler tabhanelerin dış köşelerinden mihrap-taçkapı eksenine doğru çekilerek yapının kitlesi ile kaynaştınılmış, ayrıca harim, tabhane kanatları ve revak arasında dengeli bir kademelenme elde edilmiştir. Camideki süsleme unsurları içinde ilk akla gelenler renkli sır tekniğı ile imal edilmiş çinilerden oluşun pencere alınlıklarıdır. Ayrıca fildişi ve sedefle zenginleştirilmiş ahşap kapı ve pencere kanatları ile harimin güney-doğu köşesindeki hünkar mahfilinin tavanında yer alan yaldızlı kalem işleri kayda değerd.

Yavuz Sultan Selim Camii içi

Yavuz Sultan Selim Türbesi sekizgen planlı gövdesi, çokgen ve basık bir kasnağa oturan yivli kubbesi ile klasik Osmanlı üslubunda bir yapıdır. Kaval silmeli çerçeveler içine alınmış olan cephelerde, ayrıca kaval silmelerle çevrelenmiş altlı üstlü iki pencere yer almaktadır. Basık kemerli girişin yer aldığı doğu cephesi, dört adet sütuna oturan üç kemerin taşıdığı, kurşun kaplı bir ahşap sakıfla donatılmıştır. Kapının yanlarında renkli sır tekniğinin en parlak örneklerinden olan çini panolar gözü alıyor. Geometrik yıldız geçmelerle süslü olan geniş bordürler adeta Selçuklu devri süslemelerini hatırlatmaktadır. Ortada lacivert zemin üzerine büyük rûmilerin yanı sıra hatayî, palmet, lotüs gibi stilize süsleme unsurları sarı, beyaz ve soluk kırmızı ile işlenmiştir. Dar bordürlerde de Çin bulutları göze çarpmaktadır. Sağdaki panoda yazı ile 929 (1523) tarihi okunuyor. İçerde Yavuz Sultan Selim'e ait ahşap sandukayı puşidelerin yanı sıra Mısır Seferi'nden dönüşte giydiği kaftan örtmektedir. Duvarları ve kubbeyi süsleyen kalem işleri geç devir ürünüdür.

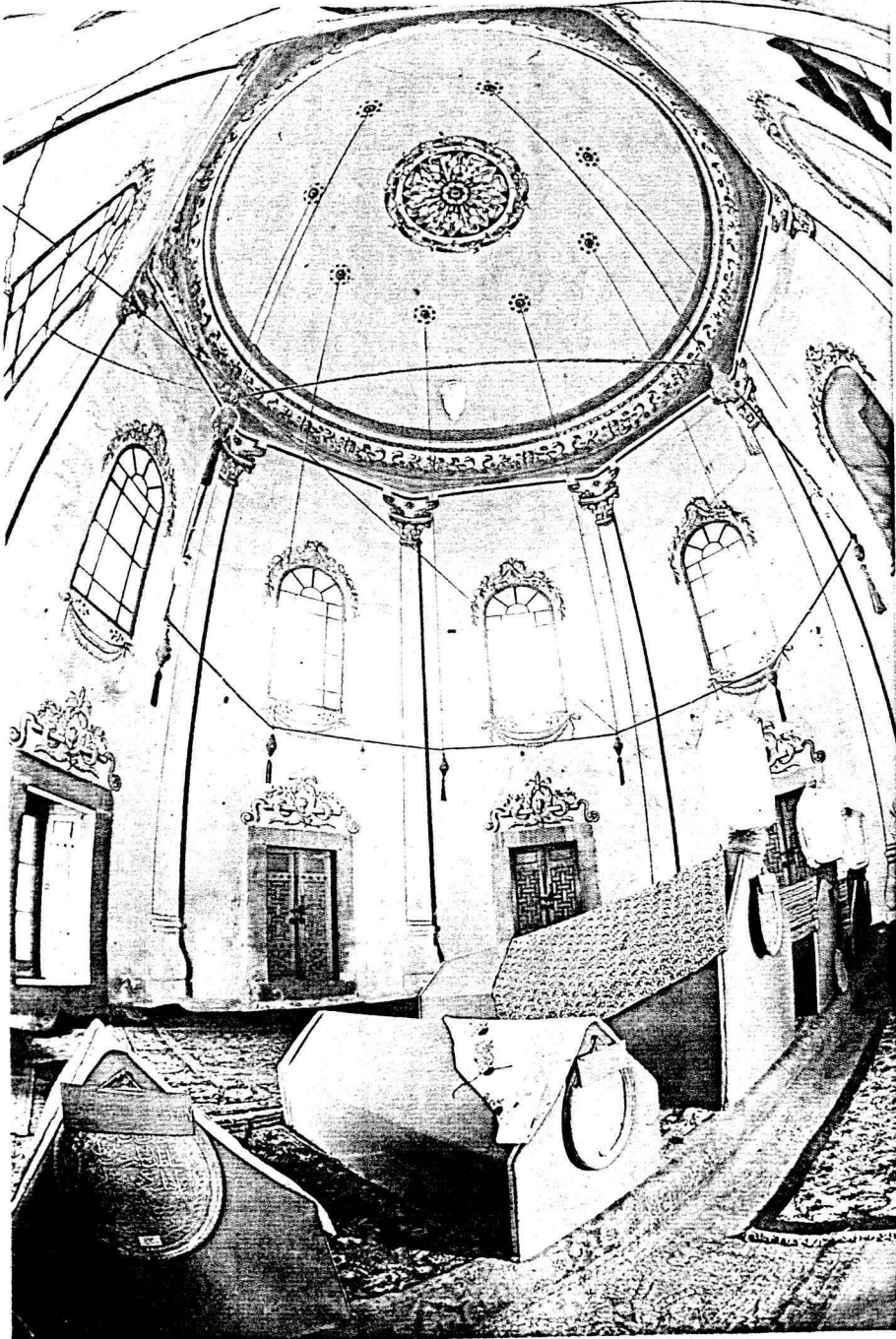

Yavuz Sultan Selim türbesi

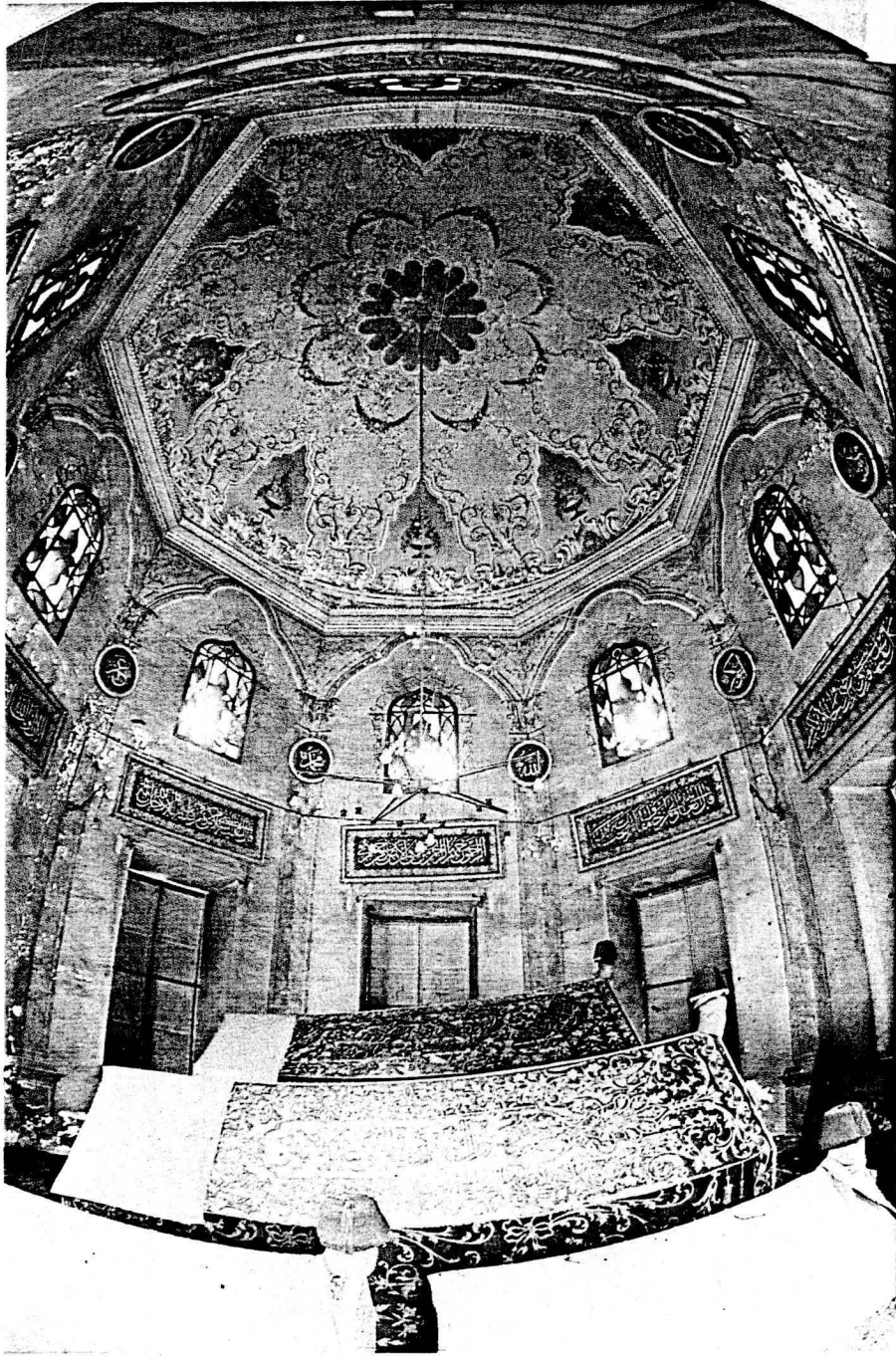
Yavuz Sultan Selim türbesi içi

Şehzadeler Türbesi'nde de sekizgen plan şemasının uygulanmış olduğu görülüyor. Ancak bu yapıyı diğerlerinden ve genelde klasik Osmanlı türbelerinden farklı kılan unsur, celi sülüs bir yazı kuşağının süslediği dairevî kubbe kasağıdır. Osmanlı öncesi Anadolu mezar anıtlarını hatırlatan bu detaydan başka Şehzadeler Türbesi'nin düz atkılı giriş sakfının yer aldığı batı cephesinde görülen çini süsleme de dikkat çekicidir. Kapının yanlarında, duvar dokusuna kakılmış altıgen çinilerden oluşan petek taksimatlı panolar bulunmaktadır. Renkli sır tekniğinde imal edilmiş olan bu altıgen parçalarda aynı motif tekrarlanmış ancak, farklı renklendirmelerle değişik kompozisyonlar elde edilmiştir.

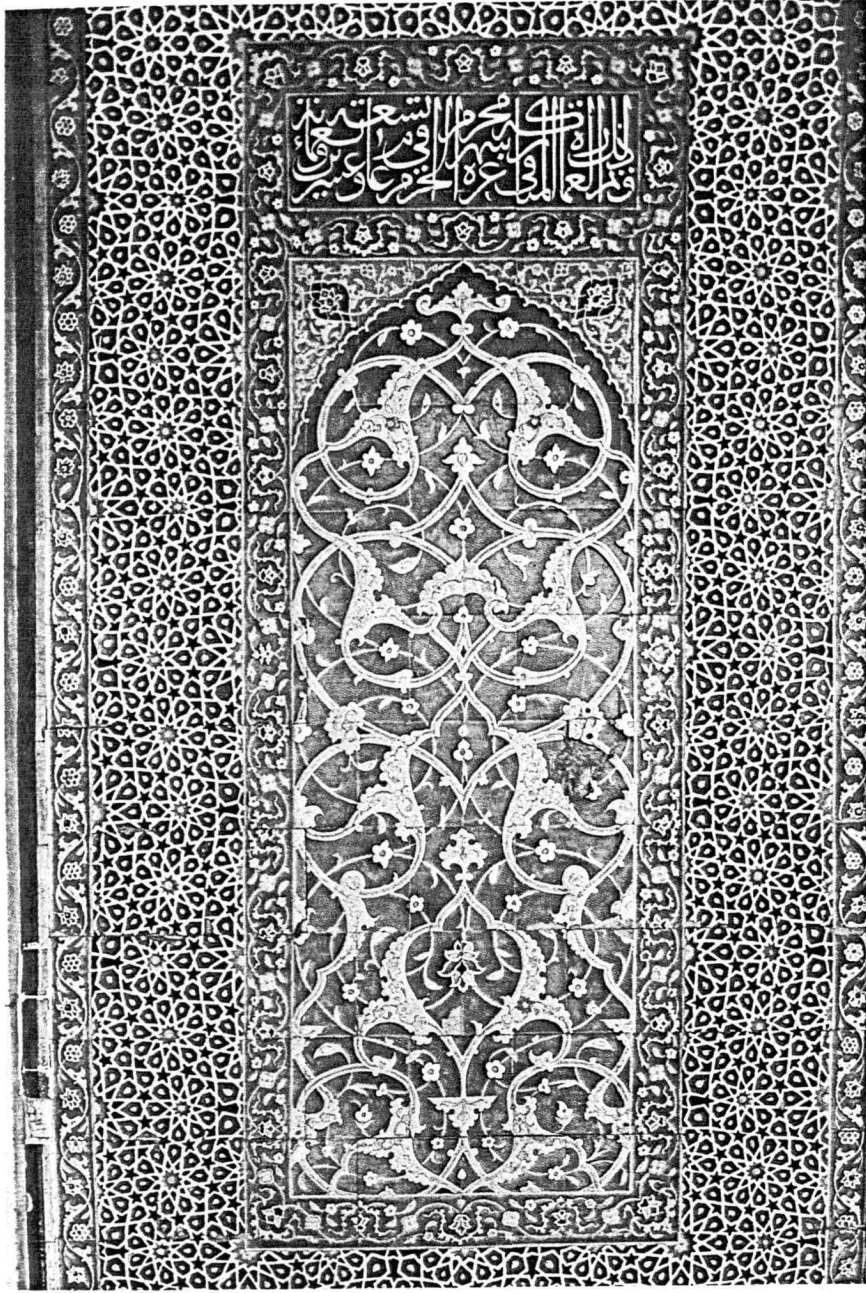

Şehzadeler türbesi içi

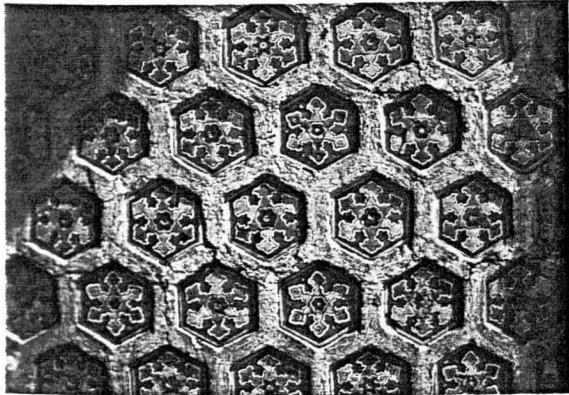
Türbeler grubunun en doğudaki yapısı olan Sultan Abdülmecid Türbesi, Osmanlı mimarisinde Batı kökenli süsleme unsurlarının iç ve dış mimariyi adeta istila ettiği bir dönemde inşa edilmiş olmasına rağmen, sekizgen gövdesi, klasik Osmanlı mimarisindeki düzene uygun çift sıra pencereleri, basık sekizgen kasnağı ve son derecede sade tutulmuş cepheleri ile, bilinçli olarak, çevresine uydurulmak istenmiştir. Bunlar içinde en yakın tarihli yapı olan Servetseza Kadınefendi Türbesi açık türbeler grubuna girmekte ve I. Ulusal Mimarlık Dönemi (Neo-Klasik) üslubunu yansıtmaktadır.

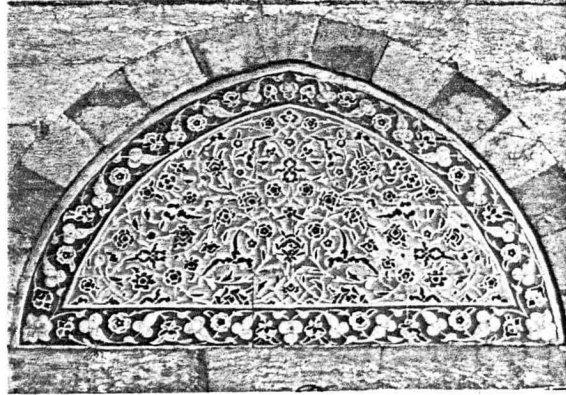
Sultan Abdülmecid türbesi içi

Yavuz Sultan Selim türbesi girişinde çini pano

Şehzadeler türbesi girişinde altıgen çiniler

Şadırvan avlusunda çini alınlık

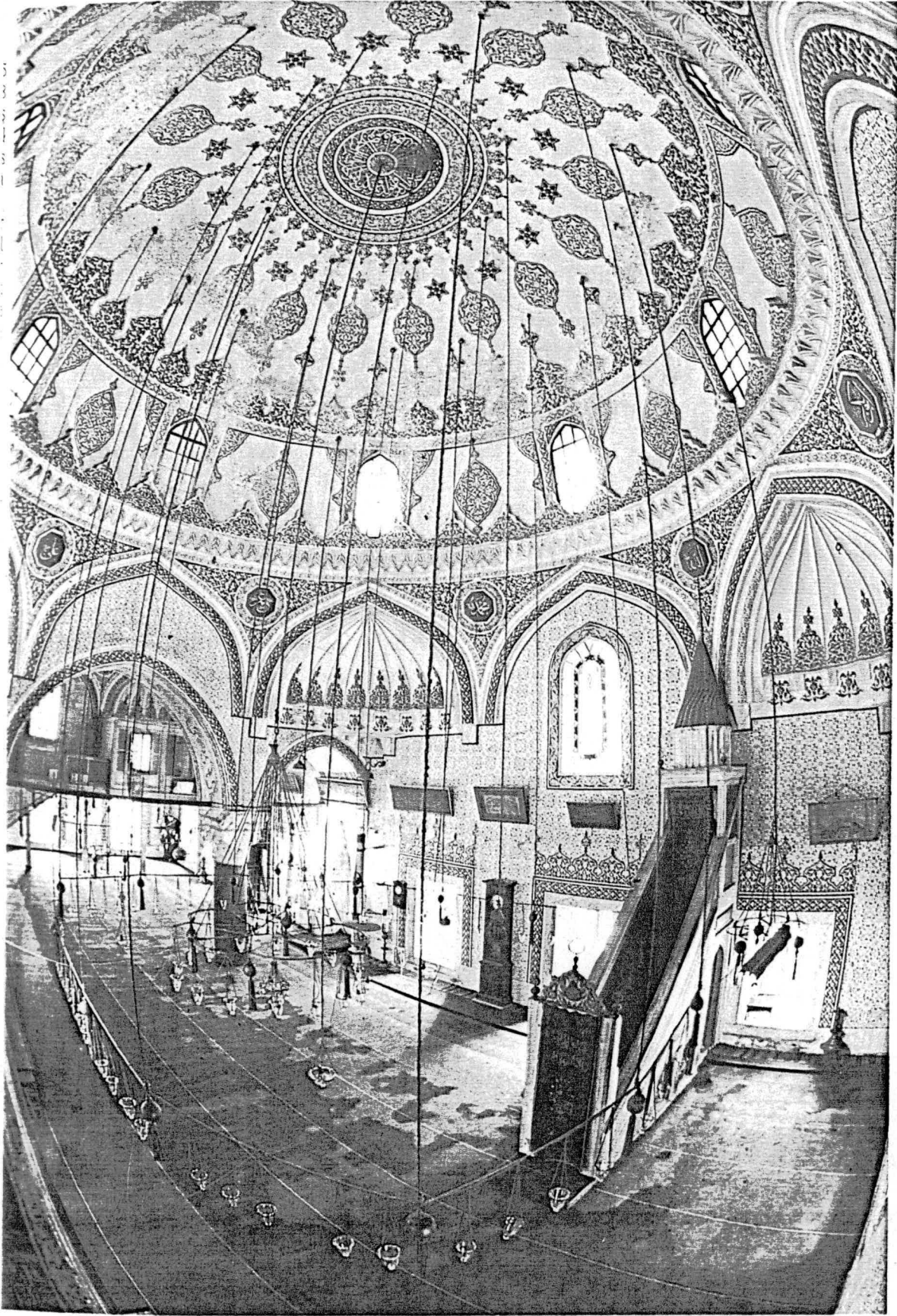
Haseki Camii ve Külliyesi: (Haseki Hürrem Sultan Camii)

Kendi adını vermiş olduğu semtte yer alan Haseki Camii ve Külliyesi Koca Sinan'ın 1538/39 (H.945) da gerçekleştirdiği ilk önemli yapı topluluğudur. Banisi Kanunî'nin ünlü hasekisi Hürrem Sultan' (-1557/58) dır. XVII. yüzyıl başlarında, 1612/13 yılında vakfın mütevellisi Hasan Bey camiye doğuya doğru genişletmiştir. 1659/60 ve 1918 yangınları ile 1894 depreminden zarar gören yapı her seferinde onarılmıştır. Son olarak 1969-1970 yıllarında Vakıflar eliyle tamir ettirilen Haseki Camii'nin medrese, darüşşifa ve imaretten oluşan külliyesi Haseki Caddesi tarafından ikiye bölünmüş durumdadır. Caddenin güneyinde kalan cami Cerrahpaşa Mahallesi'nin kuzeyinde kalan diğer bölümler ise Nevbahar Mahallesi'nin sınırları içinde bulunmaktadır.

Haseki Camii'nin Sinan tarafından tasarlanmış olan ilk bölümü, dışardan dairevî kasnak, içerden yivli sivri tromplara oturan 12 m. çapında bir kubbenin örttüğü kare planlı harim ile pendentifli kubbelerle sahip beş birim son cemaat yerinden oluşmaktadır. İkinci aşamada harimin doğu duvarı iptal edilerek, yerine iki sütuna oturan üç kemerli bir açıklık meydana getirilmiş, böylece doğu yönüne eklenen aynı büyüklükteki kubbeli birim ile bağlantı sağlanmıştır. Bu arada mihrap, iki birimin birleşme çizgisine yerleştirilmiş, eski mihrabın yerine de diğerleri ile aynı boyutlarda bir pencere açılmıştır. Böylece iki birimli bir cami haline gelen yapıda minare kuzey-batı köşesinin yükselmekte, şadırvan da bu yönde yer almaktadır.

Haseki külliyesi genel görünümü

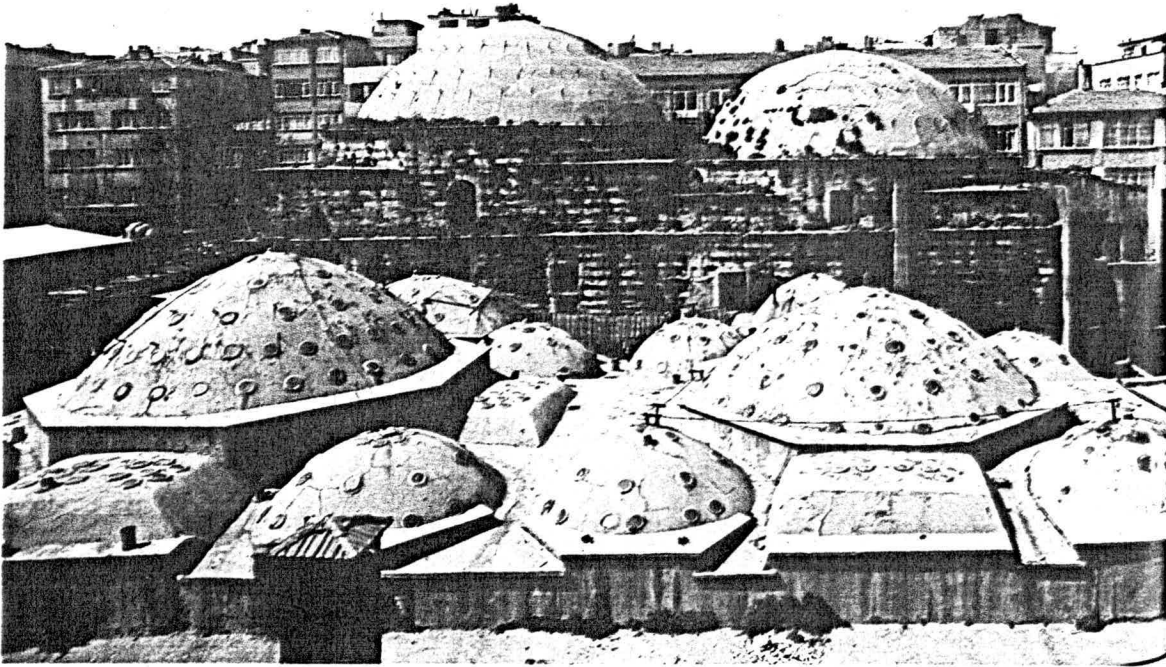

Haseki Camii içi

Barbaros Hayreddin Paşa Hamamı: (Çinili Hamam)

Zeyrek'de, Kırk Çeşme Mahallesi'nde yer alan yapı 1540'lı yıllarda ünlü kaptanıderya Barbaros Hayreddin Paşa (1467?-1546) tarafından mimar Koca Sinan'a inşa ettirilmiştir. Biri erkeklere, diğeri de kadınlara tahsis edilmiş, eşit büyüklükte iki bölümden oluşan bu çifte hamamda mekânlar, söz konusu bölümlerin sınırında geçen eksene göre simetrik olarak düzenlenmiştir. Kuzeyde, girişlerin yer aldığı, yivli tromplara oturan kubbe ile örttüğü, kare planlı birer soyunmalık (câmekân) bulunmaktadır. Erkekler kısmındaki soyunmalığın ortasında barok üsluptaki oymalarından XVIII. yüzyılın 2.yansına ait olduğu anlaşılan, yekpâre beyaz mermerden yontulmuş güzel bir havuz göze çarpar. Soyunmalıkların arkasında, yanlarda yanım kubbeler, ortada tekne tonozlarla örtülü enine dikdörtgen planlı ılıkliklar yer almakta, bu bölümlerin yan duvarlarındaki kapılardan da traşlıklara ve helâlar geçilmektedir. Güney yönündeki sıcaklık bölümleri kare planlı olup soyunmalıklar ile aynı boyutlara sahiptir. Türk hamam mimarisinin en yaygın ve en eski tasarım şeması olan haçvarî (dört evyanlı) şemanın Sinan' has başarılı nisbetlerle uygulandığı bu bölümler, merkezde sekizgen planlı ve kubbeli bir mekân, dört yönde buna bağlanan dikdörtgen planlı ve aynalı tonozla örtülü birer sofa (eyvan) ile köşeleri pahlı kare planlı ve tromplu kubbeciklerle örtülü dörder köşe halvetinden oluşmaktadır.

Erkekler bölümündeki sıcaklıkta, halvet kapılarının üstünde, ayrıca güney sofasının dip duvarında, yapıya "Çinili Hamam" adının verilmesine sebep olan süsleme unsurları yer almaktadır. Sıralı tekniği ile imal edilmiş, tâli hattın yanı sıra nebatî motiflerle ve firûze, laciveret, beyaz gibi renklerle süslenmiş olan bu çiniler gerek Tür çini sanatı gerekse de Osmanlı mimari süslemesi açısından büyük kıymet taşımaktadır. Ayrıca yine bu bölümde yer alan sekizgen göbek taşının yüzeyi renkli taşlarla işlenmiş ilginç bir geometrik süslemeyi sergilemektedir.

Barbaros Hayreddin Paşa Hamamı

Hüsrev Paşa Türbesi:

Yenibahçe'de, Hacı Üveys Mahallesi'nde, Bâli Paşa Camii yakınında yer alan ve Kanunî Devri (1520-1566) vezirlerinden Hüsrev Paşa'ya ait olan türbe 1545/46 (H.952)'da Mimar Koca Sinan tarafından inşa edilmiş, son olarak da 1950'de onarım görmüştür.

Duvarları kesme köfeki taşı ile örülmüş olan yapı sekizgen planlıdır. Köşeleri gömme sütunçeler ile yumuşatılmış olan cephelerde iki katlı pencereler yer alıyor. Alttakiler dikdörtgen açıklıklı olup söveler ve sivri tahfif kemerleri ile, sivri kemerli olan üsttekiler ise alçı revzenler ile donatılmıştır. Girişi gölgelendiren ahşap saçak ortadan kalkmıştır. Düşey nisbetlerin hakim olduğu cepheler, köşe sütunçelerini de kavrayan, bir mukarnaslı silme ile buna oturan rümi dolgulu alınlıklarla son bulmaktadır. Ayrıca kubbeyi yükselten kasnak da palmet dizisi ile süslenmiştir. Kubbe içerden sarkıtlı dolgular ve baklavali bir kuşakla çevrilidir. Klasik dönem Osmanlı türbeleri içinde mimari süslemesinin zenginliği ile dikkati çeken yapının detayları geçen yüzyılın sonlarında ortaya çıkan I.Ulusal Mimarlık Dönemi mimarları tarafından tekrar kullanılmıştır.

Hüsrev Paşa türbesi

Sultan Selim Medresesi: (Halıcılar Köşkü Medresesi)

Halıcılar'da, Molla Sefer Mahallesi'de, Vatan Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Kanunî Sultan Süleyman tarafından 1548/49 (H.955)' da babası Yavuz Sultan Selim adına inşa ettirilmiştir. Mimar Koca Sinan'ın eserleri arasında yer alan yapıya 1562/63 (H.970)'de bir minare eklenerek dershanesi mescid dönüştürülmüş, yüzyılımızın ilk yarısında harap durumda olan medrese 1958-1962 arasında onararak bir müddet Türk Yazı Sanatları Müzesi olarak kullanılmıştır.

Medresenin kare planlı, kubbeli, önu revaklı dershanesi enine dikdörtgen planlı avlunun güneyinde yer alıyor. Bir eyvan ile ondokuz talebe hücresi avluyu diğer üç yönde çevrelemekte, ancak dershaneye bitişmeyip müstak bir kitle oluşturmaktadır. Bütünüyle kesme köfeki taşından örülmüş olan duvarları ile Sultan Selim Medresesi Sinan'ın medreseleri içinde herhangi bir külliyeyle bağlı olmaksızın tek başına tasarlanmış nadir örneklerdendir.

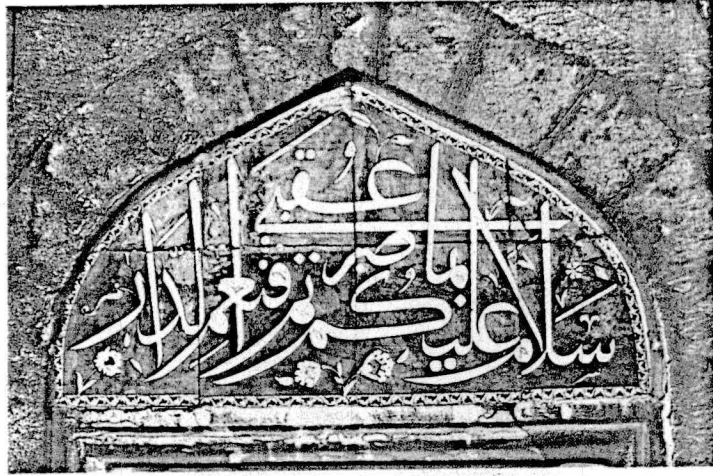
Sultan Selim medresesi genel görünümü

Hadım İbrahim Paşa Camii:

Canbaziye Mahallesi'nde, Silivri Kapısı'nın hemen yanında bulunan bu yapı 1551 (H. 958) de dönemin Kubbe vezirlerinden Hadım İbrahim Paşa (-1562/63) tarafından mimar Koca Sinan'a yaptırılmıştır. Cami 1648 ve 1753 depremlerinde hasara uğramış, ikincisinde minaresi yıkılmış, duvarları çatlamış ve 1763/64 (H. 1177)' de esaslı bir onarım görmüştür. Son olarak 1933-1934'de tamir edilen cami ile beraber inşa edilmiş olan hamam günümüzde mevcut değildir. Baninin açık türbesi caminin batı yönünde yer almaktadır. Dışardan dairevi kasnakla kuşatılmış, içerden yivli sivri tromplarla donatılmış olan 12 m. çapında bir kubbe kare planlı harimi örtmektedir. Kuzey duvarı ile son cemaat revakı cephesi kesme köfeki taşı ile örülmüş, diğer üç duvarda ise İmaşık öğü tercih edilmiştir. Harimin batı, doğu ve kuzeydeki beden duvarları içerden ikişer payanda duvarı ile takviye edilmiş, trompların alt hizasında sivri kemerlerle birleştirilmiş olan bu payandalar arasına, kuzeyde mahfiller konulmuştur. Kuzey-batı köşesindeki minare kaidesi, kuzey-doğu köşesinde bulunan eş büyüklükte bir hücre ile dengelenmiştir. Ortadaki diğerlerinden daha yüksek ve yivli olan beş adet kubbenin örttüğü son cemaat yerine açılan pencerelerin boşaltma kemeri aynalarında dönemin İznik çinilerinden oluşan kompozisyonlar yer almaktadır.

Hadım İbrahim Paşa Camii dış görünümü

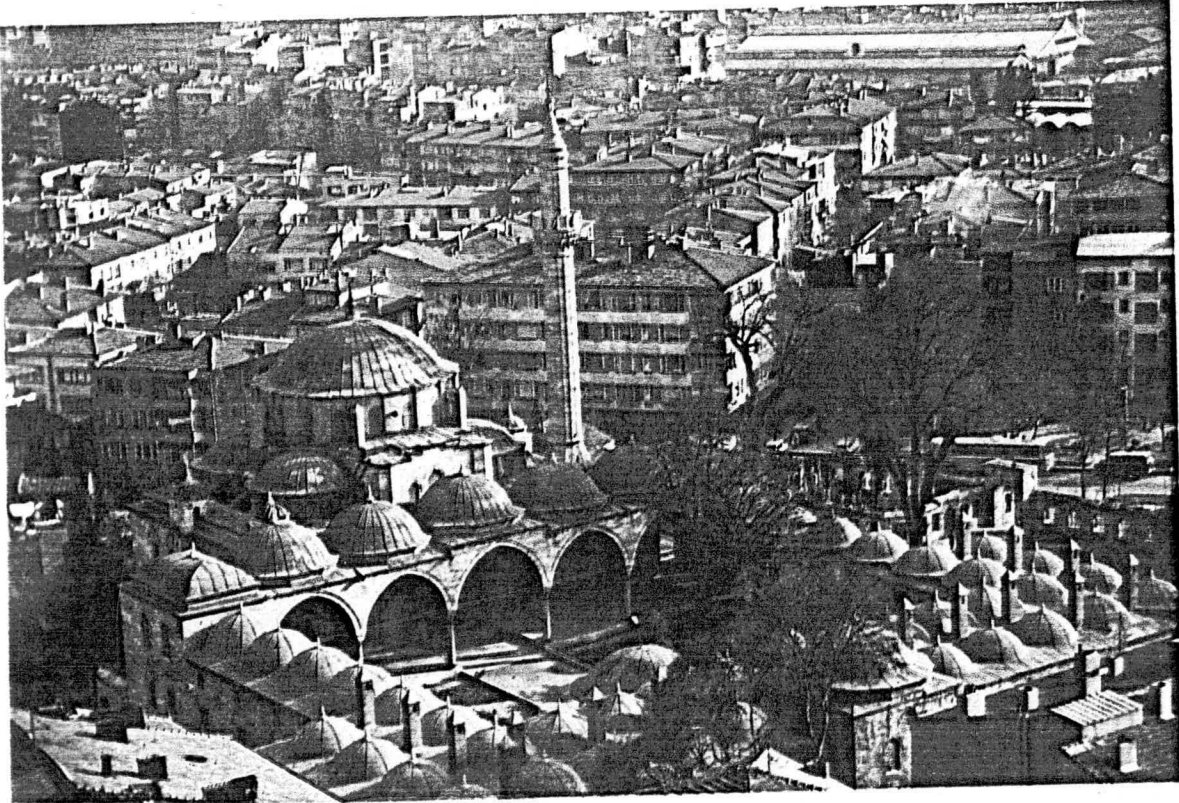
Son cemaat yerinde çini alınlık

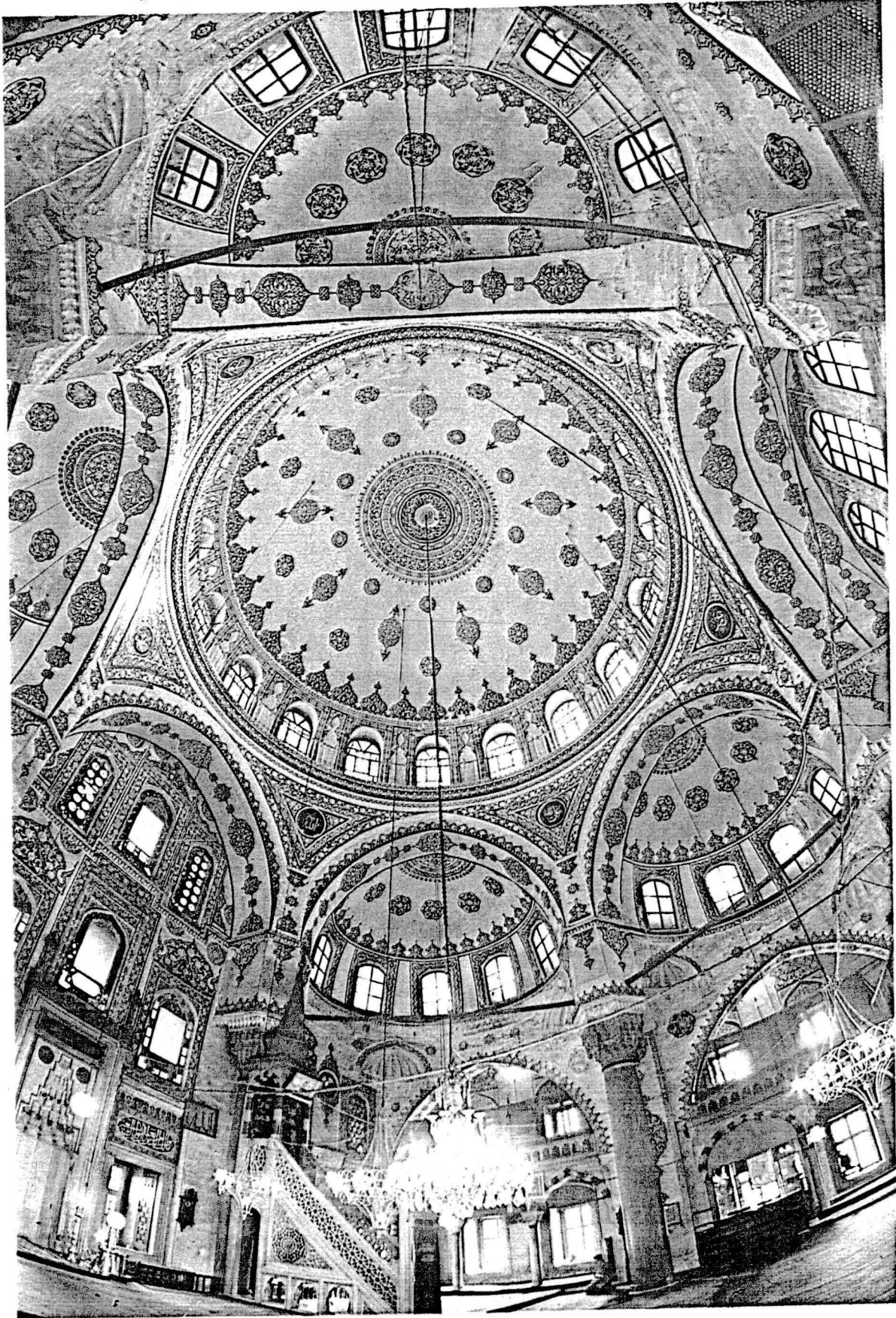
Hadım İbrahim Paşa Camii içi

Kara Ahmed Paşa Camii:

Topkapı'da, Beyazıt Ağa Mahallesi'nde yer almaktadır. Kanunî Devri (1520-1566) veziriazamlarından Damad Kara Ahmed Paşa (-1556) tarafından 1555'de vakfiyesi düzenlenen caminin yapımı, 1556'da paşanın idamı üzerine ertelenmiş, kethüdası Hüsrev Ağa'nın teşebbüsü ile ancak 1558'de inşa edilmeye başlanmıştır. XVII. ve XIX. yüzyılların sonunda ve en son olarak 1955-1960 arasında onarım gören camiyi Mimar Sinan bir medrese ve türbe ile beraber tasarlamıştır. Caminin harimi kesme köfeki taşı ile inşa edilmiş ve altıgen tabana oturan 12 m. çapında bir kubbe ile örtülmüştür. Ana kubbe doğu ve batıda ikişer yarım kubbe ile kuşatılmış bulunmaktadır. Kubbeyi omuzlayan sivri kemerler mukarnaslı iri başlıklarla donatılmış altı adet uzun ve kalın sütuna oturmaktadır. Sütunlardan kuzey ve güneyde yer alanlar beden duvarlarının, doğu ve batıda yer alanlar ise bu yöndeki payelerin hemen önüne yerleştirilmiş, ufak kemerlerle arkalarındaki taşıyıcılara bağlanmıştır. Söz konusu payeler de ayrıca duvarlara ufak kemerlerle bağlanmış ve harimi üç yönden (kuzey, batı ve doğu) kuşatan üst kat mahfilleri böylece kesintiye uğratılmamıştır. Bu taşıyıcıların duvarlara bağlandığı noktalarda dışa taşkın payandalar inşa edilmiştir. Enine gelişen bir mekâna sahip olan Kara Ahmed Paşa Camii'nin kuzey kesiminde, pandantifli kubbelerle örtülü beş birimli son cemaat yeri ve yirmibeş birimli bir revakla kuşatılmış şadırvan avlusu yer alıyor. On tanesi tonozlu, diğerleri kubbeli olan revak birimlerinin arkasında onaltı adet hücre ve taçkapı eksenindeki dershanelerden oluşan medrese mekânları sıralanmaktadır. Süsleme unsurları olarak bazı pencerelerin, renkli sır tekniğinde imal edilmiş çini alınlıkları ile mahfil tavanlarındaki kalem işleri kayda değer.

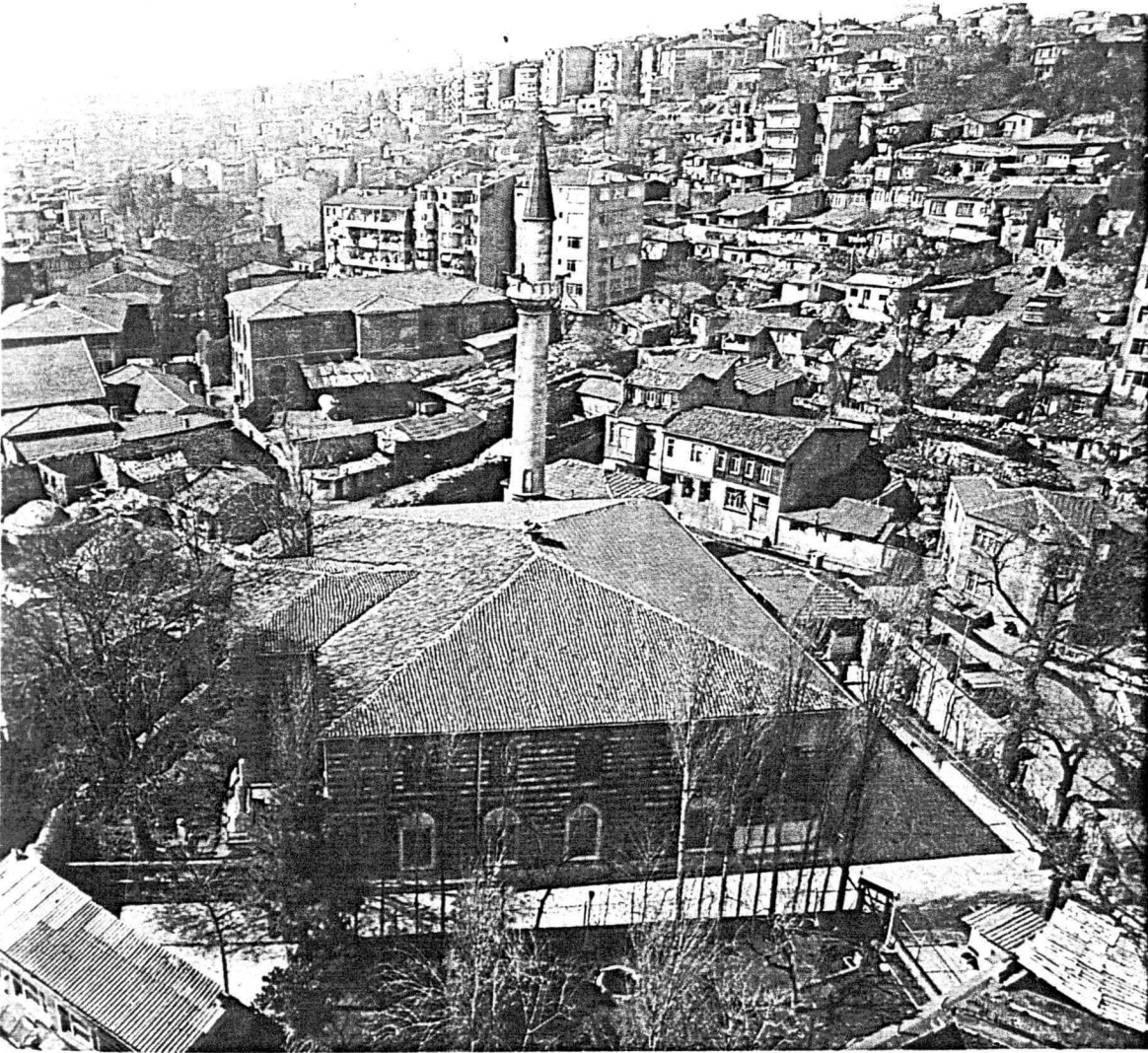
Kara Ahmed Paşa Camii genel görünümü

Kara Ahmet Paşa Camii içi

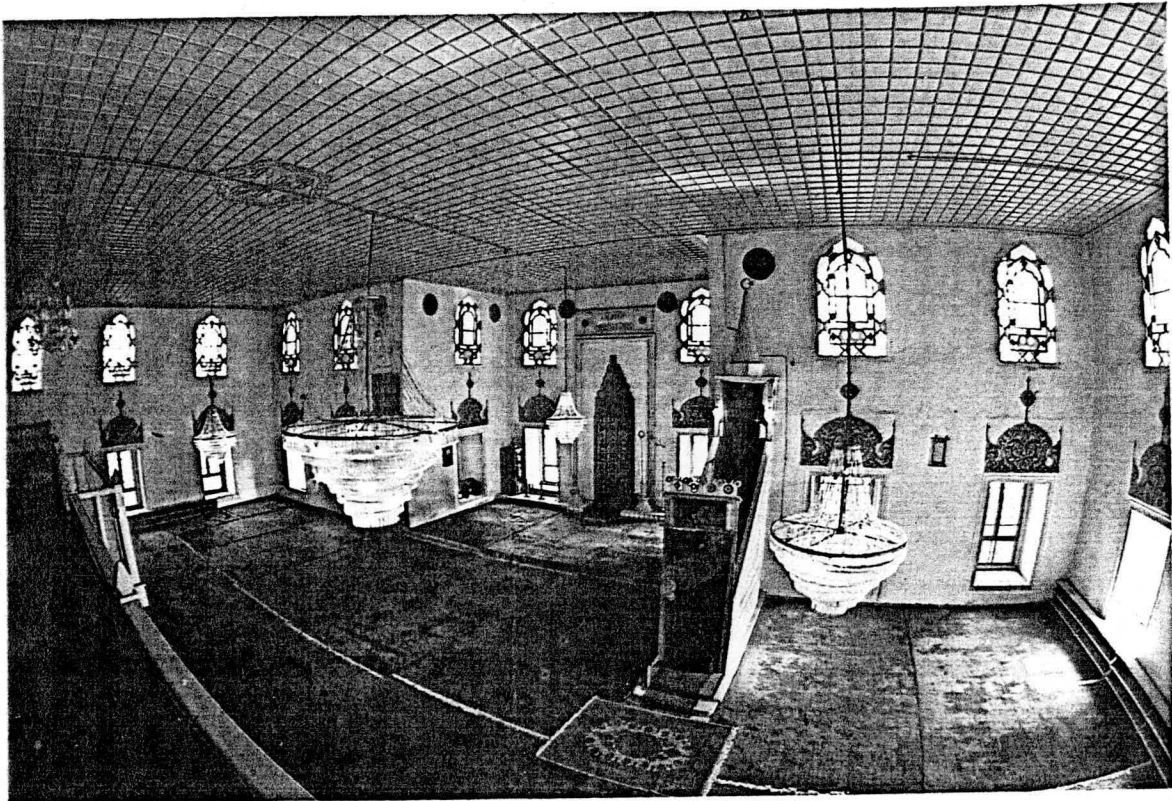
Balat Camii: (Ferruh Kethüda Camii)

Balat'da, Molla Aşki Mahallesi'nde yer alan söz konusu yapı 1562/63 (H.970) de Kanunî devri ricâinden Semiz Ali Paşa' (-1565) nın kethüdası Ferruh Ağa tarafından bir cami-tekke olarak tesis edilmiştir. Mimar Koca Sinan tarafından tasarlanmış olan ve aynı zamanda tekkenin tevhidhanesi olarak da kullanılan caminin, bugün mevcut olmayan tekke müstemilatı, mahkeme binası ve çeşmeden ibaret ufak çapta bir külliyeinin merkezini oluşturduğu anlaşılmaktadır. Yapının zaman içinde geçirmiş olduğu bütün onarım ve değişimleri tesbit etmek imkânsızdır. Ancak minarenin, muhtemelen 1766 depreminden sonra, XVIII. yüzyılın son çeyreğinde yenilenmiş olduğu bellidir. Ayrıca ahşap direkli son cemaat yeri de geçen yüzyılın son çeyreği içinde elden geçirilmiş olsa gerektir. 1877'deki Balat yangınında son cemaat yerinin yanı sıra tekkeye ait bölümlerin ve mahkeme binasının da hasar gördüğü anlaşılmaktadır. Yüzyılımızın başlarında harap durumda olan ve 1938'de ahşap çatısı çökmeye başlayan cami, çevre sakinlerince kurulmuş olan dernek eliyle tamir edilmeye başlanmış, Vakıflar'ın da katkıları ile gerçekleştirilen onarım 1960'lara kadar sürmüştür.

Ferruh Kethüda Camii dış görünümü

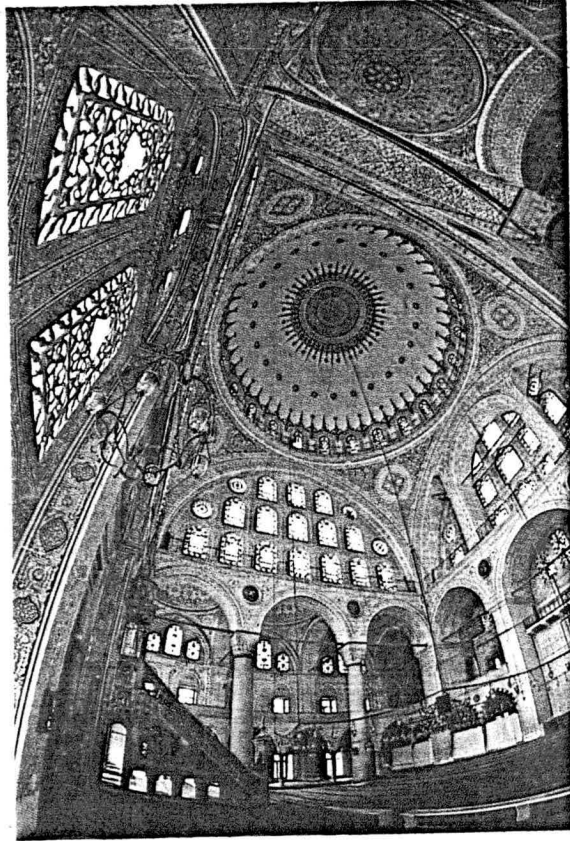
Almaşık örgülü duvarların kuşattığı enine dikdörtgen planlı ve ahşap çatılı harim Kible yönünde mihrabı barındıran bir çıkma ile genişletilmiştir. Kuzey duvarı boyunca uzanan son cemaat yerinin aslında sekiz adet ahşap direklerle donatılmış açık sakıf şeklinde olduğu, geçen yüzyılda geçirdiği onarımda açıklıkların ahşap duvarlarla, son tamiratta ise demir doğramalı camekânlarla kapatıldığı bilinmektedir. Taçkapı üstünde inşa tarihi ile banî adını veren Arapça kitabe yer alıyor. İki sıra pencere ile aydınlatılmış olan harimde süsleme olarak en ilginç unsur şüphesiz mihrapta yer alan ve 1938-1947 arasında büyük kısmı çalınmış olan çinilerdir. XVIII. yüzyılın 1. çeyreğinde Tekfur Sarayı'ndaki imalathanede yapıldığı anlaşılan ve klasik dönem İznik örneklerini taklid eden bu çiniler yapının üslubu ile uyum içindedir.

Feriuh Kethûda Camii içi

Mihrimah Sultan Camii ve Külliyesi:

Edirne Kapısı yanında, Hatice Sultan Mahallesi'nde yer alan Mihrimah Sultan Camii İstanbul'un sur içinde kalan kesiminin en yüksek noktasına 1565'lerde Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir. Banisi Kanunî'nin kızı ve veziriazam Rüstem Paşa'nın eşi Mihrimah Sultan' (1522?-1578)'dir. Caminin çevresindeki külliye medrese, sıbyan mektebi, hamam, Mihrimah Sultan'ın kızı Ayşe Hanım-Sultan ile eşi Veziriazam Güzel Ahmed Paşa (-1579/80)'ya ait türbe, çeşme ve bir sıra dükkândan oluşmaktadır. 1719 depreminde kubbeleri çöken, 1894 depreminde tekrar harab olan yapı yüzyılımızın başlarında Evkaf Nezareti eliyle onarılmaya başlanmış, daha sonra Cumhuriyet devrinde Vakıflar tarafından ele alınmıştır.

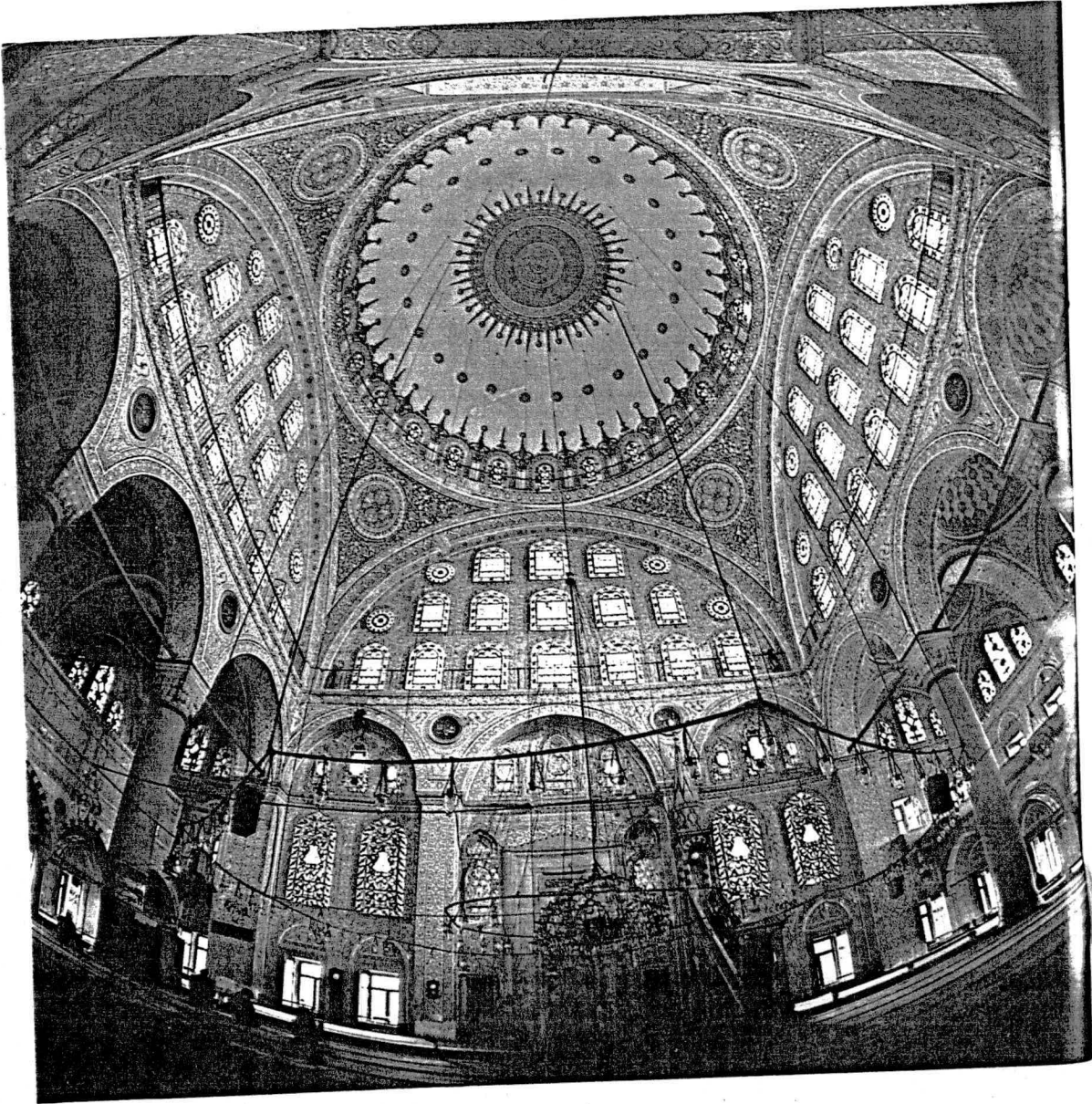

Mihrimah Sultan Camii içi

Buğlar ve Mihrimah Sultan Camii

Mihrimah Sultan Camii, Sinan'ın, aslında gelişme imkânları sınırlı olan tek kubbeli cami şemasına ibadet mekânını genişletme yolunda ilginç çözümler getirdiği bir yapıdır. Yaklaşık 18 m. çapında ve yerden 37 m. yükseklikteki pandantifli bir kubbenin egemen olduğu harim yanlara doğru, merkezdeki kubbenin üçte biri çapında üçer kubbenin örttüğü sahnılarla genişletilmiştir. Ana kubbeye göre çok daha alçakta kalan bu kubbeler üçer sivri kemerle orta bölüme açılmaktadır. Merkezdeki kubbenin oturduğu dört büyük sivri kemer köşelerdeki ağırlık kuleleriyle kenetlenmekte, böylece taşıyıcılık özelliğini bütünüyle yitiren beden duvarları azami sayıda pencere ile donatılmış bulunmaktadır. Toplam ikiyüzdört adet pencereye sahip olan Mihrimah Sultan Camii şüphesiz klasik dönem camilerinin en aydınlık ve en ziyade profan ifadeli olanıdır. Belki de bu yüzden, Sinan'ın bu yapıda ana hatlarını tesbit ettiği şema XVIII. yüzyıl ortalarından itibaren, Batılılaşma dönemi Osmanlı camilerinde ısrarla uygulanmıştır. Şadırvan avlusunu güneyde, pandantifli kubbelerin örttüğü yedi birimli son cemaat yeri, diğer üç yönde de, önleri aynı türde kubbeli revaklarla donatılmış medrese hücreleri sınırlamaktadır. Sinan bu suretle, kökü Anadolu Türk mimarisinin en erken dönemlerine kadar inen, cami-medrese geleneğini yaşatmış olmaktadır.

Mihrimah Sultan Camii içi

Mimar Sinan Mescidi:

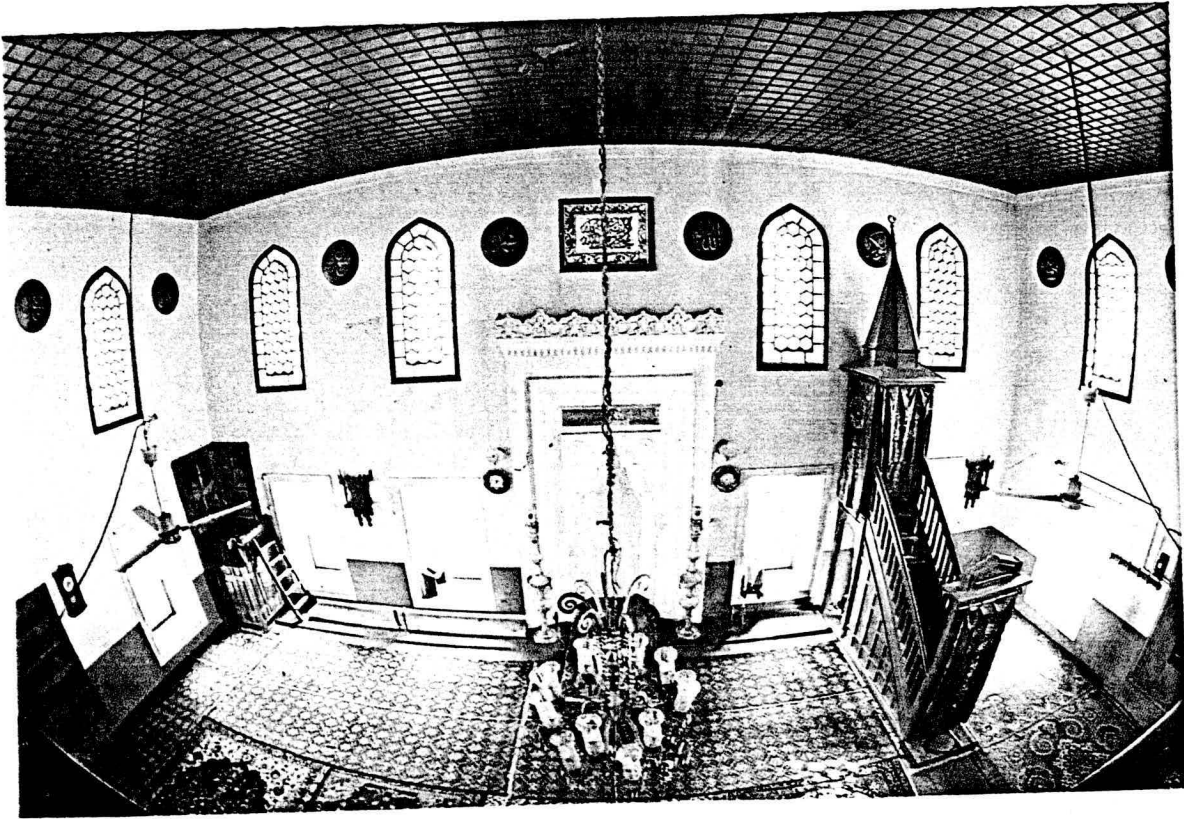
Yenibahçe'de, Mimar Sinan Mahallesi'nde yer alan bu mescid mimar Koca Sinan'ın kendi adına inşa ettiği iddiasız fakat sevimli bir yapıdır. Mescid 1573/74 (H.981)'de tamamlanmış, 1918 Cıbalı-Fatih yangınında harab olmuş, minaresi 1938 ve 1963'de tamir edilmiş, esas yapı ise H.C.Gurlitt'in krokisi, A.S.Ülgen'in restitüsyonu ve 1973'deki kazının verileri ışığında 1976'da yeniden inşa edilmiştir. Bir sıra kesme taş ve iki sıra tuğla ile örülmüş almasıık duvarlara sahip olan mescid dikdörtgen planlı kapalı harım ile bunun doğusundaki açık birimden oluşmaktadır. Koca Sinan'ın diğer bazı ahşap çatılı mescidlerinde olduğu gibi burada da, yapıdan kopartılarak avlu girişinin yanına yerleştirilmiş bir köşk-minare ile karşılaşılmaktadır. Kesme köfeki taşından örülmüş ve ufak bir kubbe ile taçlandırılmış olan sekizgen gövdeli köşkminarenin her yüzünde bir adet ezan penceresi yer almaktadır.

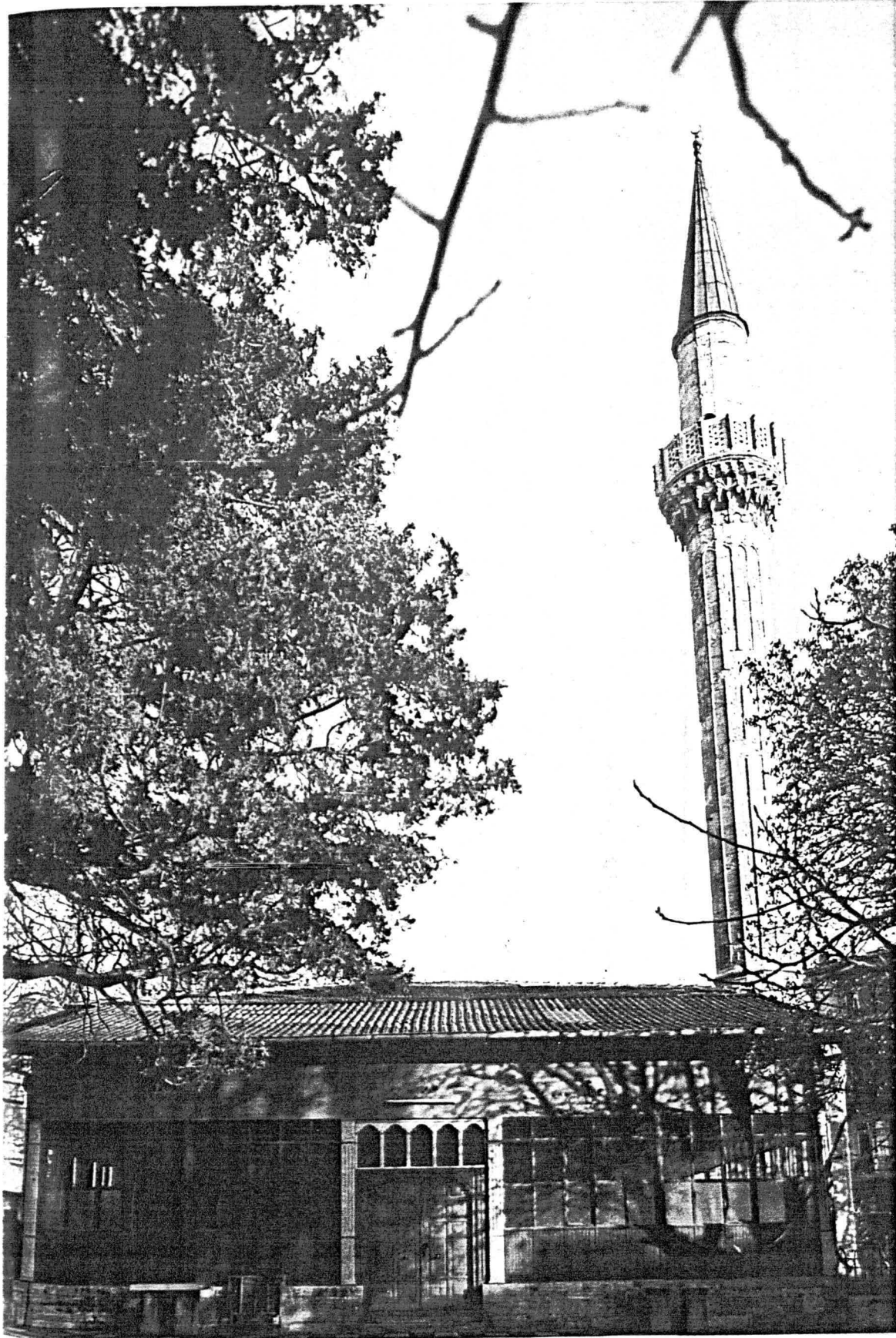
Mimar Sinan Mescidi dış görünümü

Hacı Evhad Camii:

Yedikule'de, Hacı Evhadettin Mahallesi'nde 1585 (H.993) de kasap ustası Hacı Evhad tarafından inşa ettirilmiş olan bu yapı, mimar Koca Sinan'ın İstanbul'da vefatından üç yıl önce tamamladığı ahşap çatılı camilerdendir. Tekke, hamam, sebil ve çeşmeden, oluşan ufak bir külliye'nin merkezinde yer alan Hacı Evhad Camii 1920'de yangın geçirerek harap olmuş. 1945'de Nafia Gezer adında bir hanım tarafından, son olarak da 1958'de Vakıflar eliyle onartılmıştır. Enine dikdörtgen planlı bir harim ile aslında ahşap direklere oturduğu anlaşılan, ancak sonradan kapatılmış olan bir son cemaat yerinden oluşmaktadır. Almasıık duvarlarla kuşatılmış olan harimde, zamanında çatı altına gizlenmiş bir ahşap kubbenin bulunduğu bilinmektedir. Kuzey-doğuda yükselen ve aşırı uzunluğu ile dikkati çeken minarede kaidenin köşeleri sütunçeler ile yumaşatılmış, şerefe altı ise mukarnaslarla zenginleştirilmiştir. Mihrapta ve son cemaat yerine açılan pencerelerin alınlıklarında yer aldığı bilinen, devrinden kalma İznik çinileri 1920'deki yangında çatlayarak dökülmüştür. Harim kapısı üzerinde yer alan ve inşa tarihi ile baninin adını veren kitabeden başka, çeşme, ve sebil ile donatılmış avlu kapısı üzerinde de Sultan Abdülmecid'in 1850/51 (H.1267)'de tekkeyi yenilediğini belgeleyen diğer bir kitabe yer almaktadır.

Hacı Evhaddin Camii içi

Eshat Evhaddin Camii dış görünümü

İvaz Efendi Camii:

Eğrikapı'da, Atik Mustafa Paşa Mahallesi'nde bulunan bu yapıyı Kazasker İvaz Efendi 1585'te inşa ettirmiştir. "Anemas Zindanı" olarak adlandırılan Bizans altyapısına komşu olan caminin, doğrudan Sinan tarafından olmasa da onun ekolünden bir mimar tarafından tasarlandığı kesindir. Nitekim Osmanlı mimarisinde 1447 tarihli Edirne, Üç Şerefeli Cami ile ortaya çıkan ve daha sonra Sinan'ın -ilki 1555 tarihli Beşiktaş, Sinan Paşa Camii olmak üzere- beş ayrı camide denediği ve geliştirdiği altı dayanaklı şema İvaz Efendi Camii'ni de görmektedir.

Almaşık örgülü duvarlara sahip harimi örten 10 m. çapındaki kubbe, duvar payelerine oturan altı adet sivri kemerle taşınmakta, doğu ile batı yönünde ikişer, güneyde de bir yarım kubbe ile kuşatılmış bulunmaktadır. Payelerden ikişer tanesi kuzey ile güney, birer tanesi de doğu ile batı duvarlarında bulunuyor. Üstyapıda göze çarpan kurşun kaplı, çokgen kesitli ağırlık kuleleri payeleri devam ettirmektedir. Güney yönündeki yarım kubbe aynı zamanda, mihrabı barındıran dikdörtgen planlı çıkıntının üst örtüsünü de oluşturmaktadır. Harimi üç yönden mahfiller ile kuşatılmış olan İvaz Efendi Camii'nin tasarım açısından değişiklik arz eden yönleri dışardan da üç yönlü ahşap çatılı revaklarla çevrilmiş olması, girişlerin kuzey duvarının uçlarında yer alan mütevazî kapılarla halledilmiş bulunması ve minarenin -hiç alışılmadık bir yerde- güney-batı köşesinde yükselmesidir.

İvaz Efendi Camii genel görünümü

Şaz Efendi Camii içi

Mehmed Ağa Camii:

Carşamba'da, Kâtip Muslihittin Mahallesi'nde 1585 (H.993) de Darüssaade Ağası Habeşi Mehmed Ağa (-1598/99) tarafından, Sinan'ın çıraklarından mimar Davud Ağa'ya yaptırılmıştır. Çevresinde ki tekke hamam ve türbeden oluşan ufak bir külliye ile birlikte tasarlandığı anlaşılmaktadır.

Ahşap örgülü duvarlarla inşa edilmiş olan kare planlı harim ile beş gözlü son cemaat yerinden oluşmaktadır. Harimin örtüsünü sekizgen tabana oturan 11 m. çapındaki kubbe teşkil ediyor. Kubbeyi omuzlayan kemerler, her duvarda iki tane olmak üzere, toplam sekiz adet duvar payesine oturmaktadır. Kubbe köşelerde tromplar, Kible yönünde de, aynı zamanda mihrap çıkıntısını örten, bir yarım kubbe ile çevrilmiştir. Duvar payeleri üstyapıda kasnağı kuşatan daire kesitli ağırlık kuleleri ile devam ettirilmiştir. Baninin kare planlı ve kubbeli türbesi yapının güney-doğu köşesinde inşa edilmiş olup günümüzde mevcut olmayan ahşap çatılı yan cephe revakları ile harime bağlanmaktaydı. Avlunun doğu kapısı üzerindeki kitabe ile baninin yanı sıra mimar Davud Ağa'nın da adı verilmektedir.

Alt pencereleri taçlandıran ve mihrabı iki taraftan kuşatan çini panolar iç mekânı zenginleştiren süsleme unsurlarıdır. Bunların bazıları XVI. yüzyıl İznik ve Kütahya, bazıları ise XVIII. yüzyıl Tekfur Sarayı imalatıdır.

Mehmet Ağa Camii ve hamamı

Mehmet Ağa Camii içi

Mesih Mehmed Paşa Camii: (Mesih Paşa Camii)

Muhtesip İskender Mahallesi'nde Hırka-i Şerif Camii yakınında bulunan yapı Sultan III.Murad Devri (1574-1595) veziriazamlarından Hadım Mesih Mehmed Paşa (-1588/89) tarafından 1585/86 (H.994)'da yaptırılmıştır. Her ne kadar adı Sinan'ın eserleri arasında zikrediliyorsa da, Davud Ağa'nın tasarıma katkıda bulunmuş olması çok muhtemeldir. Doğudan batıya doğru alçalan meyilli cami arsası, batı sınırında sıralanan bir dizi dükkanla tesviye edilmiş, böylece elde edilen platform üzerine cami oturtulmuştur. Kesme taş örgülü duvarların kuşattığı kare plânlı harim yaklaşık 13 m. çapında bir kubbe ile örtülüdür. Daha önce İvaz Efendi ve Mehmed Ağa camilerinde gördüğümüz sekizgen şemanın burada aynen uygulanmış olduğunu görüyoruz. Ancak Mesih Mehmed Paşa Camii'nde harimi batı ve doğu yönlerinde dışardan kuşatan üçer birimli revaklar iki katlı tutulmuş, zemin kattaki birimler dışarıya açılmış, buna karşılık omurgalı çapraz tonozlara oturan ve pandantifli kubbelerle örtülü olan üst kat birimleri, kubbeyi taşıyan payeleri birleştiren kemerlerle harim mekânına bağlanmıştır. Böylece oldukça geniş üst kat mahfilleri elde edilmiş ve taşıyıcı sistemin içerden açık seçik algılanabilmesi mümkün kılınmıştır. Ayrıca, ortadaki aynalı tonoz, diğerleri pandantifli kubbelerle örtülü beş birimden oluşan son cemaat yeri sakıflı bir dış revakla

Mesih Mehmet Paşa Camii genel görünümü

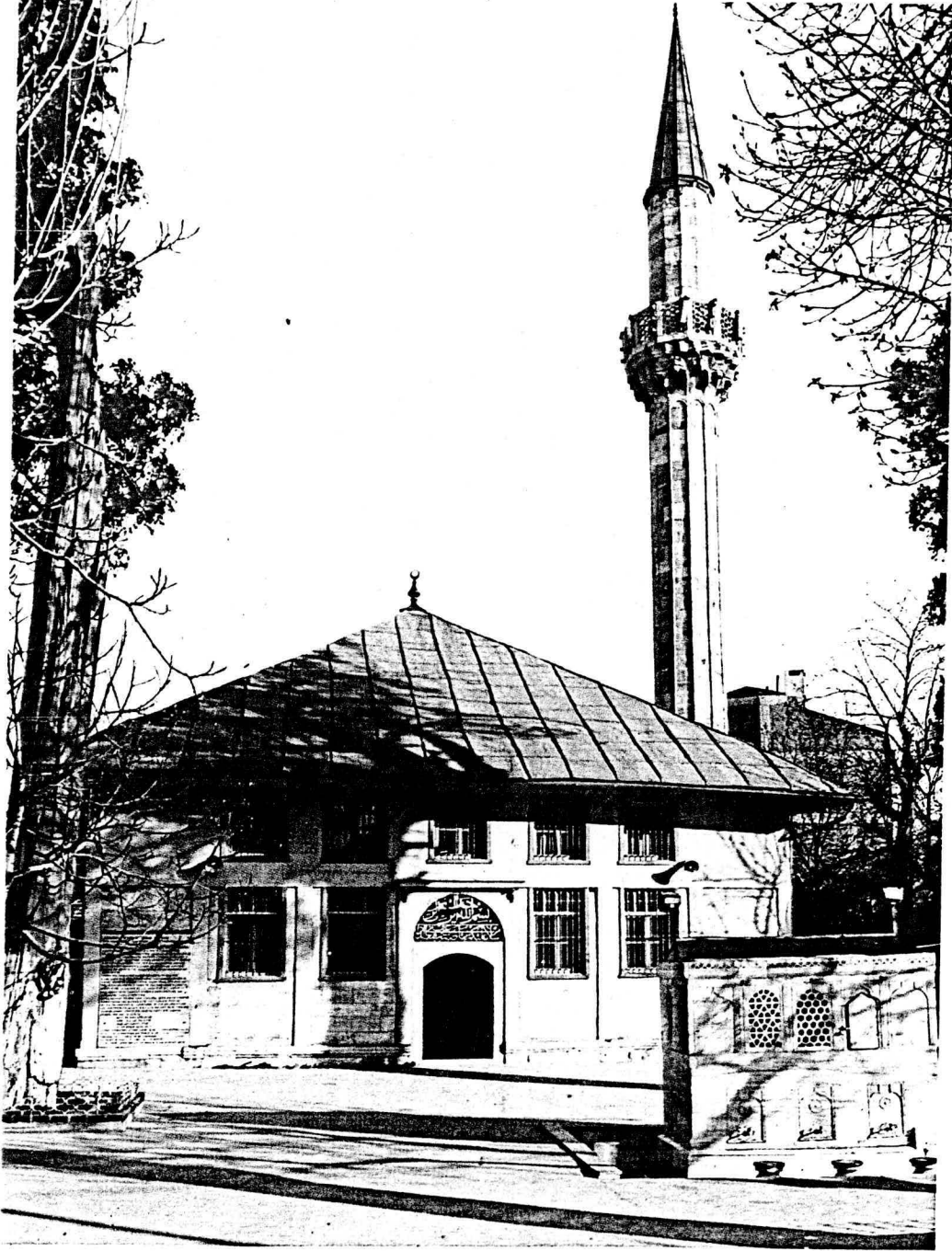
kuşatılmış, kuzeydeki avlu caminin boyutları ile uyum içinde olan iddiasız bir revakla çevrilmiştir. Ufak kubbelerin örttüğü oniki birimden oluşan revak kayyum ve müezzine ait birer oda ile son bulmaktadır. Avluda kuzey duvarı boyunca, revak altında, bir dizi abdest musluğu sıralanmaktadır. Kuzey-batı köşesindeki minare Kible eksenine göre simetrisi olan merdiven kulesi ile dengelenmiştir. Süsleme programında da İvaz Efendi ve Mehmed Ağa camileri ile bir paralellik vardır. Burada da mihrap çıkıntısı ile bazı pencerelerin alınlıkları İznik çinileri ile süslüdür.

Mesih Mehmet Paşa camii içi

Ramazan Efendi Camii (Hüsrev Çelebi Camii-Bezîrgân Camii)

Kocamustafapaşa'da, Arabacı Beyazıt Mahallesi'nde 1585/86 (H.994)'da Bezîrgân Hüsrev Çelebi tarafından inşa ettirilmiş olan bu yapı,Koca Sinan'ın son eserlerindendir. Ünlü mimarın ahşap çatılı camileri arasında yer alan ve aslında cami-tekke niteliğinde olan yapıya adını veren Afyonkarahisarlı Şeyh Ramazaneddin el-Mahvî (1542-1616) tekkenin ilk postnişinidir. Ayrıca Halvetiyye tarikatının ileri gelen simalarından olan bu zat,adı geçen tarikatın Ramazaniyye kolunu tesis etmiştir. Zaman içinde geçirmiş olduğu çeşitli onarımlara rağmen cami-tevhidhane özgün mimarisini ve süslemesini büyük ölçüde koruyabilmiş, tekkenin, türbe ve çilehane dışında kalan diğer bölümleri ise 1925'den sonra bakımsız kalarak ortadan kalkmıştır.

Ramazan Efendi Camii dış görünümü

Dikdörtgen planlı harimin duvarları üç sıra tuğla ve bir sıra kesme köfeki taşı ile meydana getirilmiş almalı örgüye sahiptir. Son cemaat yerindeki ahşap direklerin arası sonradan kesme taşan duvarlarla kapatılmış, iki sıra halinde dikdörtgen pencerelerle donatılmış, ortadaki açıklıkta, harimin girişi ekseninde, sülüs hatlı âyet kitabesi ile taçlandırılmış basık kemerli bir kapı inşa edilmiştir. Girişinin üzerinde, metni Mustafa Sai Çelebi'ye ait sülüs hatlı inşa kitabesinin yer aldığı harimin iki katlı pencereler ile donatılmış olan duvarları, üstteki pencerelerin hizasına kadar nefis iznik çinileri ile kaplanmıştır. Sıralı tekniği ile imal edilmiş olan nebatî motiflerin yer aldığı bu çiniler, gerek kompozisyon gerekse de kalite ve teknik bakımından kendi türlerinin en başarılı örnekleri arasındadır. Güney-doğu köşesinde alt sıradaki pencerelerden biri kapıya dönüştürülerek arkasına, özellikle Halvetî tekkelerinde karşımıza çıkan, bir çilehane (halvethane) ilave edilmiştir. Kuzey-batı köşesinde yükselen çokgen gövdeli minarenin, mukarnaslı şerefeye kadar olan bölümü özgün kalabilmiş, külâh saçağında girland kabartmalarının yer aldığı petek kısmı ise XVIII. yüzyılın 2. yarısı içinde yenilenmiştir.

Caminin güney ve batı kesimleri hazireye tahsis edilmiş, kuzeydeki avlunun ortasına beyaz mermerden dikdörtgen hazneli şadırvan yerleştirilmiş, doğu yönüne ise Şeyh Ramazan Efendi ile halifelerinin ahşap sandukalarını barındıran türbe inşa edilmiştir. Haznesi geometrik şebekeli açıklıklar, sağır kaş kemerler ve servi kabartmaları ile süslü olan şadırvan değişik bir görünüm arz etmektedir. Türbenin, Ramazan Efendi'nin sandukasını barındıran kuzey kesimi, avlu yönünde, yarım altıgen planlı bir çıkma ile genişletilmiş, kiremit kaplı ahşap çatının bu kısmı kurşun kaplı ve alemlî bir ahşap kubbe ile donatılmıştır. Ampir üslubuna bağlanan bazı detayları, türbenin geçen yüzyılın ilk yarısında yenilendiğini göstermektedir.

Ramazan Efendi Camii içi

Nişancı Mehmed Paşa Camii: (Nişancı-i Cedid Camii)

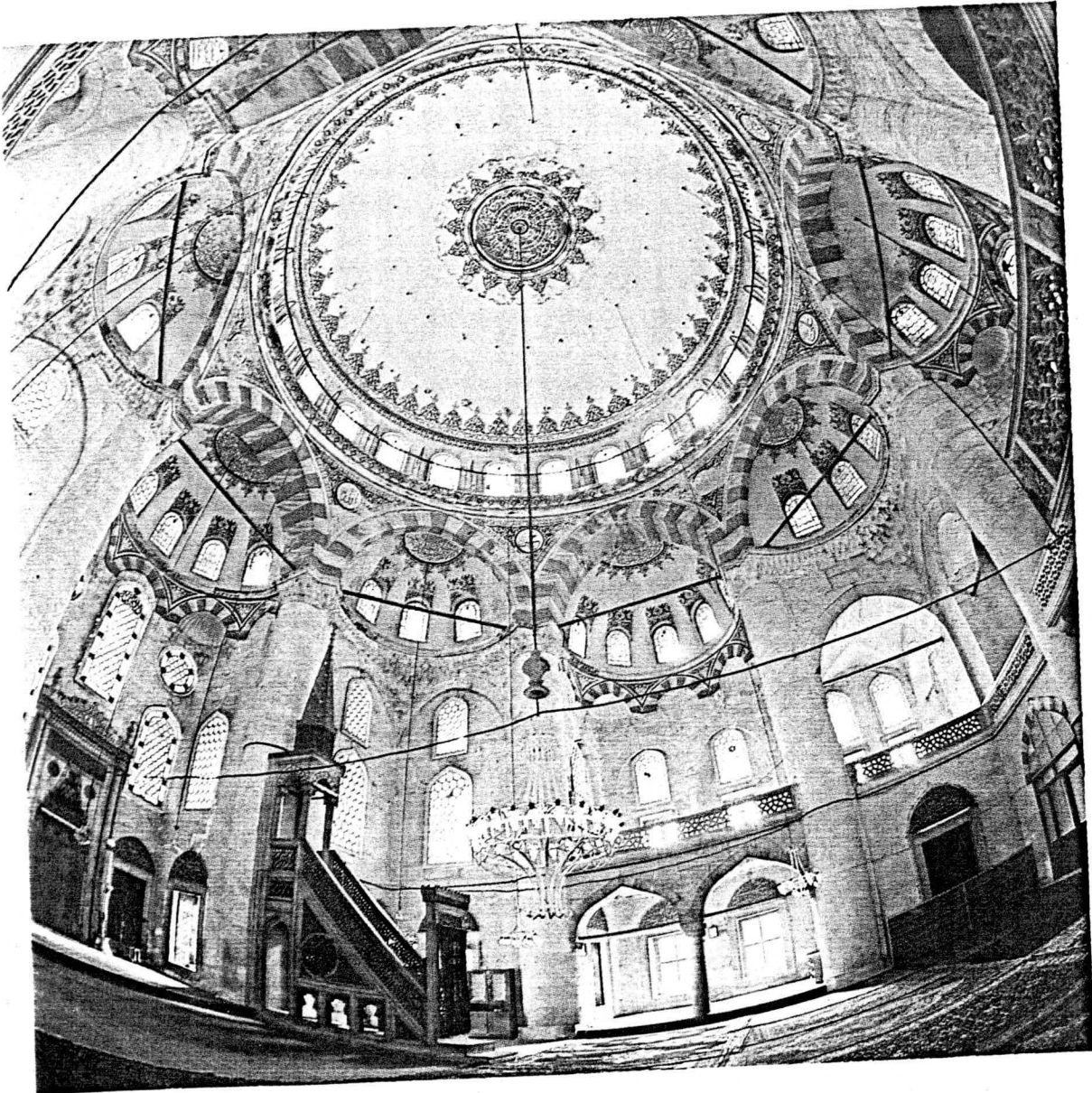
Fatih Nişancı'sı'nda, Koca Dede Mahallesi'nde bulunan bu cami, Sultan III.Murad Devri (1574-1595) vezirlerinden Nişancı Boyalı Mehmed Paşa (-1595/96) tarafından 1588/89' (H.997) da mimar Davud Ağa'ya inşa ettirilmiştir. Sultan III.Mustafa (1757-1774) ve Sultan II. Mahmud (1808-1839) devirlerinde onarım geçirmiş olmasına rağmen özgün mimarisini günümüze kadar koruyabilmiş olan caminin kuzey-doğusunda baniye ait türbe bulunmaktadır. Caminin XVII. yüzyıl ortalarından itibaren Halveti tekkesi olarak da kullanıldığı ve ilk postnişinin Bülbülcüzade şeyh Fethi Abdülkerim Efendi (-1694) olduğu bilinmektedir.

Nişancı Mehmed Paşa Camii'nde Sinan tarafından geliştirilmiş olan sekizgen şemanın daha önce denenmemiş değişik bir uygulamasına şahid oluyoruz. Burada sekiz adet sivri kemere binen 14.20 m. apındaki harim kubbesi sekiz yarım kubbe ile desteklenmektedir. Köşelerde ve mihrap çıkıntısının üzerinde yer alanlardan başka doğu, batı ve kuzey yönlerinde de birer yarım kubbe inşa edilerek simetrik bir üstyapı düzeni sağlanmışır. Bu arada doğu ve batıdaki yarım kubbelerin altı, döşemesi aynalı tonozla taşınan dikdörtgen planlı mahfillerle doldurulmak suretiyle, Osmanlı cami mimarisinde kökleşmiş kare ya da dikdörtgen planlı harim geleneğine aykırı düşen havarı bir plan elde edilmiştir. Haçın kuzey-doğu ve kuzey-batı köşeleri yine aynalı tonozların örttüğü iki katlı mekânlarla doldurularak yapının kuzey kesimi tesviye edilmiş, ancak güney kesimi, yarım kubbelerle tekabül eden kademeleri ile kendine özgü hareketli bir görünüme kavuşmuştur. Kubbeyi taşıyan kemerler ile bunları destekleyen yarım kubbeler duvarlara gömülmüş daire kesitli payelerle birbirine kenetlenmektedir. Söz konusu payeler, kasnağı çevreleyen daire kesitli ağırlık kuleleri ile üst yapıda da devam ettirilmiştir.

Nişancı Mehmet Paşa Camii

Minare kuzey-batıda yapı kitlesi içine yerleştirilmiş, kuzey doğuda da bunun simetriği olan bir mahfil merdiveni inşa edilmiştir. Kuzeydeki şadırvan avlusunu sivri kemerli ve kubbeli bir revak çevreliyor. Bani ile oğlu Eyüp Kadısı Mehmed Nutki Efendi' (-1648) nin gömülü oldukları sekizgen planlı türbenin çevresinde zamanla bir hazire oluşmuştur.

Nişancı Mehmet Paşa Camii içi

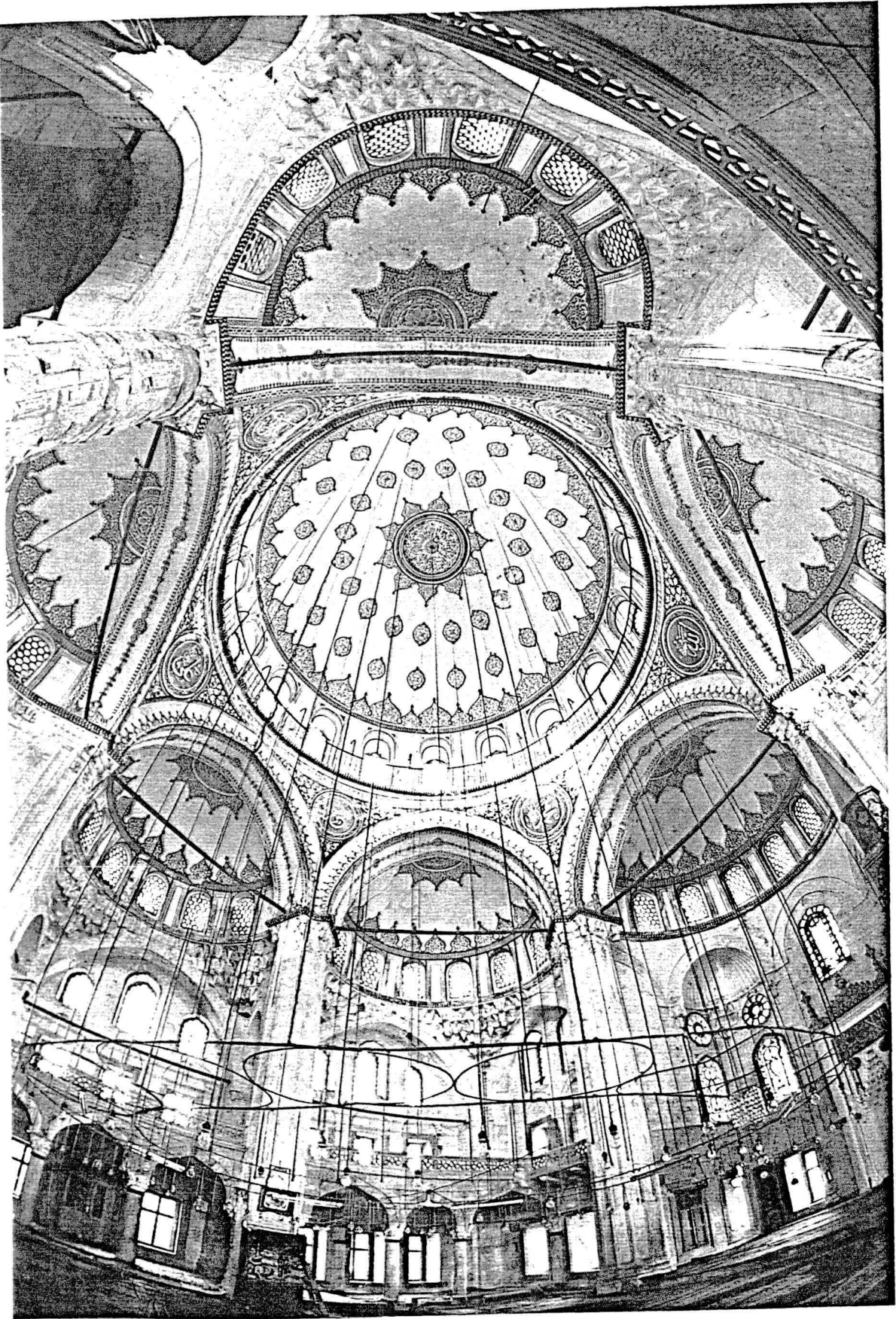
Cerrah Paşa Camii: (Cerrah Mehmed Paşa Camii)

Kendi adını verdiği semtte, Kürkçübaşı Mahallesi'nde, Veziriazam Cerrah Mehmed Paşa (-1603) tarafından 1593 (H.1002)'de inşa ettirilmiştir. Davud Ağa'nın başmimar olduğu döneme aittir. 1894 depreminden zarar gören camide son cemaat yeri revakı bu tarihten beri yıkık olarak durmaktadır. Baninin türbesi ile çeşme kuzeyde Cerrahpaşa Caddesi üzerinde yer alıyor.

Kesme köfeki taşı ile örülmüş duvarların sınırladığı, enine dikdörtgen planlı harimin örtüsü ortada, altı sivri kemere oturan 13 m. çapında bir kubbe ile bunu destekleyen altı yarım kubbeden oluşmaktadır. Kemerleri taşıyan çokgen kesitli altı pâyeden güneyde yer alan ikisi duvara gömülü, diğerleri bağımsız olarak tasarlanmış, bu suretle harim mekânı batı, doğu ve kuzeye doğru genişletilmiştir. Kuzey-batı ve kuzey-doğu köşelerindeki dikdörtgen alanlar da ikişer ufak kubbe ile kapatılmıştır. Beden duvarları, köşelerde, ayrıca batı ve doğudaki pâyelerin hizasında pâyandalarla takviye edilmiştir. Yedi birimli olduğu anlaşılan son cemaat yerinin batı ucunda minare, doğu ucunda da, harimi üç yönde kuşatan mahfillerin merdiveni yer alıyor.

Cerrah Paşa Camii genel görünümü

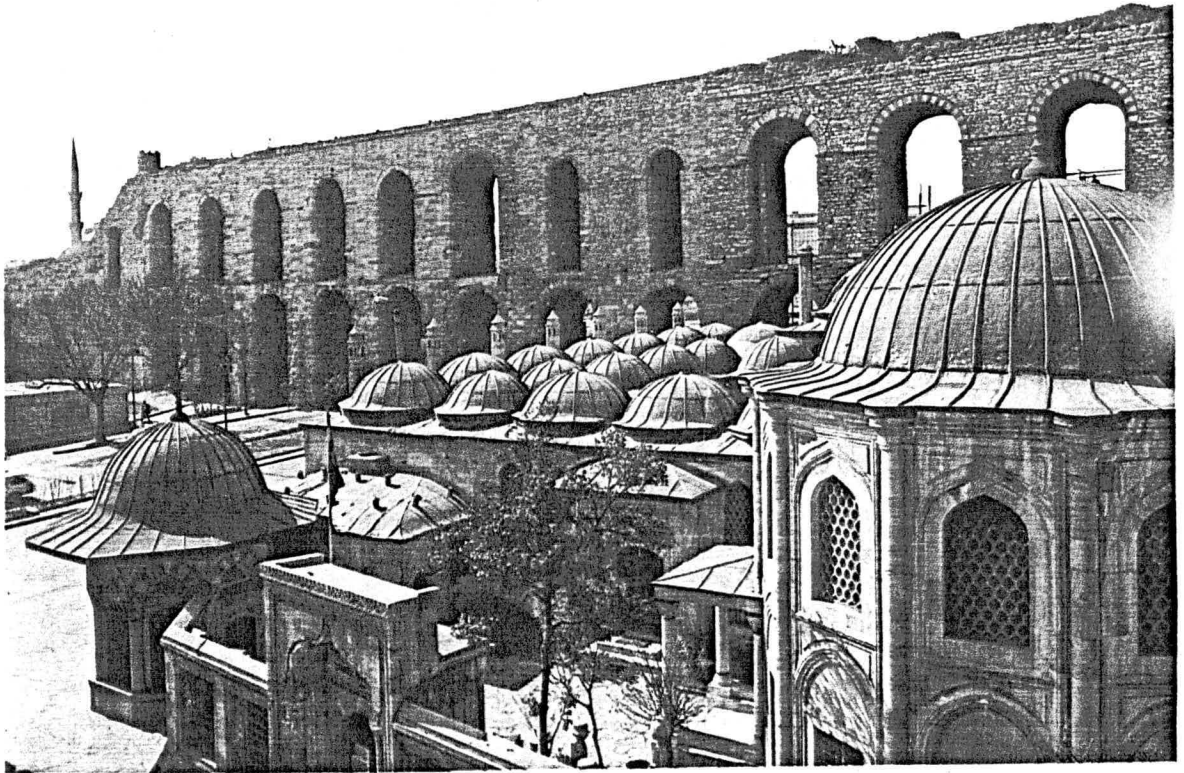
Cerrah Paşa Camii içi

Gazanfer Ağa Külliyesi: (İstanbul Belediye Müzesi)

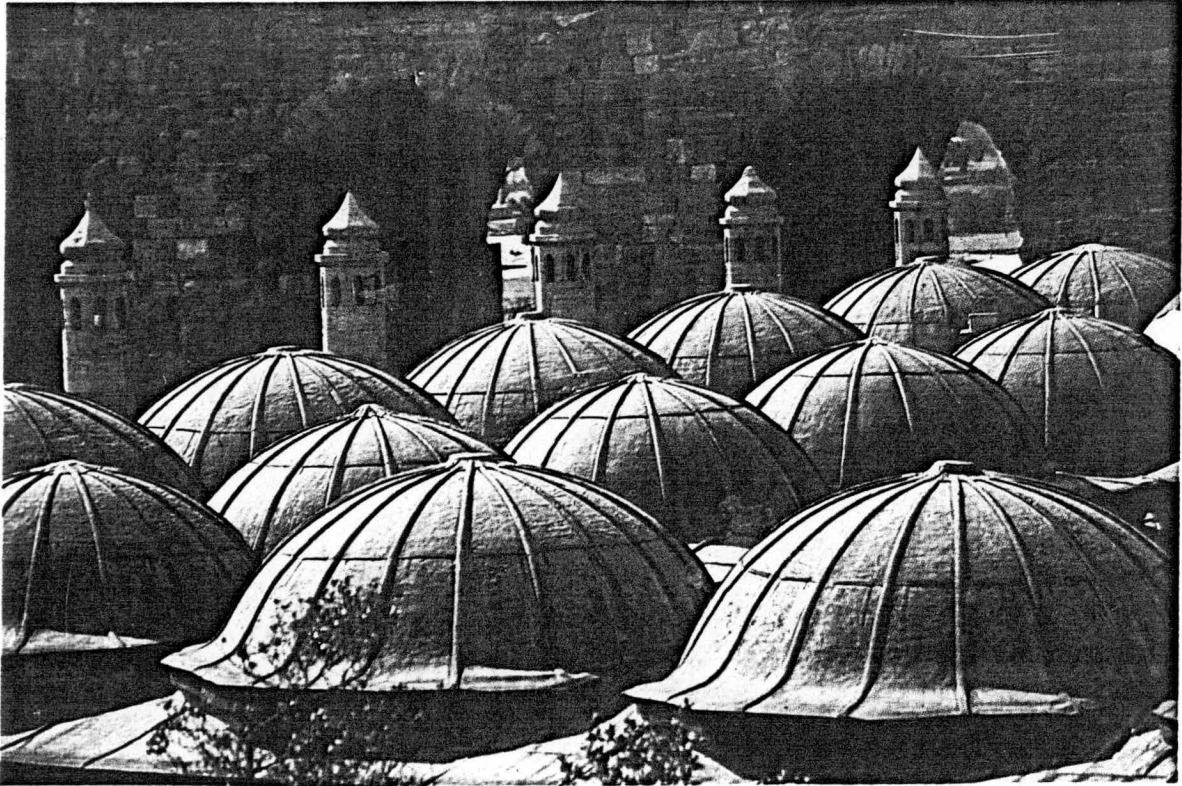
S araçhanebaşı'nda, Kırk Çeşme Mahallesi'de, Atatürk Bulvarı üzerinde, Bozdoğan Kemerli'ne bitişik olarak yer alan külliye medrese, türbe ve sebilden oluşmaktadır. Darüssaade ağalarından Gazanfer Ağa (-1603/04) tarafından XVI. yüzyıl sonlarında inşa ettirilmiştir. Mimarı muhtemelen Davud Ağa'dır. 1950'lerde onarılan külliye 1945'den beri İstanbul Belediye Müzesi olarak kullanılmaktadır.

Arsanın Bozdoğan Kemerli yönündeki kesimi medreseye tahsis edilmiş, kuzey-doğu köşesine sebil, kuzey-batı köşesine de baninin türbesi kondurulmuştur. Kuzeyde Kovacılar Caddesi üzerindeki basık kemerli giriş, dikdörtgen açıklıklı ve demir parmaklıklı pencerelerin sıralandığı çevre duvarından yukarıya taşan kaş kemerli bir kitle ile kuşatılmıştır. Duvarları kesme köfeki taşı ile örülmüş olan medrese, üstü açık dikdörtgen planlı avluyu, doğu, batı ve kuzey yönlerinde sınırlayan on dört adet talebe hücresi ile güney kanadının ekserindeki dersane-mescidden ibarettir. Güney-doğu köşesindeki hücrenin arkasına bir hücre daha eklenmiştir. Kuzey yönünde de pencereli bir duvarla sınırlı olan avluyu, sivri kemerlere oturan pendentifli kubbelerin örttüğü onaltı birimden oluşan revak çepeçevre kuşatmaktadır. Kare planlı hücreler ile bunların dört misli büyüklüğündeki dersane-mescid kubbelerle örtülmüştür.

Gazanfer Ağa'nın kesme köfeki taşı ile örülmüş olan ongen planlı türbesinde, köşeleri gömme sütunçeler ile yumuşatılmış cephelerde herhangi bir süsleme unsuru göze çarpmamaktadır. Kasnaksız bir kubbenin örttüğü türbenin doğuya, külliye girişini izleyen ufak avluya açılan basık kemerli kapısı, iki sütuna oturan, düz örtülü bir sakıfla gölgelendirilmiştir. Sekizgen planlı ve kubbeli sebilin beş kenarı dışarı açılmaktadır. Bu kenarların köşelerine yerleştirilmiş olan sütunlar mukarnaslı başlıklar ve sivri kemerciklerle taçlandırılmıştır. Ayrıca her kenarda, basık kemerli ve parmaklıklı birer sebil penceresi açılmıştır. Cepheleri ahşap bir saçakla son bulan sebil, ufak boyutlarına rağmen, konumu ve ahenkli nisbetleri ile, külliye'nin en ziyade göze çarpan bölümüdür. Gazanfer Ağa Külliyesi -ileride sözü edilecek olan Bayram Paşa ve Amcazade Hüseyin Paşa külliyesi gibi- Osmanlı Devleti'nin duraklama ve gerilemesine paralel olarak mimari programları küçülmüş olan XVII. ve XVIII. yüzyıl külliyelerinin öncülerindendir.

Gazanfer Ağa medresesi

Gazanfer Ağa medresesi kubbeleri

Bayram Paşa Külliyesi:

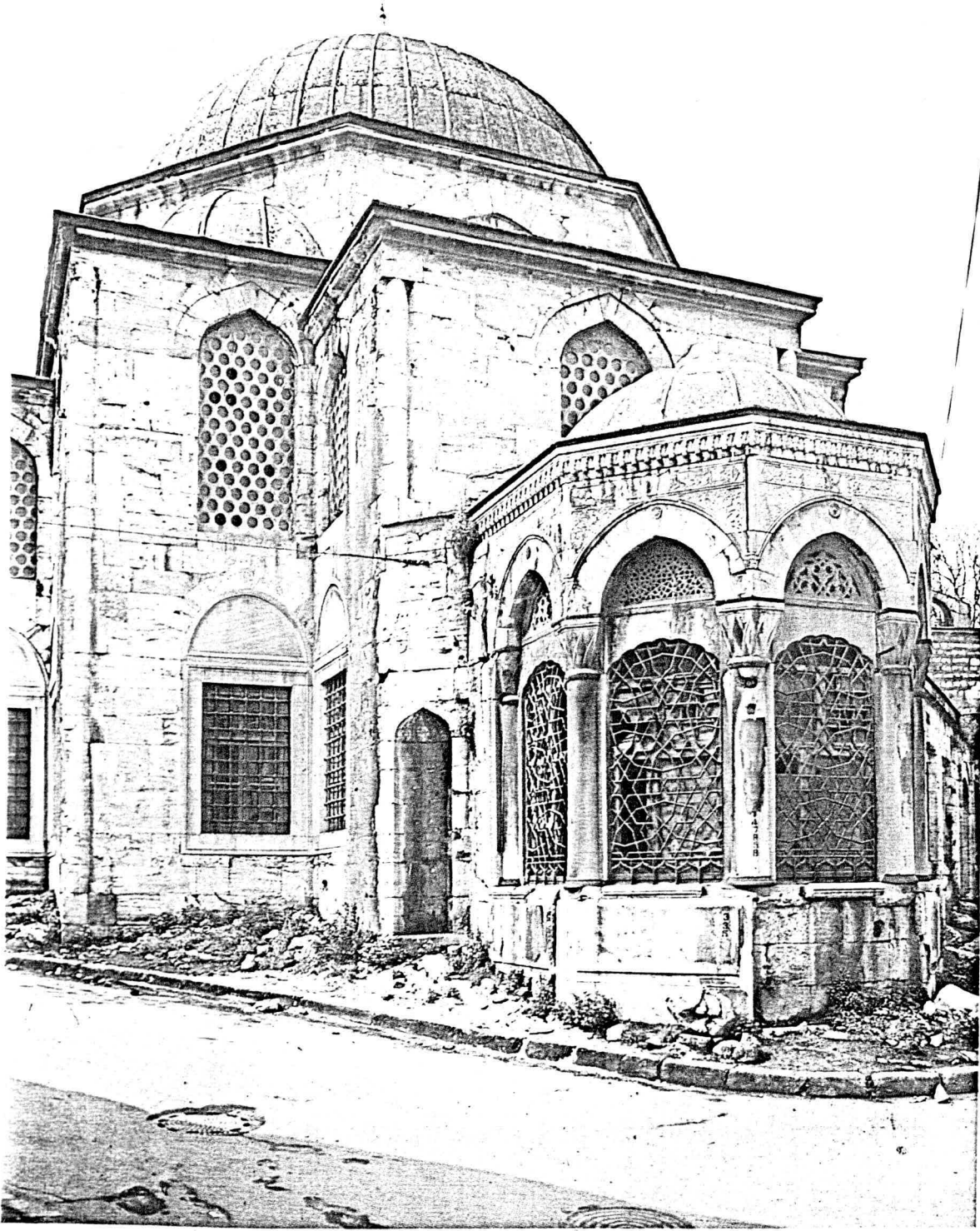
Haseki Külliyesi'nin yanında, Sultan IV. Murad Devri (1623-1640) ricâinden Veziriazam Damad Bayram Paşa (-1638) tarafından 1635 (H. 1044)'de yaptırılmıştır. Haseki Caddesi'ne saplanan Haseki Kadın Sokağı tarafından ikiye bölünmüş olan külliye'nin Cerrahpaşa Mahallesi içinde kalan batı kesiminde tekke ile türbe/sebil/çeşme grubu, Keçi Hatun Mahallesi içinde kalan doğu kesiminde ise sıbyan mektebi, medrese ve dükkânlar yer almaktadır.

Doğu ve güney-doğuya doğru meyilli olan medrese arsasında zemin altında bir sıra dükkânın yer aldığı terasla yükseltilmiştir. Batıya, Haseki Kadın Sokağı'na açılan girişi izleyen dış avluda kuyu ile su haznesi yer alıyor. Kare planlı avlusunu kuşatan revaklar ve girişin karşısındaki dershaneden oluşan medrese kuzeyde dükkânların üzerine oturmaktadır. Haseki Caddesi üzerinde merdivenleri hâlâ görülebilen ve duvarlarının çini döşeli olduğu bilinen sıbyan mektebi ortadan kalkmıştır. Vakfa gelir getirmek amacıyla tasarlanmış olan dükkânlar dikdörtgen planlı ve beşik tonoz örtülü mekânlardan ibarettir.

Külliye'nin batıdaki kesiminde, Haseki Caddesi ile Haseki Kadın Sokağı'nın kavşağında, hareketli kitleleri ve ahenkli cepheleri ile, türbe/sebil/çeşme grubu yer alıyor. Külliye'nin yegâne kitabeli yapısı olan sekizgen planlı sebil tam köşeye yerleştirilmiş olup tasarımı, konumu ve detayları ile Gazanfer Ağa Sebili'ni andırmaktadır. Sebille bir bütün oluşturan türbe, ortada kare planlı ve tromplu kubbe ile örtülü ara mekân ile, giriş hariç, üç yönde buna bağlanan dikdörtgen planlı ve düz örtülü eyvanları içermektedir. Osmanlı mimarisinde daha ziyade köşk ve kasırlarda karşımıza çıkan bu tasarım şemasının türbeye uygulanmış olması dikkat çekicidir. Arsayı güney ve doğu yönlerinde kuşatan on adet derviş hücresi, bunların batı ucunda selamlık ve şeyh odaları ile ortada sekizgen kitlesi ile müstakil tevhidhane, tekkeyi teşkil ediyorlar. Derviş hücreleri ve diğer bütün bölümler kubbelerle örtülüdür. Postnişinlerin, dervişlerin ve aile efradının mezarlarını barındıran hazire iki parça halinde tekke avlusunda yer almaktadır.

Bayram Paşa medresesi

Bayram Paşa külliyesinde türbe ve sebil

Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi:

Saraçhanebaşı'nda, Sofular Mahallesi içinde yer alan külliye Köprülü ailesinden ve Sultan II. Mustafa Devri (1695-1703) ricâlinden Veziriazam Amcazade Hüseyin Paşa (-1702) tarafından XVII. yüzyılın sonlarında inşa ettirilmiştir. Medrese, sıbyan mektebi, sebîl, çeşme, dükkânlar ve hazireden oluşan topluluk 1718 yangını ile 1755 ve 1894 depremlerinde zarar görmüş, 1755'te baninin kızı Rahmiye Hanım tarafından 1940 ve 1957-1958 de ise Yük. Mim. Dr. E. H. Ayverdi ve Vakıflar tarafından tamir ettirilmiştir. Daha sonra Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi'ne dönüştürülen külliye klasik Osmanlı üslubunun son örneklerindendir.

Kuzeye açılan mütevazî cümle kapısının basık kemeri üstünde 1698/99 (H. 1110) tarihini veren Arapça kitabe yer almaktadır. Kapının sağında 1739/40 (H. 1152) da Şeyhülislâm Feyzullah Efendizade Seyyid Mustafa Efendi' (1679-1745) nin eklediği çeşme ile arkasında buna ait su haznesi, daha ileride dört adet beşik tonoz örtülü dükkân sıralanıyor. Dükkânların arasında yer alan beşik tonozlu dehlizden dükkânların üstündeki fevkânî sıbyan mektebi ile bunun güneyindeki fevkânî kütüphane arasında yer alan ufak avluya geçilmektedir. Cümle kapısının solunda ise ikili ve dörtlü iki grup halinde sivri kemerli hazire pencereleri ile bunların arasında sebîlin yarım daire plânlı çıkıntısı yer alıyor. Gerek sebilde gerekse de hazire pencerelerindeki şebekeler Osmanlı maden işçiliğinin seçkin örnekleri arasındadır.

Büyük avlunun güney, kısmen de batı ve doğu yönlerinde onyedî adet kare planlı talebe hücreleri sıralanmakta, bunların önünde de onüç birimli bir revak bulunmaktadır. Hücreleri ve revak birimlerini örten kubbeler pandantifli olarak inşa edilmişlerdir. Avlunun doğu kesimindeki sekizgen planlı mescid-derşane, sivri kemerlerle donatılmış, kubbe ve tonozlarla örtülmüş, dikdörtgen tabanlı bir revak tarafından kuşatılmıştır. Mescid-derşanenin, revak kitlesinden taşan gövdesi kasnaksız bir kubbe ile son bulmaktadır. Avlunun batı kesiminde yer alan fevkânî kütüphane, avluya bakan sivri kemerli pencereleri, arkaya (batıya) açılan ufak revakı ile ahenkî nisbetlere sahiptir. Avludan üst kata geçit veren tonozlu geçidin girişinde 1755 (H. 1168) tarihli tamir kitabesi görülür. Külliye'nin kuzey-batı köşesinde bulunan fevkânî sıbyan mektebi, diğer emsali gibi, yanyana yer alan kare planlı ve kubbeli iki mekândan ibarettir.

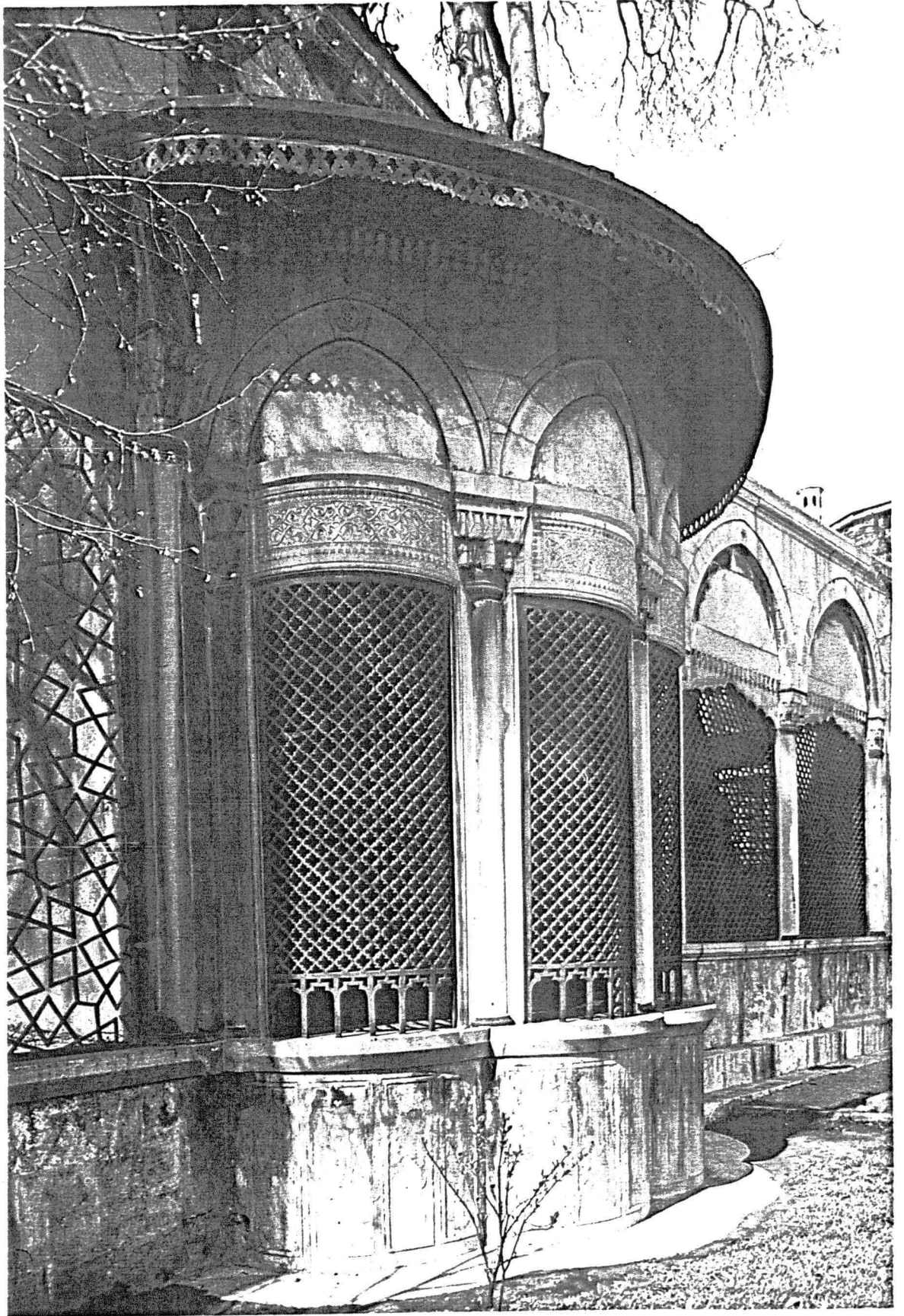
Amca Hüseyin Paşa külliyesi genel görünümü

Amzacade medresesi kuzey cephesi

Amcazade medresesi avlusu

Amcazade medresesi sebili

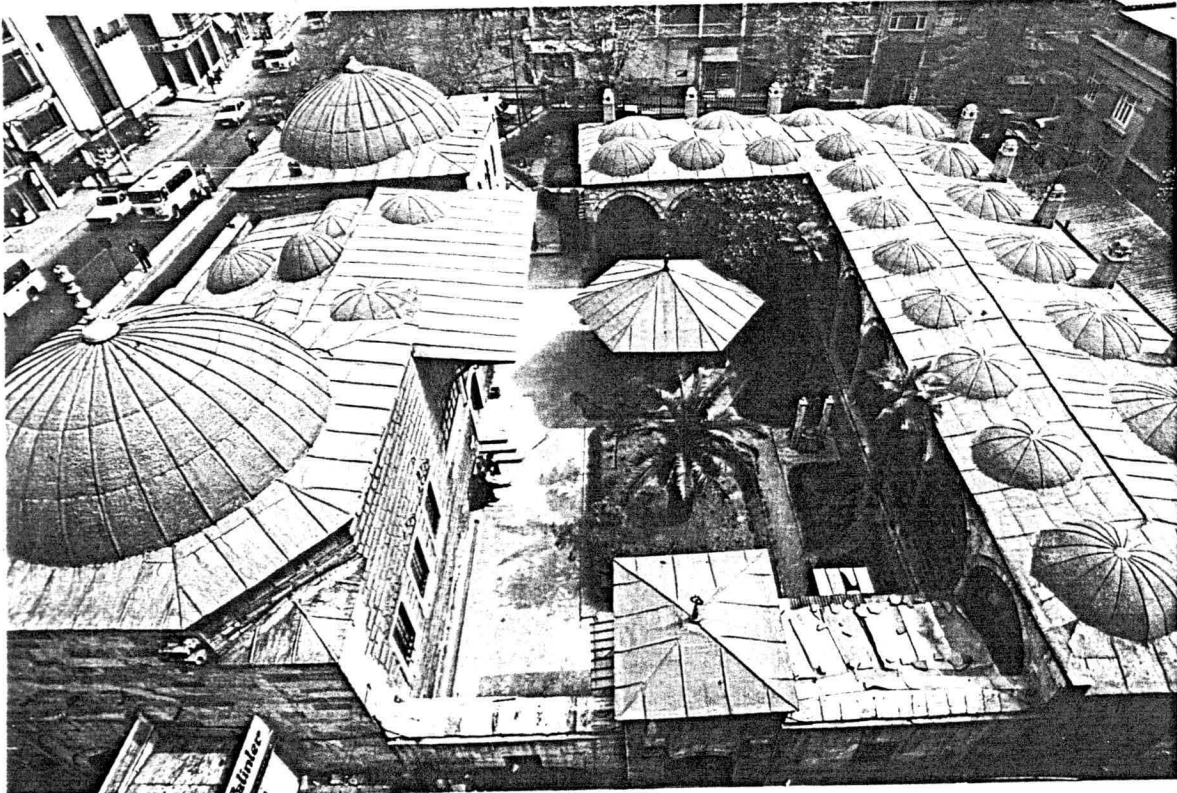
Feyzullah Efendi Medresesi ve Kütüphanesi:

(Fatih Millet Kütüphanesi)

S ofular Mahallesi sınırları içinde, Macar Kardeşler Caddesi üzerinde bulunan bu yapı Sultan II. Mustafa'nın hocası Şeyhülislâm Erzurumlu Seyyid Mehmed Feyzullah Efendi (-1703) tarafından 1700 (H.1112)'de inşa ettirilmiştir. Son devirlerin ünlü araştırmacısı ve kitap meraklısı Diyarbakırlı Ali Emiri Efendi (1857-1924), çoğu el yazması olan, 14.000'den fazla kitabını, Şeyhülislâm Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi' (1867-1921) nin teşviki ile, 1916'da burada kurulan Fatih Millet Kütüphanesi'ne vakfetmiştir. Yapı günümüzde de bu görevi sürdürmektedir.

Arapça kitabesi 1112 tarihini veren esas cümle kapısı batı yönündeki Feyzullah Efendi Sokağı'na açılmaktadır. Bu kapının yanında biri küçük diğeri büyük iki çeşme yer alıyor. Büyük olanın kemeri üzerinde, tâlik hatla yazılmış olan ve baninin adı ile aynı tarihi veren Osmanlıca manzum bir kitabe bulunmaktadır. Moloz taş ve tuğla sıralarının oluşturduğu almaşık duvarlarla inşa edilmiş olan mekânlar avluyu, giriş yönü hariç, diğer üç yönde çevrelemektedir. Kuzeyde, zemini avludan yüksek tutulmuş bir set üzerinde, sağda mescid-dershane solda kütüphane yer alıyor. Her ikisi de kare planlı ve kubbeli olan bu mekânların arasına, Arapça kitabeli kapıların açıldığı, aynı boyutlarda bir sofa yerleştirilmiştir. Altı adet sütuna ve duvarlara oturan sivri kemerlerle dokuz birime ayrılmış, birimlerinin üstü de çeşitli tonoz ve kubbelerle örtülmüş olan bu sofa güney yönünde avluya açılan bir eyvan niteliğindedir. XVIII.yüzyıl başlarına ait bir Osmanlı medresesinde, Türk-İslâm medrese mimarisinin en eski unsurlarından olan eyvanın yaşatılması şüphesiz bu yapının en ilginç yanındır.

Avludan bu eyvana çıkan merdivenin başlangıç yerindeki basık kemerli mermer kapı işlemeli bir alınlıkla taçlandırılmış ve yine 1112 tarihini veren Osmanlıca manzum bir kitabe ile donatılmıştır. Eyvandaki örtü birimlerinde devrinden kalma güzel kalem işleri mevcuttur. Avlunun güney ve kısmen de doğu sınırında sıralanan on adet kare planlı ve kubbeli talebe hücresi, başlıkları baklavali ve kubbeli bir revakla techiz edilmiştir. Avlunun ortasında, altı adet sütuna oturan bir saçağın gölgelendirdiği mermer şadırvan taş işçiliğinin inceliği ile dikkati çekiyor. Avlunun doğu yönündeki tâli kapısı günümüzde kütüphanenin esas girişi olarak kullanılmaktadır.

Feyzullah Efendi medresesi

İsmail Efendi Camii: (İsmail Ağa Camii)

Çarşamba'da, Koca Dede Mahallesi'nde bulunan bu cami Şeyhülislâm Ebu İshak Kara İsmail Naim Efendi (1645-1725) tarafından 1724 (H.1136)'de inşa ettirilmiştir. Yüzyılımızın başlarından itibaren uzun zaman harap kalan yapı 1952 de onarım geçirmiştir. Osmanlı mimarisinde klasik üsluptan barok üsluba geçişin izlenebildiği ilginç yapılardan olan İsmail Efendi Camii fevkânî olarak tasarlanmıştır. Zemin katında sokağa bakan cephe bir dizi dükkânla donatılmıştır. Banisinin ve aile efradının gömülü oldukları küçük bir hazire ile sıbyan mektebi ve darülhadis gibi bazı müstemilatın yer aldığı avlunun güney sınırını, ortadan kalkmış bulunan beş birimli son cemaat yeri oluşturmaktaydı. Yüksek kasnaklı bir kubbenin örttüğü harimin duvarları kesme köfeki taşı ile tuğlanın kullanılmış olduğu almasıık örgüsü ile dikkati çekmektedir.

İsmail Efendi Camii içi

Hekimoğlu Ali Paşa Camii ve Külliyesi:

Sultan I.Mahmud Devri (1730-1754) veziriazamlarından Hekimoğlu Ali Paşa (-1758) tarafından 1732-1734 arasında yaptırılan cami ve külliye Davutpaşa Mahallesi sınırları içinde yer almaktadır. Baniye ve burada daha önce mevcut olan tekkenin banisi Abdal Yakub Dede'ye ait çifte türbe, kütüphane sebil, tekke ve çeşmeden oluşan külliye Lâle Devri'nden hemen sonra, Türk mimarisinde Batı etkilerinin yoğunlaştığı 1755 tarihli Nuruosmaniye Camii'den az önce inşa edilmiş olup klasik üslubu sürdüren son önemli yapı topluluğudur. Mimarları Çuhadar Ömer ve Hacı Mustafa ağalardır. Çeşitli onarımlar geçirmiş olan caminin minaresi 1830'larda yenilenmiştir.

Altı dayanaklı şemaya sahip olan harimde, 1593 tarihli Cerrah Paşa Camii'nin plan ve üstyapı düzeni hemen bütünüyle tekrar edilmiştir. Yalnız burada son cemaat yeri revakı beş birimli olarak tasarlanmış, ortadaki birim aynalı tonoz, diğerleri pandantifli kubbeler ile örtülmüştür. Ayrıca caminin, zemini yükseltilmiş bir platform üzerinde yer aldığı ve merdivenli yan girişlerle donatıldığı görülmektedir. İçerde duvarlar, alt sıra pencerelerinin üst hizasına kadar Tekfur Sarayı çinileri ile kaplanmış, mihrap çıkıntısında bu kaplama bir Ayet el-Kürsî kuşağı ile taçlandırılmıştır. Yine bu bölümde, batı duvarında çiniden mamul Kâbe tasviri panosu, doğu duvarında da, Barok üslupta yaldızlı ahşap oymalarla süslenmiş hünkâr mahfili bulunuyor.

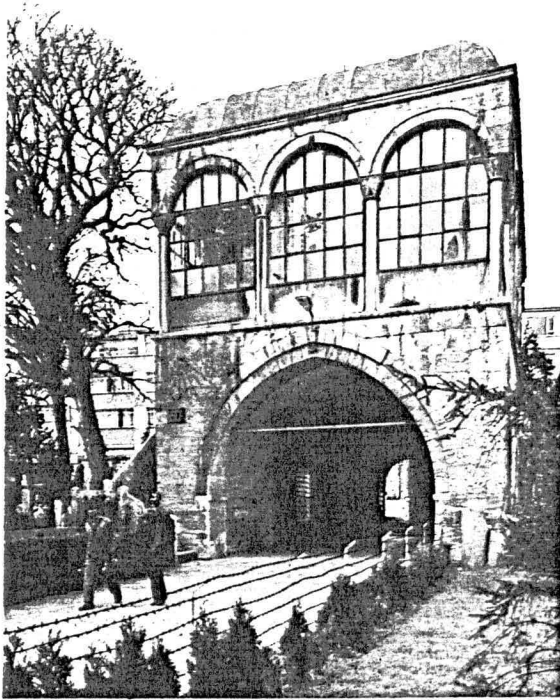
Çevredeki sokakların hattına uydurulmuş olan yamuk planlı avluda külliye binaları serbestçe dağılmışlardır. Kuzey-doğudaki girişin yanında sebil/çeşme/türbe/şadırvan grubu yer alıyor. Köşeyi yumuşatan cephesi nefis oymalarla süslenmiş olan sebil Lâle Devri üslubunun son örneklerindendir. Hekimoğlu Ali Paşa ile Abdal Yakub Dede'nin türbeleri yanyana iki kubbeli birimden oluşmakta ve bir sıra sivri kemerli pencere ile sokağa açılmaktadır. Kuzeydeki avlu girişi ise beşik tonozlu bir geçit şeklinde tasarlanmış, bunun üzerine fevkânî kütüphane binası oturtulmuştur. Doğru yönünde, sokağın arkasında külliye ile beraber yeniden ihya edilmiş olan Abdal Yakub Tekkesi'nin müştemilatı yer almaktadır. Önleri sakıflı bir sıra derviş hücreleri ile bunların karşısında bulunan mutfak/hamam grubundan oluşan tekkede âyinler caminin içinde icra edilmekteydi.

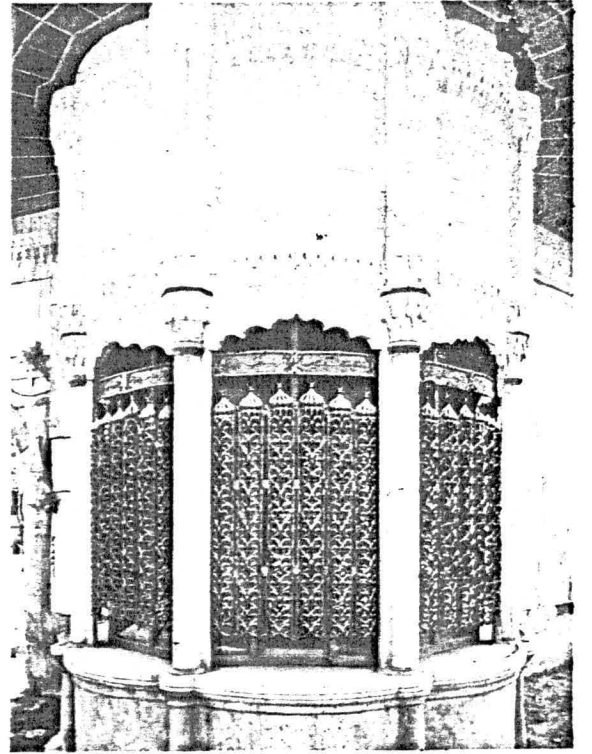
Hekimoğlu Ali Paşa Camii genel görünümü

Hekimoğlu Ali Paşa Camii içi

Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi

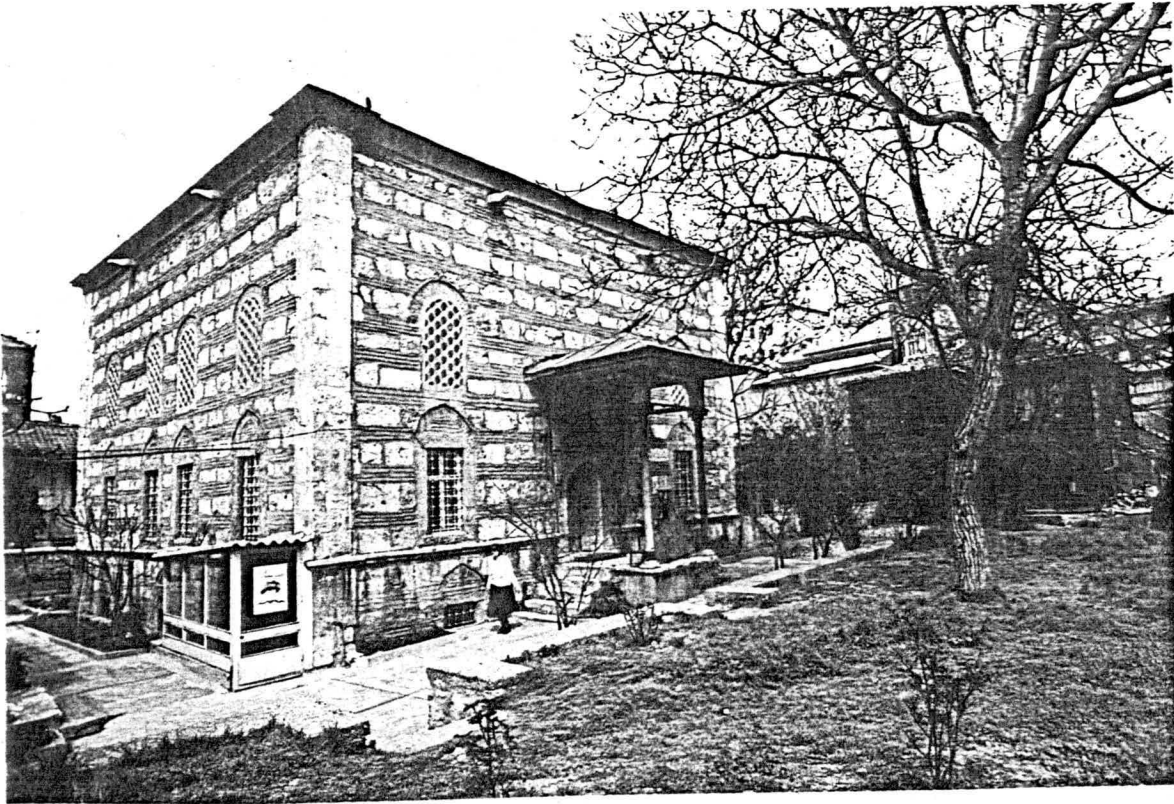
Hekimoğlu Ali Paşa sebili

Murad Molla Kütüphanesi:

Ulemadan "Murad Molla" lakaplı Kazasker Damadzade Mehmed Murad Efendi (1718-1778) tarafından 1775' (H.1189) de tesis edilmiştir. Çarşamba'da, Kâtip Muslihittin Mahallesi'nde yer alan kütüphane, Murad Molla'nın aynı arsada 1769/70 (H.1183)'de kurmuş olduğu Nakşibendi tekkesi (Murad Molla Tekkesi) ile bir bütün teşkil ediyordu.

Avlu kapısı üzerinde solda, bir âyet metni ile baninin adını içeren sülüs hatlı kitabe, sağda ise tekkenin 1890/91 (H.1308)'de Sultan II.Abdülhamid tarafından yenilendiğini belgeleyen, manzum metinli ve tâlik hatlı diğer bir kitabe yer almaktadır. Kütüphanenin güney cephesinde yer alan ve iki adet mermer sütuna oturan ahşap bir sundurma ile belirlenmiş olan kütüphane kapısında, metni ünlü kadın şairimiz Fitnat Hanım' (-1780) a ait, tâlik hatlı manzum kitabe inşa tarihi ile baninin adını vermektedir.

Kütüphane Bizans döneminden kalma tonozlu bir altyapının üzerine oturtulmuş ve kitaplar için zararlı zemin rutubetini önlemek amacıyla, bu altyapının duvarlarında karşılıklı pencereler açılarak havalandırma sağlanmıştır. Tuğla ve moloz taş sıralar ile örülmüş olan duvarların köşeleri kesme köfeki taşından pilastrlar ile takviye edilmiştir. Yapının mimarlık tarihimiz açısından en ilginç yönü, Türk-İslâm mimarisinin en erken örnekleri olan (IX.yüzyılın ilk yarısı-XI. yüzyıl ortaları) Karahanlı camilerinde karşımıza çıkan, daha sonra Anadolu'da, Osmanlı cami mimarisinde XV.yüzyıl ortalarından itibaren gelişen, merkezi kubbeli ve dört yarım kubbeli şemayı devam ettirmesidir. Nitekim kare plânlı kütüphanenin ortasında, dört adet sütuna oturan kemerlerin üzerinde pandantilli bir kubbe yükselmekte, dikdörtgen planlı birer aynalı tonoz bunu dört yönden kuşatmakta. köşelerde kalan kare alanların üstünde de birer ufak kubbe yer almaktadır. Beden duvarları, kurşunla kaplanmış ve tepe noktaları alemlerle donatılmış olan bu örtü unsurlarını gizleyecek şekilde, saçak hizasından yukarıya doğru yükseltilmiştir. Alttakiler dikdörtgen açıklıklı ve sivri tahfif kemerli, üsttekiler yuvarlak kemerli ve alçı revzenli olmak üzere, her cephede dörder pencere sıralanmaktadır. Oldukça geç bir tarihte klasik üslubun simgesi olan sivri kemerin hâlâ kullanılması ilginçtir.

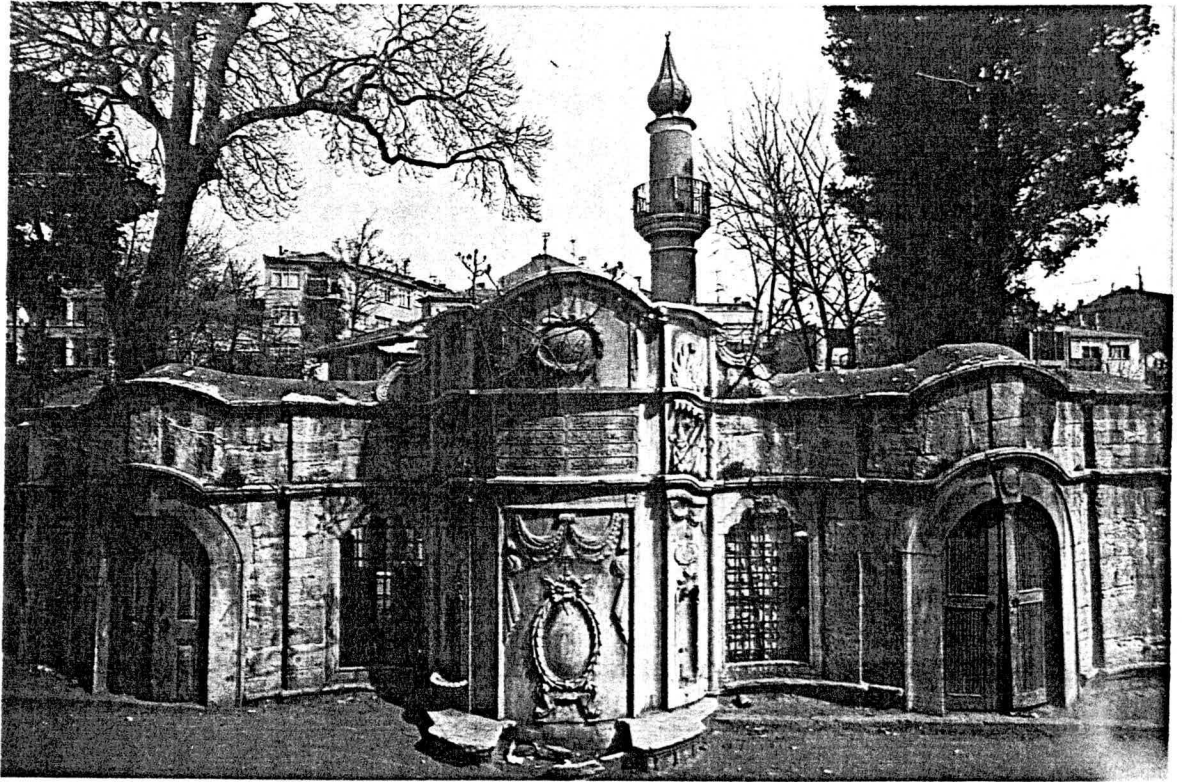
Murad Molla kütüphanesi

Küçük Efendi Camii ve Külliyesi: (Feyziye Camii)

Kocamustafapaşa'da, Hacı Evhadettin Mahallesi'nde bulunan ve cami, tekke, kütüphane ile çeşmeden oluşan bu külliye'nin banisi "Küçük Efendi" lakaplı Şeyh Mehmed Abdürreşid Efendi' (-1857/58) dir. Bu zat Nakşibendî şeyhlerinin ileri gelenlerinden olduğu gibi aynı zamanda Sultan Ahmed vaizi idi ve Sultan II. Mahmud'un teveccühünü kazanmıştı. Camide kitabe bulunmamaktadır. Ancak külliye, adı geçen hükümdar tarafından eklenen çeşmenin 1825 (H. 1241) tarihli bir kitabeye sahip olmasından ve çeşme ile cami-kütüphane kitlesi arasındaki doku ve üslup benzerliğinden hareketle, hepsini bu yıla tarihlemek mümkündür. 1957'de yangın geçiren cami daha sonra onanmışsa da içindeki ilginç detaylar ihya edilememiş, ancak planı ve üstyapısı kabaca korunabilmiştir.

Osmanlı barok üslubundaki cami kendine has ilginç bir kuruluşa sahiptir. Merkezde, planı enlemesine konmuş elips biçiminde olan ibadet mekânı yer alır. Üst örtüyü on adet ahşap direğe oturan yine elips biçiminde bir ahşap kubbe teşkil eder. Bu arada mihrabın arkasında bir halvethanenin (çilehane, itikâf hücresi) bulunması ve mihrabın içindeki perdeli bir açıklıktan geçilmesi şaşırtıcıdır. Tarikatlardaki halvet (çile, itikâf) geleneğinin, aynı zamanda tevhidhane olarak da kullanılan bu yapıda mimariye açıkça yansıdığı görülmektedir. Kütüphane kuzey-doğu yönünde uzanan fevkani bir yapıdır. Kütüphane ile aynı eksen üzerinde inşa edilmesi, kapıları ile kütüphane merdivenleri arasında, konumları itibarıyla bağlantı bulunması, çeşmeyi külliye'nin bölünmez bir unsuru yapmaktadır. Sokağa bakan cephede üç çıkıntı ile iki girinti sıralanıyor. Tamamen beyaz mermerle kaplı olan ve barok üslupta süsleme unsurları -perdeler, kıvrık yapraklar, dalgalı silmeler- ile hareketlendirilmiş olan ortadaki çıkıntıda ana çeşme ile yanlarda iki tâli çeşme bulunmaktadır. Diğer çıkıntılarda kapılar, girintilerde de pencereler vardır.

Nuruosmaniye Camii (1755) ile başlayan ve Nusretiye Camii (1826) ile son bulan barok üslup devrinin sonlarında inşa edilmiş olan Küçük Efendi Külliyesi'nin şüphesiz en ilginç yanı, bu dönemin diğer yapılarından farklı olarak, baroğun sadece cephe düzenlemesinde ve süsleme detaylarında değil, doğrudan mekân tasarımında etkin olmasıdır. Dinamizmi ifade ettiği gerekçesi ile Batı'da barok üslupta bir çok kilisenin düzenlenmesinde tercih edilmiş olan elips, Osmanlı baroğunda bir tek bu cami-tekkede plâna ve üstyapıya uygulanabilmiştir. Ayrıca söz konusu formun bu mekânda icrası öngörülen tarikat âyinlerindeki dairevî düzene de uygun düştüğü hatırlanmalıdır.

Küçük Efendi Camii sebili

Hırka-i Şerif Camii:

A dını vermiş olduğu semtte, Muhtesip İskender Mahallesi'nde bulunan bu cami, Hz.Muhammed'in İslam tarihinde "hayrû't-tabiin" ya da "reisü-t-tabiin" olarak anılan Üveys el-Karanî (Veysel Karanî) 'ye hediye ettiği hırkanın (Hırka-i Şerif) muhafaza ve ziyaret edilmesi için, 1851 (H.1267)'de Sultan Abdülmecid tarafından yaptırılmıştır. Üveys el-Karanî'nin vefatından sonra, kardeşinden devam eden Üveysî sülalesinin elinde kalan Hırka-i Şerif, rivayete göre, XVII. yüzyıl başlarında Sultan I.Ahmed'in fermanı gereğince, sülalenin o tarihdeki reisi Şükrullah Üveysî tarafından İstanbul'a getirilmiştir. Bu meyanda ailenin şimdiki Hırka-i Şerif Camii'nin kuzey yönünde, az ilerisinde bulunan Akseki Mescidi'nin karşısındaki bir eve yerleştiği, hırkanın burada ziyaret edilmeye başlandığı, veziriazam Çorlulu Ali Paşa' (1670-1711) nın hırkanın muhafazası için kâgir bir hücre ile bitişğinde bir çeşme ve imaret inşa ettirdiği, daha sonra Şeyh Osman Üveysî zamanında 1725 (H.1138)'de ilk defa bir vakıf tesis edildiği nakledilmektedir. Sultan I.Abdülhamid 1780 (H.1194)'de şimdiki caminin kuzeyinde, avluda bulunan ufak kâgir hücreyi inşa ettirerek ziyaretlerin burada devam etmesini sağlamıştır. Sultan Abdülmecid bu mukaddes emanetin şanına layık bir cami yaptırmaya karar verince çevredeki bir çok binayı kamulaştırarak yıktırması ve 1847 (H.1263)'de inşaatı başlanmıştır. Cami ile buna bağlı muhafaza ve ziyaret bölümleri ve hünkâr dairesinden başka çevrede Üveysî sülalesinin en yaşlı erkek ferdi ile ailesi için bir meşrutahane, bu kişinin reşid olmaması halinde kendisine vekalet edecek kişiye mahsus vekil dairesi, Hırka-i Şerif'i korumakla görevli bir bölük jandarma için kışla (halen Hırka-i Şerif'i ilkokulu olarak kullanılan bina) ve çeşitli görevlilere ait odalar da inşa edilerek bir külliye meydana getirilmiştir. Sahib olduğu değişik fonksiyon şemasının caminin tasarımına yansıtıldığı görülmektedir. Yaklaşık 11 m. çapında bir kubbe ile örtülü sekizgen planlı harimin Kible yönünde, Hırka-i Şerif'in korunduğu ve ziyaret edildiği yine sekizgen planlı bir bölüm, kuzeyinde ise muhtelif ziyaretçi girişleri ile hünkâr dairesini içeren iki katlı mekânlar grubu yer almaktadır. Kuzey cephesinin ortasında, dikdörtgen açıklıklı esas giriş, bunun sağında ve solunda cepheden geriye çekilmiş ve önlerine dor nizamında iki sütunlu revaklar eklenmiş olan ziyaretçi girişleri, ayrıca doğu ve batı cephelerinde de, aynı nizamda dörder sütundan oluşan revaklarla donatılmış girişler bulunmaktadır. Bu yan girişlerden doğudaki hanımlara, batıdaki ise hükümdar ile maiyetine mahsustur. Birbirlerine oldukça girift düzende koridor, merdiven kapı ve sofalarla bağlanmış olan bu girişlerle Hırka-i Şerif dairesi arasındaki irtibatı harimi yanlardan kuşatan iki katlı ziyaret galerileri sağlamaktadır. Harimin karanlıkta kalmaması için, ahşap malzeme ile inşa edilmiş olan bu galerilerin dışarıya açılan cepheleri tamamen camekânlarla donatılmıştır. Hırkanın muhafaza

Hırka-i Şerif Camii genel görünümü

edildiği oda, zemin katta, tam mihrabın arkasındadır. Bunun üst katında ise Hırkanın Ramazanın onbeşinden sonuna kadar ziyaret edildiği kubbeli mekân yer alıyor. Kuzey cephesinin köşelerinde yükselen minarelerin kaideleri,cephedeki katarası silmeleriyle ikiye bölünerek ve her kata birer sağır pencere konularak yapı kitlesi ile kaynaştırılmıştır.

Hırka-i Şerif Camii'nin dış mimarisine ampir üslubunun hakim olduğu gözlemleniyor. Gerek kuzey gerekse de batı ve doğudaki girişler antik tapınak cephelerini andıran dor nizamında revak parçaları ile donatılmış, bir kısmı basık bir kısmı da yuvarlak kemerli olan pencerelerin silmeli söveleri dışında hemen hiç bir dış süslemeye yer verilmemiş, yivli antik sütun görünümündeki minare gövdeleri korint nizamında başlıklar biçiminde şerefelerle taçlandırılmışlardır. Buna karşılık harim ile ziyaret odasındaki detaylar ve süslemelerde ampirin yanı sıra barok ve rokokonun da devreye girdiği görülmektedir. Esas girişin üzerindeki inşa kitabesi Kazasker Seyyid Mustafa İzzet Efendi' (1801-1876) nin kaleminden çıkmış olup tâlik hattın seçkin örneklerindendir. Ayrıca bizzat Sultan Abdülmecid'e ait çeşitli sülüs yazılar da camideki kıymetli hat eserleri arasında yer almaktadır.

Hırka-i Şerif Camii içi

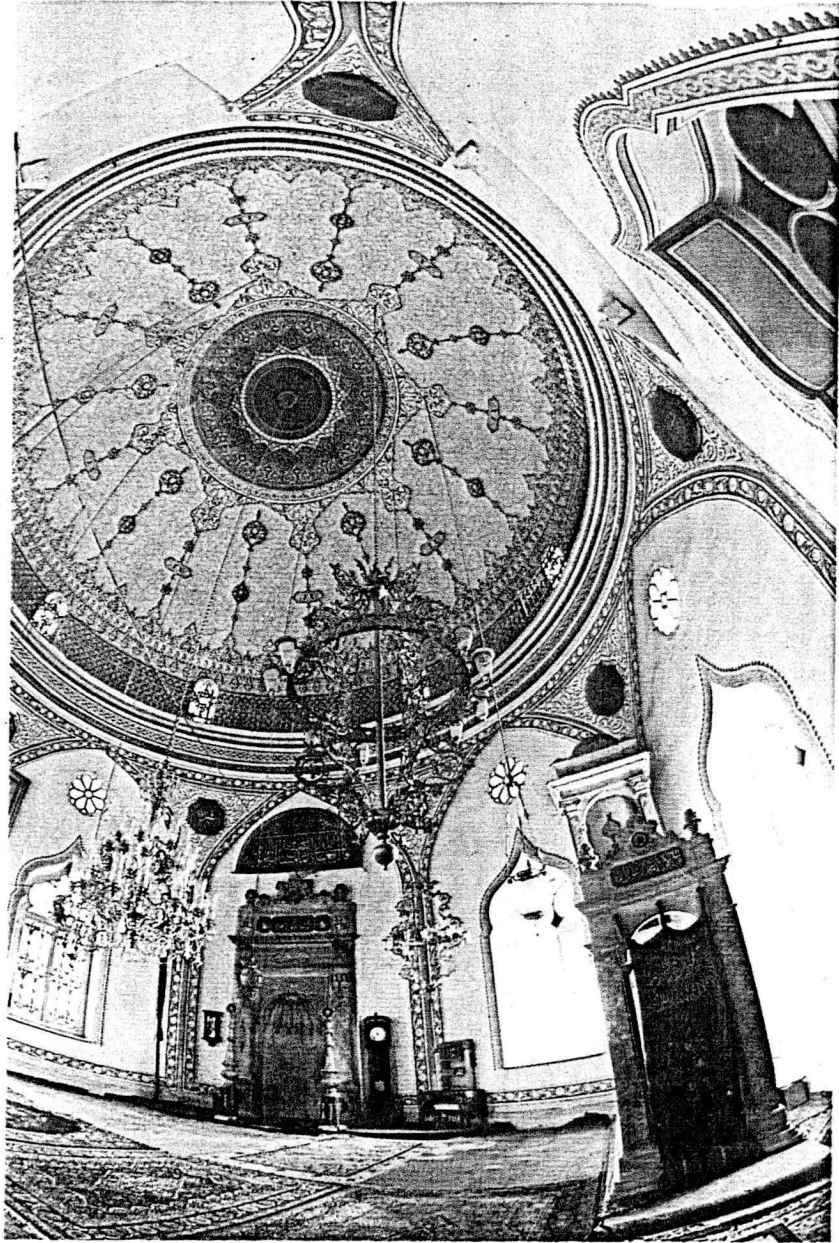
Bâlâ Külliyesi:

Silivrikapı'da, Veledi Karabaş Mahallesi'nde, İstanbul'un fethine katılmış olanlardan Topçubaşı Bâlâ Süleyman Ağa tarafından XV. yüzyılın 3. çeyreği içinde tesis edilmiş ahşap çatılı bir mescidin yanına Sultan Abdülaziz Devrinde (1861-1876) Şumnulu Şeyh Ali Efendi tarafından bir Nakşibendî tekkesinin kurulması ve daha sonra çeşitli eklerle genişletilerek yenilenmesi sonucunda ortaya çıkmış olan Bâlâ Külliyesi cami-tevhidhane, türbe, derviş odaları, selâmlık, harem, sebil, muvakkithane, çeşmeler ve mektep gibi bölümlerden oluşmaktadır. Aralarındaki sokaklarla (Bâlâ Tekkesi ve Tekke Maslağı sokakları) adeta küçük bir mahalle teşkil eden bu yapı topluluğu geçen yüzyılın sonlarında önemli bir tarikat külliyesi durumunda idi.

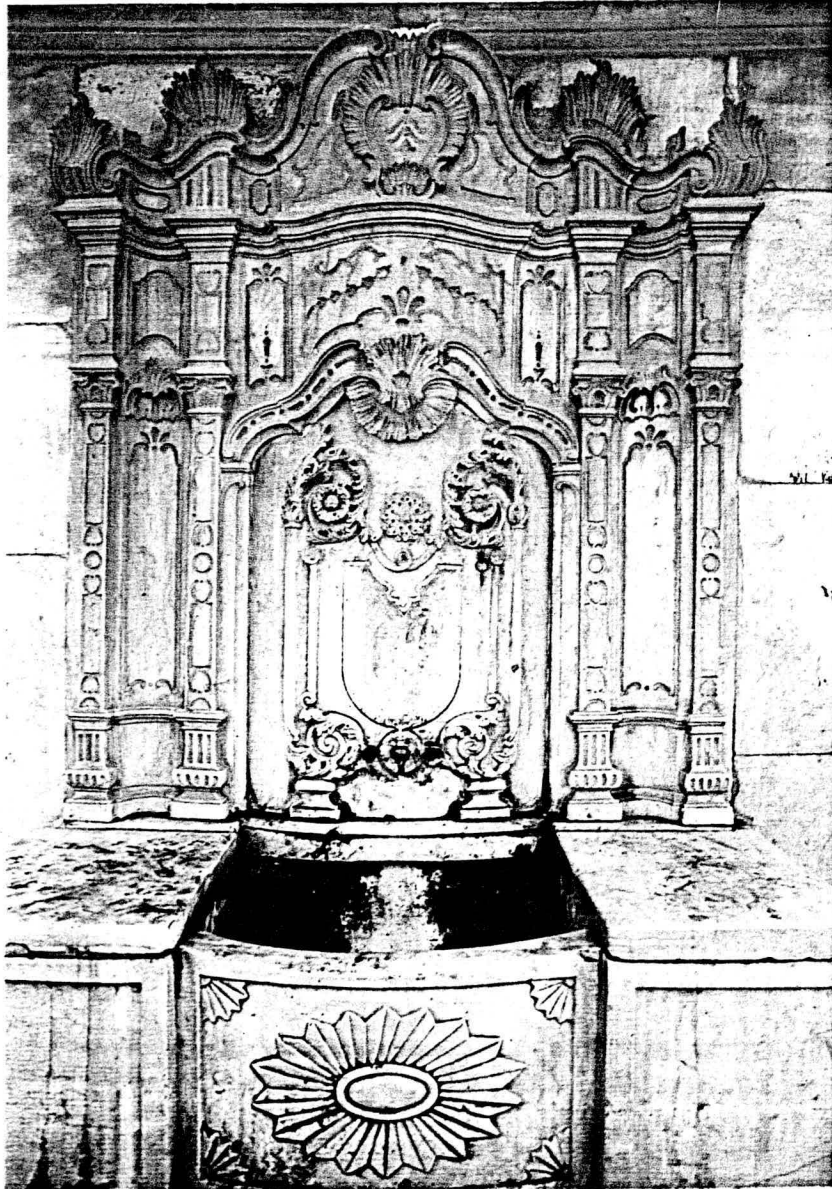
Bâlâ Camii

1951'de onarım geçiren cami-tevhidhane ile buna bitişik türbe külliyesinin merkezini oluşturmaktadır. Kuzeydeki kapı üzerindeki tâlik hatlı, Sultan Abdülaziz tuğralı manzum kitabeye göre 1862/63 (H.1279)'de Sultan II.Mahmud'un saraylılarından Sazkâr Kalfa tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. Kuzeydeki giriş ve türbe bölümlerine göre yüksek tutulmuş olan sekizgen gövdeli harimde ampir üslubunun yanı sıra eklektik zevkin de izleri görülmektedir. Bâlâ Süleyman Ağa'ya tekke şeyhlerine ve aile efradına ait altı adet ahşap sandukayı içeren türbenin basık kemerli pencereleri ile saçağı arasında, hattat Ömer Faik Efendi' (1855-1919) nin eseri olan 1894/95 (H.1312) tarihli âyet kuşağı dolaşmaktadır. Türbe ile harimin birleştiği yere bodur minare yerleştirilmiştir. Alttakiler taş kemerli, üsttekiler dairevî olan iki sıra pencerenin aydınlattığı harimde, ampir ve barok süsleme unsurlarını barındıran mermer mihrap hattat Mehmed Şefik Bey' (1819-1880) in yazıları ile dikkati çekmektedir.

Bâlâ Camii içi

Şadırvanlı, ahşap revaklı ve yamuk planlı bir avlu etrafında derviş hücreleri ile selâmlık mekânlarının sıralandığı ve halen okul olarak kullanılan yapı, cami-tevhidhane/türbe grubunun kuzeyinde yer alıyor. Günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan kitabesinde, 1892 depreminden sona, Sultan II. Abdülhamid eliyle 1894/95 (H.1312)'de yenilendiği belirtilmektedir. Bu yapının duvarında XVIII.yüzyıla ait olduğu anlaşılan bir çeşmeye 1896 (13 Zilkâde 1313)'da Sultan Abdülmecid'in 4.hanımı ve Sultan II. Abdülhamid'in analığı Perestü Kadınefendi tarafından ihya edildiğini belgeleyen kitabe yerleştirilmiştir. Batı yönünde de, yine aynı kadın efendinin hayratından olan sebîl/çeşme/muvakkithane grubu yer almaktadır. Bütünüyle mermer kaplı olan ve saçak altında Üsküdarlı Ali Rıza Efendi (1826-1920) ile Ömer Faik Efendi'ye ait yazı kuşağı ile donatılmış bulunan doğu cephesinin uçlarında, simetrik olarak yerleştirilmiş yanm altıgen çıkıntıda birisi sebîle, diğeri de muvakkithaneye tahsis edilmiştir. Ortada çeşme ile abdest muslukları dizisi yer almaktadır. Çeşmede XVIII.yüzyıl 2.yansının barok üslubu görülmekte, buna karşılık dor nizamında başlıkları ile sebîl ve muvakkithane çıkmaları ampir üslubunu aksettirmektedir.

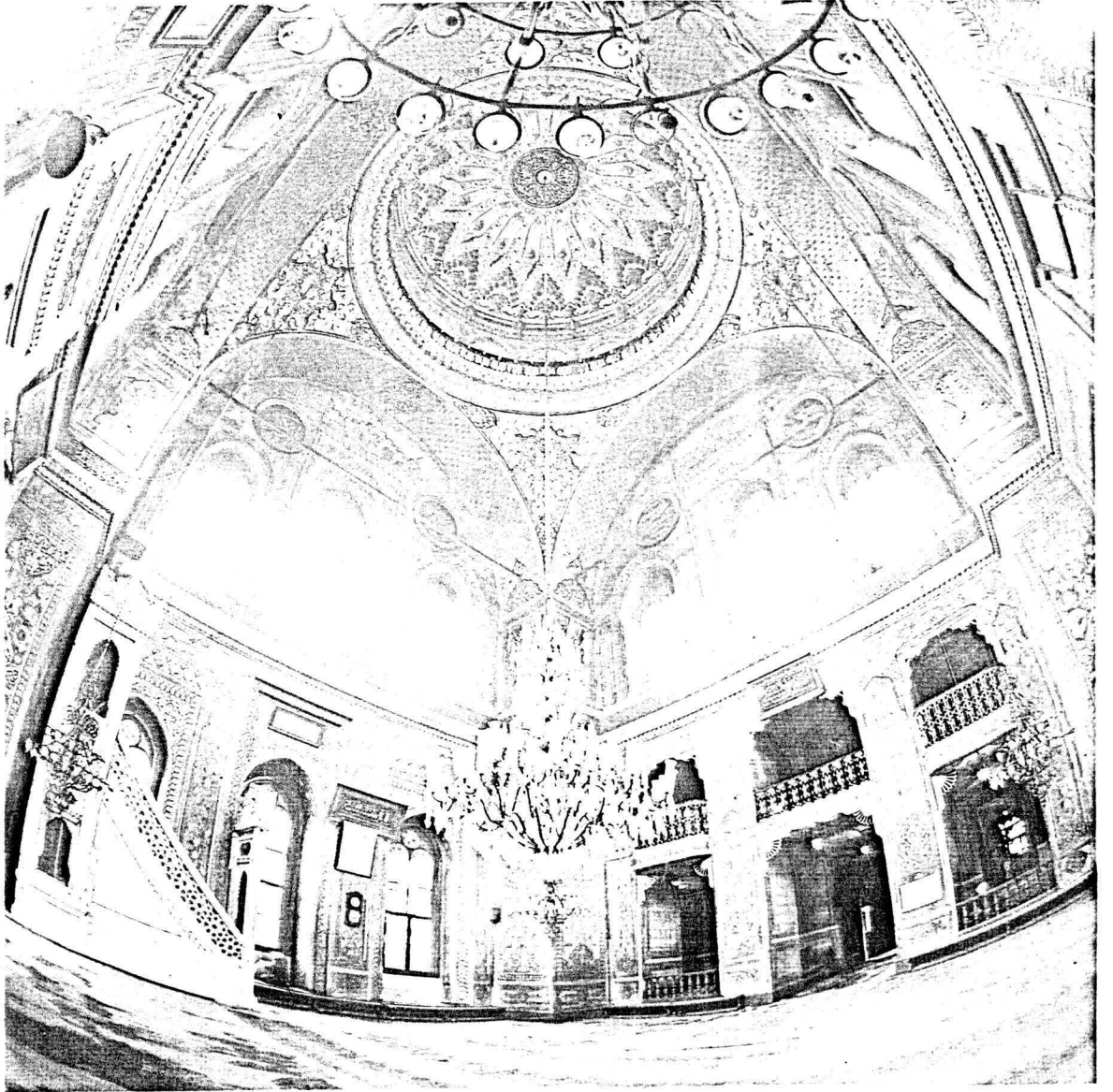
Bâla Külliyesi çeşmesi

Pertevniyâl Valide Sultan Camii: (Valide Camii, Aksaray Camii)

Aksaray'da, Guraba Hüseyin Ağa Mahallesi'nde, Atatürk Bulvarı ile Vatan ve Ordu caddelerinin kavşağında yer alan bu yapı 1871 (H.1288)'de Sultan Abdülaziz'in annesi Pertevniyâl Valide Sultan (-1883) tarafından inşa ettirilmiştir. Camiden başka sıbyan mektebi, türbe, sebîl ve çeşmeden oluşan külliye'nin tasarımını İtalyan asıllı mimar Montani Efendi üstlenmiş, bu arada Türk ve Ermeni asıllı bir çok kalfa, usta ve işçi de inşaatla görev almıştır. Valide Sultan'ın, caminin karşısındaki köşede yer alan türbe-sebîli 1958'de yerinden sökülerek avlunun batı kesimine monte edilmiştir.

Kalitesiz yumuşak bir kalkerden inşa edilmiş olan yapı, geç devir Osmanlı camilerinin hemen hepsi gibi tek kubbeli, basit bir şemaya sahiptir. Kare planlı harimi örten yaklaşık 10 m. çapındaki kubbe pandantiflerle, köşelerdeki ayaklara oturmaktadır. Kuzeyde, enine gelişmiş büyük bir hünkâr kasrı ve bununla bağlantılı bir mahfil yer almakta, özellikle giriş cephesinde caminin görünümüne egemen olmaktadır. Minareler hünkâr kasrının dış köşelerine konulmuş oldukları için kubbeden uzak düşmüşlerdir.

Yapının gerek detayları gerekse de iç ve dış süslemeleri Osmanlı mimarisine geçen yüzyılın 2.yarısında hakim olan eklektik (seçmeci) zevki bütün boyutları ile yansıtmaktadır. Neo-gotik üslupta pencere grupları, köşe ayaklarını taşıyan ağırlık kulelerinin üstünde Hint-İslâm mimarisini hatırlatan dilimli soğan kubbecikler, cephelerin üst hizasında Selçuklu ve klasik Osmanlı örneklerinden alınma kabartma nûmîli alınlıklar ile Endülü's-Magrib üslubunda sütun başlıkları bu karmaşık zevkin -daha doğrusu zevksizliğin- gereği yanyana kullanılmıştır.

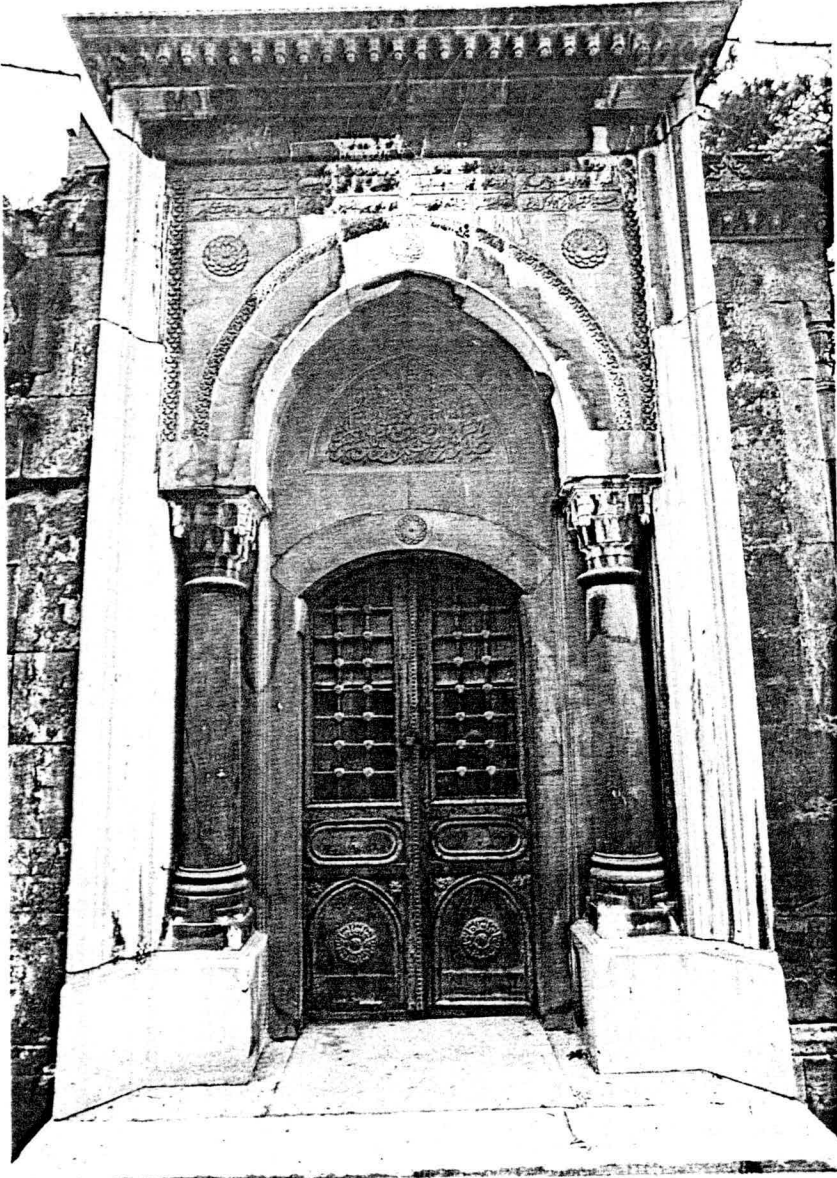

Valide Camii içi

Cevad Paşa Türbesi:

Hacı Üveys Mahallesi'nde, Emir Buhari Camii yanında yer alan bu türbe, II. Abdülhamid Devri (1876-1909) sadrazamlarından, vasiyeti üzerine buraya gömülen Kabağağazade Ahmed Cevad Paşa (1851-1900) nın kabri üzerine eşi tarafından I. Ulusal Mimarlık döneminin ünlü mimarı Kemâleddin Bey'e inşa ettirilmiştir.

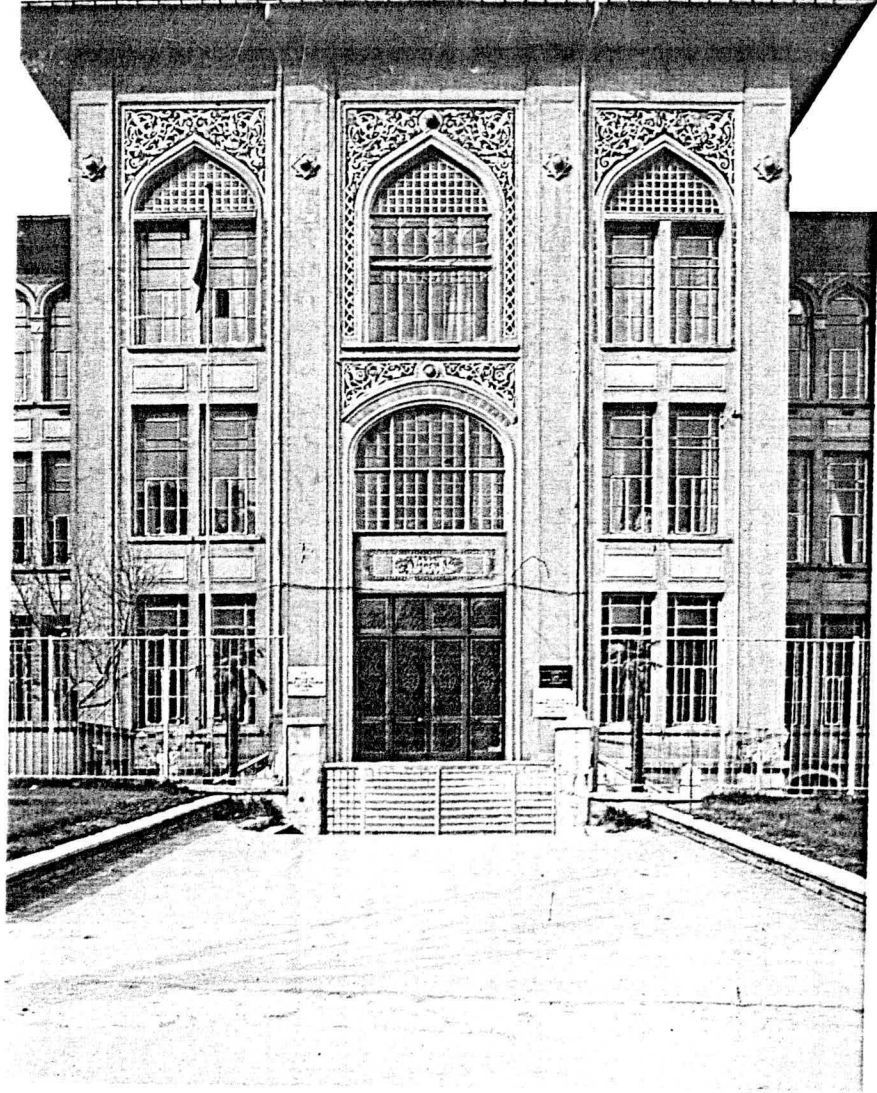
Kesme köfeki taşı ile inşa edilmiş olan türbede, girişin yer aldığı doğu cephesi tamamen beyaz mermerle kaplıdır. Mukarnaslı başlıklarla donatılmış sütunlara oturan ve kabartma rûmillerle süslü bir alınlıkla taçlandırılmış olan büyük sivri kemer, basık kemerli girişi kuşatmaktadır. Bu cephede köşeler kum saatli sütunçeler ile yumuşatılmış, saçaklar da mukarnaslı silmeler ve lotüs-palmet dizileri ile belirtilmiştir. Enine dikdörtgen planlı ve düz tavanlı ziyaret bölümü girişi izlemekte ve üçlü bir kemer grubu ile esas türbeye açılmaktadır. Cevad Paşa ile kızkardeşi Sâre Hanım' (-1917) a ait mermer lahitleri barındıran ve dört sivri kemerli pencere ile aydınlanan türbenin örtüsünü, sekiz adet sekizgen kesitli sütuna oturan 3.25 m. çapında bir kubbe oluşturmaktadır. Köşelerdeki üçgen planlı alanlar ise altları mukarnas dolgulu tromplarla kapatılmıştır.

Cevad Paşa türbesi

Çapa Kız öğretmen Okulu: (Dârülmuaallimat)

Çapa'da, Millet Caddesi üzerinde 1913' (H.1331) de inşa edilmiş olan bu yapı I. Ulusal Mimarlık Dönemi eserlerindendir. Sivri kemerli pencerelerin sıralandığı abidevî cephesi firûze ve lacivert renkil çinilerle süslenmiştir. İçindeki mescid-de yer alan çinilerde, dönemin ünlü ustası Kütahyalı Hafız Mehmed Emin'in adı okunmaktadır.

Çapa Kız Öğretmen okulu girişi

Fatih Belediyesi Binası: (Eski Kaymakamlık Binası)

Giriş cephesindeki kitabe, sülüs hatla “Şehremaneti Fatih Dairesi 1332 (1913/14)” yazılıdır. II.Meşrutiyet yıllarında günümüzdeki görevi yerine getirmek amacı ile yaptırıldığı anlaşıyor. Uzun müddet Fatih Kaymakamlığı olarak kullanılan yapı, doğusundaki diğer yapı ve kuzeyindeki İtfaiye binası ile I.Ulusal Mimarlık dönemi üslubunu yansıtan bir topluluk teşkil ediyor.

Basık kemerli girişin üstünde, ikiz sivri kemerli bir balkon yer alıyor. İkiz kemerler ile bunları kuşatan büyük sivri kemer arasındaki yüzey, lacivert zemin üzerine firuze ile işlenmiş rûmilerden oluşan çini süslemeyi içermektedir. İkiz kemerin ortasında, az yukarıda, sonradan konduğu anlaşılan sekizgen bir levha üzerinde istifli sülüsle “Türkiye Cumhuriyeti” ibaresi okunmaktadır. Cephelerde zemin kat pencereleri basık kemerli ya da düz atkılı, üst kat pencereleri ise ikiz sivri kemerli olarak düzenlenmiş, kemerlerin köşelikleri lacivert bordürlü firuze çinilerle doldurulmuştur. Bir miktar daha doğudaki diğer binanın, (pahlı köşede yer alan) girişinin üstünde “Şehremaneti Kimyahanesi 1342 (1923/24)” yazısı okunuyor. Bu binanın Cumhuriyet’in ilk yıllarında Belediye’ye bağlı bir laboratuvar olarak yapıldığı anlaşılmaktadır.

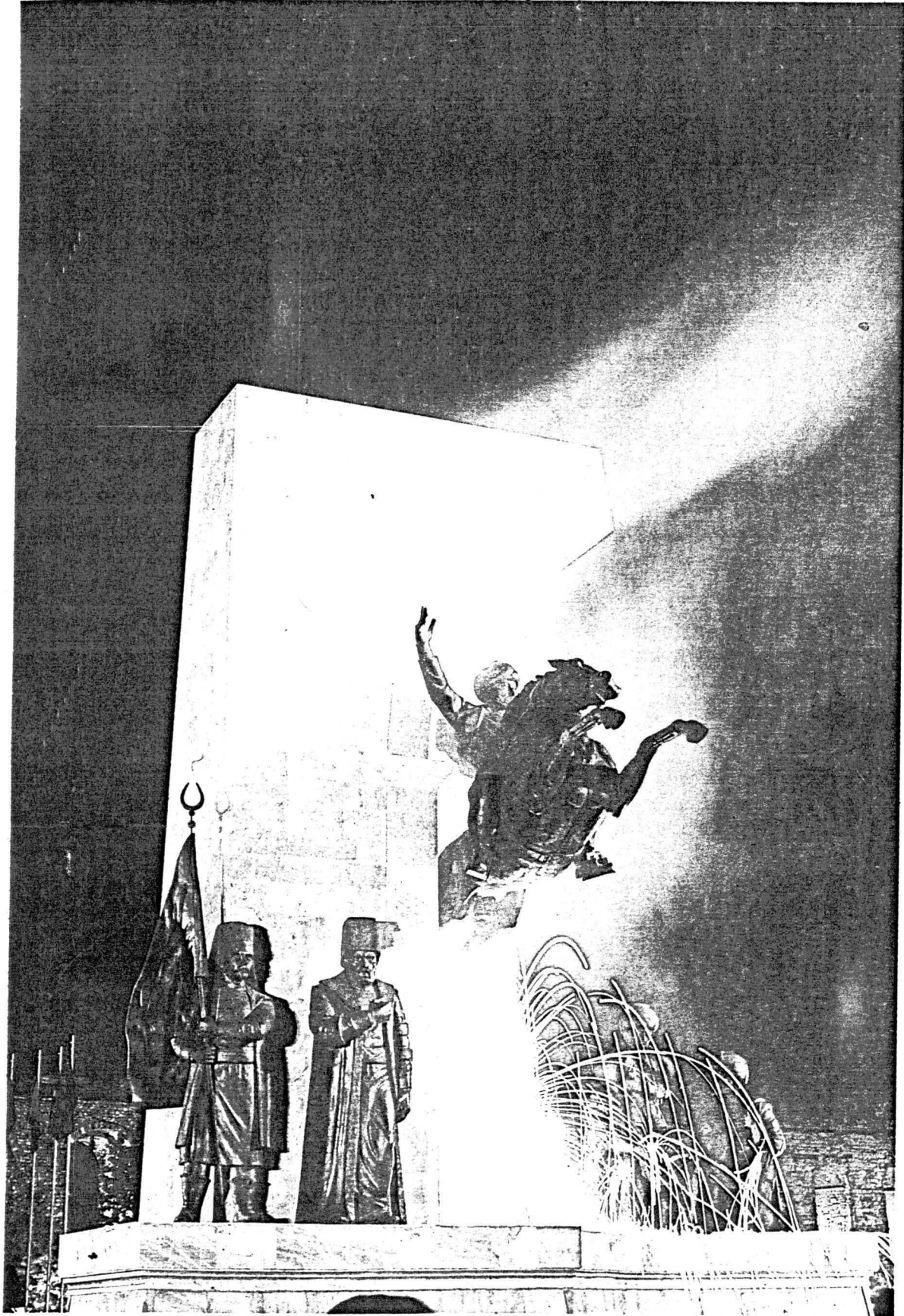
Fatih Belediye binası

Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) Binası:

Zeyrek'de, Kırk Çeşme Mahallesi'nde, Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan bu yapı, mimarlık tarihimizde "İl Ulusal Mimarlık Dönemi" olarak adlandırılan üslup döneminin yaratıcılarından Prof.S.H.Eldem tarafından tasarlanmıştır. Eldem'in ananevî Türk mimarisi ile eskisinden farklı nitelikte bağlantılar kurmaya, geçmiş dönemlerin detaylarını ve süsleme unsurlarını tekrardan vazgeçerek Türk sivil mimarisinin özünde yatan bazı nitelikleri biçimci olmayan bir tutumla yeniden yorumlamaya ve bunları çağdaş eğilimlerle bağdaştırmaya yöneldiği 1960 sonrasında vermiş olduğu eserler içinde en başarılılarından biri Zeyrek SSK Binası'dır. Nitekim içinde yer aldığı tarihi çevre ve arazi verilerine uyumu, İstanbul'un yangınlar ve yıkımlar sonucunda büyük ölçüde tarihe karışmış olan kendine has sokak perspektifini yaşatan hareketli cepheleri, çağdaş olduğu kadar İstanbul'un bu eski kesimine de yakışan görünümü gerek yurdumuzda gerekse de yurt dışında mimarlık kuramcılarının dikkatini çekmiş ve söz konusu yapı geçtiğimiz yıllarda Ağa Han Vakfı'nın mansiyonuna layık görülmüştür.

Sosyal Sigortalar Kurumu tesisleri

Fatih Anıtı : Fatih Belediye'since yaptırılarak 29 Mayıs 1987 Fetih gününde açılan bu anıt, Heykeltıraş Prof.Hüseyin Gezer'in eseridir.